

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

15

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Λήδρας 114, Λευκωσία.

Οικονομικός διαχειριστής: ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ
Γενικά Ἀσφάλεια Κύπρου
Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομὴ £ 1,250 μίλς
Ἐτησία συνδρομὴ ἑξωτερικοῦ £ 1,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ζ. ΚΑΡΕΛΛΗ: Ἕκινθοι (ποίημα)	σ. 101
Κ. ΜΟΝΤΗ: Πικρὸς «Στιγμὲς» — Ἀπὸ τὰ «Τραγοῦδια τῆς Στάλως» (ποιήματα) ...	101
ΦΡ. ΒΡΑΧΑ: Βέρονερ Γαϊγκερ (σημείωμα)	105
ΓΕΡ. ΓΡΗΓΟΡΗ: Ἡ Λευκάδα κ' ὁ Σικελιανὸς (διάλεξις)	107
Α. Χ' ΛΟ-Ι-ΖΟΤ: Σκλάβοι (ποίημα)	109
Ι. ΛΥΚΟΤΡΓΟΥ: Χαραυγὴ (διήγημα)	110
Π. ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Ἡ Παναγία τῶν χρυσοῶν σφουγγαριῶν (ποίημα)	113
Ν. ΛΑΔΑΚΗ: Ἕμνος πρὸς τὴν Παναγία (ποίημα)	113
Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ: Τὸ Χρονικὸν τοῦ χωρίου Λύσης (Χρονικὸ)	115
Ν. ΜΟΥΣΤΑΚΑ: Θαλασσινὲς ἀγάτες (ἀφήγημα)	120
Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Ὁρεινὸ τοπίο (λάδι)	121
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Γιατὶ γράφετε; (ἔρευνα). Ἀπαντοῦν: Θ.Κωστοῦρος — Στ. Ἐφλούδας — Μ. Κράλης — Σπ. Κοκκίνης — Α. Γεωργιάδης - Κυπρολέων	122
Τ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ: Ἄς ἦταν νὰ βρέξει (ἀφήγημα)	125
Ν. ΔΤΜΙΩΤΗ: Ἀνάγλυφο	126
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ἐπίγραμμα	126

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ: δρος Κ. Σπυριδάκι: Werner Jaeger — Γ. Ζαφείρη: Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ περιβάλλον — Κ. Χρυσάνθη: Ἐπαρχία καὶ «Θρακικὰ Χρονικά», Δημαγωγία καὶ «Νέα Ἐποχή», Ἐκθεση Σοβιετικοῦ Βιβλίου — Τ. Φυλακτοῦ: Οἱ πυρηνικὲς ἐκρήξεις, Φθινοπωρινοὶ διαλογισμοὶ — Ἀ. Χριστοφίδης: Νέα βιβλία τοῦ κ. Ν. Κληρίδη — Διαγωνισμὸς ΟΧΕΝ Κύπρου — Μ. Ι. Μιχαηλίδης: Γιατὶ γράφετε; — Φ. Σταυροῦδης: Κυπριακὴ Βιβλιογραφία — Στ. Ἰωαννίδης: Ἀξίειλαινη καὶ σοφὴ πρόταση — Ν. Κληρίδης: Τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν καὶ πολιτειῶν μας — Γ. Φ. Πιερίδης: Ἐκθεση Κυπρίων Ζωγράφων — Ρ. Δοϊξίδης: Ὁ Ντᾶγκ Χάμμαρσελντ — Ibert (μετ. Μ. Παρασκευοπούλου): Μυθιστόρημα καὶ λογοτεχνικὴ δημιουργία — Κ. Χρυσάνθη: Ἀ. Τεζάρη «Σαράντα Χρόνια», Τζὼν Πάτρις «Τεῖοποτείο—τ' Αὐγουστιάτικο Φεγγάρι», Ρ. Νᾶς «Ὁ βορροχοποῖδης» — Ι. Κουτσάκου: Μ. Νίντα «Τὸ σύγχρονο πνεῦμα στὴ ζωὴ καὶ στὴ λογοτεχνία» — Κ. Χρυσάνθη: Γ. Σκαρίμπα «Ἡ μαθητευομένη τῶν τακουνιδῶν» — Ἀ. Χριστοφίδης: Ἀ. Παπαδοῦρη «Σχολικὴ Ἀνθολογία» — Στ. Βότση: Ἐκθεση ἔργων ὀκτῶ Ἀγγλων συγχερόνων ζωγράφων στὴν Λευκωσία — Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ (γιὰ τὸν κ. Κ. Χρυσάνθη) — ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ — ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ: Κ. Χρυσάνθη: «Τὸ ξεσῆγμα τῶν σκλάβων» (νουβέλλα).

Ἄπλῶς σᾶς λέω πὸς αὐτὰ ποῦ μοῦ παίρνετε
μοῦ τὰ χάρισαν μιὰ παραμονὴ Χριστουγέννων,
μιὰ παραμονὴ Πρωτοχρονιάς.

Ἄν μή τι ἄλλο ὑπῆρχε τότε προτεραία,
ὑπῆρχε ἐπαύριον.

Δὲν ὑπάρχει ἔφεση σ' αὐτά.
Εἶν' ἄλλη δικονομία.

Ἄς μείνουμε αὐτοῦ
μόνοι κι' ὄλοι,
τριγυρισμένοι ἀπὸ θάλασσα,
τριγυρισμένοι ἀπὸ ἄνεμο,
τριγυρισμένοι ἀπὸ βουνά.

Ἄπάνω τὰ πεῦκα ἦταν κανονικά
μὰ στὶς ρίζες τοὺς κάτι συνέβαινε.

Οἱ κραυγὲς πέτρωναν μόλις ξεκινούσαν,
ἢ ἡχὼ ἐπέστρεφε λίθους.

Εἶν' ἔτοιμες οἱ φωτογραφίες;
Τὸ λεύκωμα περιμένει.

Θὰ μᾶς ἀμφισβητήσουν μιὰ μέρα,
ἐμᾶς τοὺς ἴδιους θὰ μᾶς ἀμφισβητήσουν.

Θὰ περάσουν; Ραγδαίως θὰ περάσουν, μὴν ἀνησυχῆς.

Εἶσαι περιέργος ἄνθρωπος. Γιὰ ποῖο ἄλλο θέμα
θὰ μιλοῦσε ὁ Ἔφορος τοῦ Μουσείου;

Ποιὸς εἶν' ὁ «παρδαλὸς» αὐλητής,
ποιὰ εἶναι τὰ παιδιά,
ἐμεῖς τί εἴμαστε;

Ποῦ νᾶξερε ὁ καυμένος ὁ δρόμος
πὸς ἡμᾶς κάτω ἀπ' τὸ γεφυράκι.

Καλά, ποῦ θὰ πατᾶμε,
πὸς θ' ἀνέβουμε;
Μὲ τίς ἐπιχωματώσεις;

Τελειώσαμε. Ἄπ' ἐδῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ὁ ἄνθρωπος.

Ἄνεξαρτήτως ὅλων τῶν ἄλλων,
πὸς τὰ καθόρισαν
νά τερματίζουμε κρύβοντας τὴ μούρη στὸ χῶμα;

Μιά στιγμή, φίλε μου: Ποιός δεσμεύτηκε για περισσότερα,
ποιός υποσχέθηκε κάν;
Νάμαστε δίκαιοι.

Ποιός ξέρει ποιές υπογραφές πλαστογραφοῦμε,
μὲ ποιές τροχιές μπερδεύομαστε.

Μὲ τὴ ἥσυχη συνείδηση χτυπάμε τὴ θάλασσα καὶ φεύγουμε,
μὲ τὴ ἥσυχη συνείδηση κουμπώνουμε τὸ σακκάκι μας καὶ βγαίνουμε.

Ψεύτικα λογιστικά βιβλία παρουσιάζουμε,
μὲ ψεύτικα λογιστικά βιβλία διαπραγματευόμαστε,
μὲ ψεύτικα λογιστικά βιβλία
προσπαθοῦμε ν' ἀποφύγουμε τὸ φόρο εισοδήματος.

Φτιάξαμε τὰ ρήματα ν' ἀρχίζουν μὲ τὸ πρῶτο πρόσωπο,
φτιάξαμε τὶς γραμματικές ν' ἀρχίζουν μὲ τὶς προσωπικὲς ἀντωνυμίες.

Εὐλικρινὰ δὲν καταλαβαίνω
πῶς δὲν ἔχουμε ἀκόμα κουρτίνες στὰ παράθυρά μας.
Μπορεῖ νὰ μᾶς δοῦν ἀπ' τὸ δρόμο.

Γιατὶ μᾶς βαπτίζουν Χριστιανούς
πρὶ δοῦν τὴ εἴμαστε,
πῶς γίνεται ὁ κότινος ν' ἀπονέμεται στὴν ἀφετηρία;

Σοφοὶ ἄνθρωποι οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι
μά, ξέρω κ' ἐγώ, κανένας δὲν ἐπέζησε.

Βρὲ παιδιά, γράφουμε στίχους ἐδωπέρα,
πιὸ σιγά, σᾶς παρακαλῶ, δὲν ἀκοῦμε,
θὰ γίνῃ κάνα λάθος.

Πλατυάζουν, δυστυχῶς, οἱ αἰῶνες,
πλατυάζουν καὶ μᾶς συγχίζουν.

Ὅ,τι καὶ νᾶναι μέσα,
τὸ κλάμα κάθεται στὸ κατώφλι.

Τὸ γέλιο ἐπιτρέπει παρέκκλιση,
τὸ κλάμα δὲν ἐπιτρέπει.

Ἄπὸ ποῖο κείμενο μᾶς ὑπαγορεύουν
καὶ μουντζουρώνουμε τὰ τετράδιά μας;

Ἄφῃστε στὰ θρανία τὶς πέννες,
πέστε τους πὼς δὲ γράφετε ἄλλο.

Τὰ μάτια ἔκλεισαν
μὰ ὅλα ὅσα ἤθελαν νὰ κλείσουν μαζί τους
ἔμειναν ἀπέξω.

Ἄπάνω ἀπ' ὄλα περνᾶ ἡ θάλασσα,
 κάτω ἀπ' ὄλα περνᾶ ἡ θάλασσα
 καὶ καθρεφτίζει τ' ἄστέρια ἀνάποδα
 καὶ καθρεφτίζει τὸν ἥλιο ἀνάποδα
 καὶ καθρεφτίζει τὰ χρόνια μας ἀνάποδα.

Προσέχετε τὰ ρολόγια ὅταν χτυπᾶν,
 μὴν τὰ ἐμπιστευόσαστε, μετροῦτε

Κάποιος δὲ μᾶς ξέρει καλά,
 κάποιος μᾶς φωνάζει μὲ ξένο ὄνομα.

Εἶναι πολὺ μικρὸς ὁ τόμος,
 τώρα πὺν στοιχειοθετήθηκαν οἱ στίχοι τὸ καταλάβαμε,
 τώρα πὺν βγήκαν τὰ δοκίμια.
 Προηγουμένως νομίζαμε πὺς κάτι μεγάλο συγγράφαμε.

Ἐξαντλήσαμε τὰ θέματά μας.
 Ἦδη σωπαίνουμε, ἤδη ἀνιοῦμε.

Ἐλλείπουμε ἀπ' τὸ λόχο μας,
 εἰδοποιῆστε τὸν πλησιέστερο συγγενῆ μας.

Δὲν ὑπάρχει φῶς στὸ δωμάτιό μας.
 Φαίνεται πὺς δὲν εἴμαστε μέσα.

Σταματήσαμε ἤδη τὸ λεωφορεῖο ν' ἀνέβουμε.

Ὡς ἐδῶ ἦταν ὄλο, κύριε Κώστα Μόντη.

ΑΠΟ ΤΑ «ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΣΤΑΛΩΣ»

Αὐτὸς ὁ γαλανὸς οὐρανός,
 αὐτὸ τὸ πεῦκο
 ὑπὸ ὄρους προσφέρονται.
 Αὐτὸς ὁ γαλανὸς οὐρανός,
 αὐτὸ τὸ πεῦκο
 προῦποθέτουν τὴν παρουσία σου.
 Εἶν' ἡ παρουσία σου πὺν ἐπισημαίνεται
 ὅταν φτεροὶ γλάρου ἀγγίξῃ τὴ θάλασσα,
 ὅταν κουρασμένο κοπάδι Αὐγούστου
 πλησιάξῃ τὸ πηγάδι μὲ τίς τρεῖς ἀγριομουσμουλιές,
 ὅταν τ' ἄστρα πιάνουν χέρια - χέρια.
 Εἶν' ἡ παρουσία σου πὺν μετουσιώνεται
 στίς πρώτες ριπὲς τοῦ μπάτη,
 στὰ πελώρια ἀλεξίπτωτα πὺν αἰωροῦνται γεμᾶτα ἥλιο,
 πὺν κατεβαίνουν ἀργὰ στίς βουνοκορφὲς γεμᾶτα ἥλιο.
 Ἡ παρουσία σου σκηνοθετεῖ,
 ἡ παρουσία σου σκηνογραφεῖ,
 ἡ παρουσία σου διαδραματίζει,
 ἡ παρουσία σου συγγράφει Κύπρο,
 συγγράφει Λευκωσία καὶ Κερύνια κι' Ἀμμόχωστο.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΒΕΡΝΕΡ ΓΑΙΓΚΕΡ

(Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ)

(1888—1961)

Σήμερα ο λόγος για τὸν μεγάλο τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος — τὸν Βέρνερ Γαίγκερ, ποὺ πέθανεν ἐδῶ καὶ λίγες μέρες, ἐνῶ ἀκόμη ἀγωνιζόταν ἀκμαίως, παρὰ τὰ ἐβδομήκοντα τρία του χρόνια, ἀπάνω στὶς ἀνθρωπιστικὲς ἐπάλξεις ποὺ ὁ ἴδιος, μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπιμονή του καὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ του φλόγα, εἶχε στήσει μέσα στὴν καρδιά τοῦ Νέου Κόσμου — στὸ Χάοβαρτ τῆς Βοστώνης. Λέω ἐπάλξεις, γιατί ὁ ἀφοσιωμένος αὐτὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας δὲν ἦταν ἓνας ἀπλὸς φιλόλογος — εἶχεν ἔντονη συνείδηση ἀποστολῆς ποὺ ἀσκοῦσε, γιὰ λογαριασμό τοῦ Ἀνθρώπου, μὲ μιὰ πίστη ποὺ, ἀλίμονο, δὲν τὴ συναντᾶ κανεὶς πιά εἴκοლა στοὺς παράξενους καιροὺς μας. Κι' εἶχε ἀκόμη τὴν ἀλάθητη συναίσθηση, προνόμιο ὄλων τῶν ἐκλεκτῶν πρωτοπόρων, πὼς τὸ ἔργο ποὺ ἀπλωνε σὰν Δάσκαλος μὲ τὸ λόγο του, γραπτό καὶ προφορικό, καὶ μὲ τὸ φωτεινὸ του παράδειγμα ἦταν ἡ μόνη ζύμη ποὺ θὰ μπορούσε ν' ἀντισταθῆ στὶς ἀφηνιασμένες δυνάμεις ἐκβαθάρωσης καὶ νὰ ζυμώσῃ τὴν ἀνάπλαση τῶν συνειδησεων καὶ τῶν προθέσεων. Τὴν Ἑλλάδα, ποὺ ἦταν ὁ καμὸς κι' ἡ ἀκτινοβολία του, τὴν αἰσθανόταν καὶ τὴν κήρυττε, μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν πειθὴ τῆς ρωμαλέας διαλεκτικῆς του, σὰν τὸν μοναδικὸ συντελεστὴ παιδείας κι' ἀξίας ζωῆς. Πέρουσι, ἀκόμα γράφοντας σ' ἑλληνα μαθητὴ του, τὸν καθηγητὴ Βουρβέρη, γιὰ τὴν ἱστορικῆς, πράγματι, σημασίας μεταναστεύσεώς του στὴν Ἀμερικὴ (ὡς γνωστὸ εἶχεν ἐγκαταλείψει τὸ Βερολίνο τῆς χιτλερικῆς ἀνανθρωπίας ἀπὸ τοῦ 1936) ἔλεγε πολὺ πολὺ χαρακτηριστικά: «Μολονότι δὲν προσέφερα τὰς ὑπηρεσίας μου εἰς τὰς Ἠνωμένες Πολιτείας, διὰ νὰ παίξω τὸν ὄλον προφήτου, ἔχω λόγους νὰ πιστεύω, ὅτι ἔφθασα ἐδῶ εἰς κατάλληλον στιγμήν, ὅταν αἱ ἀνθρωπιστικαὶ ἰδέαι μου, ὑπὸ τὴν προγραμματικὴν παλαιὰν μορφήν των, ἀλλ' ἰδίως ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς «Παιδείας» μου, ἠδύναντο νὰ γίνοντο παραγωγικαὶ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἐδῶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπως ἄλλοτε πρὸ τοῦ πολέμου εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐνα βιβλίον, ὅμως, ὅπως ἡ «Παιδεία» μου, δὲν περιορίζεται ἐδῶ εἰς τὸ νὰ ἐπιρεάξῃ μόνον τὰ κλασσικὰ τμήματα τῶν ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων, ἀλλὰ συζητεῖται πολὺ καὶ εἰς ἄλλους κλάδους τῆς λογοτεχνίας ὡς ἐθνικῆς παιδείας. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ, ἀνθρωπιστικοὶ κλάδοι καὶ τμήματα ἔχουν δημιουργηθῆ καὶ εἰς καθαρῶς τεχνικὰ ἰδρύματα, ὅπως τὸ ἰδικόν μας Τεχνολογικὸν Ἰνστιτούτον τῆς Μασσαχουσέτης... Κυρίως, ὅμως, ἀπ' ὅτου ἦλθα ἐδῶ, συνετελέσθη μία μεγάλη ἀλλαγὴ τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὁ ἀνθρωπιστικὸς χαρακτήρ του ἐνισχύθη πολὺ, διότι τὸ Πανεπιστήμιον δὲν εἶναι ἀπλῶς τόπος ἐπαγγελματικῆς προετοιμασίας διὰ τὴν ζωὴν».

Αὐτὴ ἡ πίστη κι' αὐτὲς οἱ ὑποθήκες, ποὺ δίνουν ἀνάγλυψη τὴν παρουσία τοῦ Γαίγκερ μέσα στὴν ἱστορία τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ, συνθέτουν γιὰ ὅλους, κι' ἰδιαίτερα γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνας, ἓνα ἐξαιρετικὰ χορηγικὸ κι' ἐπικαιρὸ μάθημα. Γιατὶ ἐπισημαίνουν μὲ αὐθεντικὴ σιγουριά τὸ βασικὸ ἰδεῶδες τῆς ζωῆς, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπ' ὅ,τι σταθερὰ προκαλεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν πλήρωσή του, καὶ γιατί ἀπομονώνει σαφῶς τὶς πηγές τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος σὰν τὴ μόνη προϋπόθεση τῆς ὅποιας σοβαρῆς φροντίδας καὶ τῆς κάθε προσπάθειας γιὰ γενικώτερη πρόοδο. Τὴν ὥρα ποὺ ὁ σημερινὸς ἑλληνικὸς ἀρχοντοχωριατισμὸς πάει ν' ἀποθεώσῃ τὴν ὠφελιμιστικὴ ἀπόκλιση σὰν τὸν σωστικώτερο κανόνα βίου ἔρχεται ὁ θάνατος τοῦ Γαίγκερ νὰ σαλπίσῃ, μὲ τὸ τεράστιο κεφάλαιο σοφίας ποὺ σφράγισε, πὼς ἡ τεχνικὴ δίχως τὸν καλλιεργημένον ἄνθρωπο ἀποβαίνει ἐξάβλομα ποὺ προδίδει κι' ἀνατρέπει τὴ ζωὴ.

Εἶναι πάντως ἀξιοπρόσχετο τὸ γεγονός πὼς τὸν ἑλληνικὸ του κανόνα ὁ Ἀρχηγέτης, ὅπως εἶπαν τὸν Γαίγκερ, τοῦ τρίτου Ἀνθρωπισμοῦ, δὲν τὸν ἀντλεῖ μονάχα μέσ' ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀρχαίων — τὰ δεδομένα τῆς ἀτρυγέτης σ' ἔκταση ἔρηνάς του τὸν ἀντικατοπτρίζουν σ' ὅλο τὸ πλάτος τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς παράδοσης: καὶ στὴ χριστιανικὴ φιλολογία τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ στὴ γνησιότητα τοῦ αὐθορητισμοῦ τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς ζωῆς. Στὸ πνευματικὸ δυναμικὸ τοῦ Νεοελληνισμοῦ, σὰν ἐκδήλωσις τῆς φυσιολογικῆς συνέχισις τῆς ἑλληνικῆς κατάφασις τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Ἀνθρώπου, ὁ Γαίγκερ πίστευε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του. Γι' αὐτὸ κι' ἀγκάλιαζε πάντα μὲ ξεχωριστὴ παιδευτικὴ στοργὴ κάθε ζωντανὸ νεοέλληνα ἄμεσο ἢ ἕμμεσο μαθητὴ του — μὲ σκοπὸ νὰ τοῦ συνειδητοποιήσῃ τὶς ἀναιότητές του, καὶ μαζὺ τοὺς τρόπους ἐργασίας μὲ τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσαν αὐτὲς ν' ἀξιοποιηθοῦν καὶ ν' ἀποδώσουν.

Θὰ ἦταν, φυσικά, ἀπαράδεκτο τόλμημα ν' ἀποπειραθῶ ἐδῶ νὰ μιλήσω γιὰ τὸ πελώριο σὲ οὐσία κι' εὐρύτητα ἔργο τοῦ Γαίγκερ — χωρὶς τὴν ἀπαιτούμενη ἐπιπονη προπαρασκευή. Ὅμως, δὲν μπορῶ ν' ἀποφύγω δυὸ λόγια γιὰ τὴν «Παιδεία» του — τὸ κατ' ἐξοχὴν συνθετικὸ ἔργο του, καὶ συγχρόνως τὸ κατ' ἐξοχὴν κλασσικὸ ἔργο ἐρμηνείας τῆς προσφοράς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου τῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ πρώτος τόμος παρακολουθεῖ τὴ θεμελίωση κ' ἀνέλιξη τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μέσ' ἀπὸ τὰ ἡρωϊκὰ ἀρχετύπα του καὶ τὶς πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς πραγματοποιήσεις τῆς μέσῃ τῆς πτώσης τῶν Ἀθηνῶν περιόδου. Ὁ δεύτερος τόμος ἐντοπίζει τὴν ἔρευνά του γύρω ἀπὸ τὸ Σωκράτη καὶ τὸν Πλάτωνα — μ' ὅλη τὴν πνευματικὴν κ' ἠθικὴν τους πάλῃ νὰ μορφωτοῦσιν τὴν παιδεία καὶ τὴν πολιτεία σὲ δυνάμεις πέρα' ἀπὸ τόπο καὶ χρόνον. Κι' ὁ τρίτος τόμος, μὲ κεντρικὲς μορφὲς τῶν Ἰσοκράτη καὶ τῶν Δημοσθένη, δίνει τὴν τελευταία δραματικὴ μάχη κατοχύρωσης τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας πού ἤδη κυλάει τὸ ρεύμα τῆς μέσα στοὺς καινοῦργους κόσμους πού ροδίζουσι στὸν ὄριζοντα μὲ τὴν Ρώμην καὶ τὸ Χριστιανισμό.

Κι' οἱ τρεῖς μαζί τόμοι, μὰ τεκμηριωμένη καὶ φιλοσοφημένη ἀπεικόνιση τῶν παιδευτικῶν στοιχείων πού ἡ Ἑλλάδα χάρισε στὸν κόσμον, εἶναι χαρακτηριστικὰ ἀπεριωρισμένοι ἀπὸ τὸν Γαίγερν ὄχι μονάχα στοὺς εἰδικούς, μὰ, προπαντός, στὸ εὐρὸ κοινὸ ὅλων ὄσων μέσα τους τὴν ἀνησυχία τοῦ Αὔριου καὶ τὸ πάθος γιὰ τὴν ἀνοδο. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ τὴν «Παιδεία» του ὁ Γαίγερν ἀποβαίνει ὁ μέγας Δάσκαλος τοῦ νέου Ἀνθρωπισμοῦ πού καλεῖ σὲ αὐτογνωσία, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀναμόρφωση πού θὰ λυτρώσῃ μὲ μὰ καινούργια συνειδητὴ κ' ἀποσαφηνισμένη πορεία πνεύματος — ὄχι γιὰ ν' ἀναστήσῃ ὅ,τι ὑπῆρχε καὶ πέρασε, μὰ γιὰ νὰ δώσῃ πνοή, ζωντάνια καὶ πίστη, καὶ γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερία σὰν προϋπόθεση ἠθικῆς χαρᾶς κ' ἀληθινῆς δημιουργίας.

Μὲ τὴν ἀντίληψη πὼς ἡ παιδεία δὲν εἶναι νοητὸ ν' ἀποτελῇ ἀτομικὴ ὑπόθεση τοῦ καθενὸς μονάχα — ἐφ' ὅσον αὐτὴ εἶναι, στὴν οὐσία, εὐρύτερη κοινωνικὴ λειτουργία (ὁ ἄνθρωπος, δέχεται, ὁ Γαίγερν εἶναι πράγματι «ζῶον πολιτικόν» κ' ἡ κοινωνία ἡ πηγὴ τῆς ὅλης συμπεριφορᾶς του) — ἡ Ἑλλάδα δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀποτελέσῃ τὸν ἀσφαλέστερον κανόνα ἀγωγῆς. Γιατὶ αὐτὴ ὅπως ξεχώρισε τὸ ἄτομον σὰν αὐτοσκοπὸ ἔτσι δημιούργησε καὶ τὴν κοινωνία τῶν ἐλευθέρων γιὰ νὰ κτίσῃ ἀπάνω στὴν ἰσορροπία πού καθιέρωσε ὁ διαρκὴς διάλογος ἀνάμεσα στὴ μονάδα καὶ τὴν ομάδα τὶς ὑγιεῖς προϋποθέσεις τῆς προκοπῆς τοῦ Ἀνθρώπου. «Ὅ,τι ἐνοῦμε πολιτισμὸν, παρατηρεῖ, μὲ τὴν Ἑλλάδα ἀρχίζει.

Καὶ μεταφοράζω, ἀπὸ τὴ θαυμαστὴ στὴν ἀγγλικὴ ἀπόδοση τοῦ γερμανικοῦ κειμένου τοῦ Γαίγερν ἀπὸ τὸν κλασσικὸ φιλόλογο καὶ δάσκαλό μου Γκίλμπερτ Χάγκετ:

«Τὸ μεγαλύτερον ἔργον τέχνης πού οἱ Ἕλληνες ἀγωνίστηκαν νὰ δημιουργήσῃσαν ἦταν ὁ Ἀνθρωπος... Ὅ,τι ἐπλάσαν δὲν ἦταν παρὰ ἐπὶ μέρος ἐκφράσεις τῆς ἀνθρωποκεντρικῆς τους τοποθέτησης ἐναντὶ τῆς ζωῆς... Ἄλλοι λαοὶ ἐφτιάξαν θεοὺς, βασιλιάδες, πνεύματα. Οἱ Ἕλληνες μόνον ἐφτιάξαν ἄνθρώπους... Ὅχι, ὅμως, ἀπάνω σὲ μέτρα ὑποκειμενικά, μὰ ἀπάνω στὰ δεδομένα τῆς σωστῆς ἐκτίμησιν τῶν παγκόσμιων νόμων πού διέπουν τὴν ἀνθρώπινη φύσιν... Ἡ ἀληθινὴ ἑλληνικὴ παιδεία, πού δουλεύει τὸν ἄνθρωπον μέσα στὴν πραγματικὴν καὶ γνήσια φύσιν του, ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ἰδεῶδες κ' ὄχι ἀπὸ τὸ ἄτομον. Πάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον σὰν μέλος τοῦ συνόλου — μὲ τὴν προϋπόθεση πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνεξάρτητος προσωπικότης — στέκει ὁ ἄνθρωπος — ἰδεῶδες... πού δὲν εἶναι παρὰ τὸ παγκοίνως ἀποδεκτὸ ἄξιο ἀνθρώπινον πρότυπον πού ὅλα τὰ ἄτομα ὀφείλουσι νὰ καταξιώσῃσαν μέσα τους...»

Τέτια, λοιπόν, ἡ παιδευτικὴ προσφορά τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ, ἐπιλέγει ὁ Γαίγερν, «σ' αὐτὸ τὸ σταυροδρόμι τῶν καιρῶν, πού ὁ πολιτισμὸς μας, κλονισμένος κάτω ἀπὸ τὸ βάρος μιᾶς τεράστιας ἱστορικῆς πείρας, ἀρχίζει νὰ ἐπαναξετάζῃ τὶς ἀξίες του, ὁ κλασσικὸς φιλόλογος ἔχει ὑποχρέωση νὰ ἐπανεκτιμῆσῃ τὴν παιδευτικὴν ἀξία τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἐδῶ εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ φιλόλογου, κ' ἡ ἐπιβίωσή του θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν πού θὰ δώσῃ στὸ πρόβλημα αὐτό. Πού μπορεῖ ν' ἀντικρουσθῇ μονάχα μὲ τὴν ἱστορικὴ ἐπιστήμην, βάσει τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Γι' αὐτὸ τὸ χρέος τοῦ κλασσικοῦ φιλόλογου δὲν εἶναι νὰ δώσῃ μιὰ κολακευτικὴ κ' ἰδεαλιστικὴ περιγραφή τῶν ἐλλήνων, μὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἀφθαρτὴν παιδευτικὴν πραγματοποιήσῃ τους καὶ τὴν καθοδηγητικὴν ὄθησιν πού ἔδωσαν σ' ὅλες τὶς παραφερῆς πολιτιστικὲς κινήσεις — μὲ τὴ μελέτη τῆς δικῆς του διανοητικῆς καὶ πνευματικῆς φύσεως».

Μὰ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πολυσήμαντον ἔργον ἐπιτελεῖ μὲ τὴν «Παιδεία» του ὁ Βέρονερ Γαίγερν, κληροδοτώντας μας ἔτσι τὴν πιὸ στέρεην πραγματικότητά τοῦ ἀληθινοῦ φιλόλογου καὶ προπαντός τοῦ ψυχωμένου Δασκάλου. Πάνω ἀπὸ τὰ κείμενα καὶ τὸ παραδειγματὸν του θὰ γυρνοῦμε, προσκνητῆς καὶ σπουδαστῆς, γιὰ χρόνια — γιατί ἡ ἀρχοντικὴ κληρονομία του δὲν θὰ παύσῃ ν' ἀναβρῶξῃ ὀλόδροσον τὸ μάθημά του, ὅπως ὀλόδροσον παρέμεινε καὶ παραμένει στὸν αἰῶνα τὸ ἀκατάλυτον μάθημα πού ἀνατηδᾷ μέσ' ἀπὸ τὴν κρουσταλλένια βύσση τῆς Ἑλλάδος. Ὅμως, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ σήμερον ἔχομεν ἀνάγκη ἀπὸ τὸ μάθημα αὐτό: Νὰ ξανακερδίσωμεν μέσα μας τὴν Ἑλλάδα σωστὰ καὶ φωτισμένα, γιὰ νὰ ξανακερδίσῃ ὁ Ἀνθρωπος τὴν εὐγένεια μὲ τὴν ὅποιαν ὁ Δημιουργὸς σφράγισε τὴν ὑπαρξὴν καὶ τὴν ἀποστολήν του.

Η ΛΕΥΚΑΔΑ ΚΙ Ο ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Ὁ Σύλλογος Λευκαδίων συνέδεσε τις φτεινές «Πιορτὲς Λόγου καὶ Τέχνης» με τὴ δεκάτη ἐπέτειο ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σικελιανοῦ. «Ἐπέτειο ἀπὸ τὸ θάνατο» εἶναι μιά ἐκφραση συμβατική, ἂν μὴ καὶ ἄστοχη, ἀφοῦ οἱ μεγάλοι με τὸ ἔργο τους, μᾶς συντροφεύουν πάντοτε καὶ συνεχίζουν κ' ὕστερα ἀπὸ μᾶς νὰ ζοῦν μέσα στὶς καρδιές καὶ τὶς μνήμες τοῦ Ἔθνους των. Ὡστόσο οἱ Λευκαδίτες βοήθην μίαν εὐκαιρία ἐφέτος νὰ τιμήσουν πὸ πανηγυρικά τὸν ποιητὴ, ὅπως τὸν τιμοῦσαν κ' ὅπως θὰ τὸν τιμοῦν πάντοτε. Γιατὶ γι' αὐτοὺς Λευκάδα καὶ Σικελιανὸς εἶναι δύο ἔννοιες ποὺ ἡ μιά συμπληρώνει τὴν ἄλλη, εἶναι δύο κύκλοι ἀλληλοτεμνόμενοι «σὰν δύο κύκλοι στὸ νερὸ ποὺ ὁ ἕνας μπαίνει μες στὸν ἄλλον δίχως νὰ τὸν σπάσῃ»... γιὰ νὰ θυμηθοῦμε κ' ἕνα στίχο τοῦ ποιητῆ.

Κι' ἀληθινά, ἡ Λευκάδα, γιὰ ὅσους ἔτυχε νάχουν μιά στενότερη γνωριμία μαζί της, μαυτεύεται κάτω ἀπ' τοὺς στίχους του, ὄλοένα καὶ πὸ πυκνά, ὄλοένα καὶ πὸ συχνά.

Λέμε «Λευκάδα», μὰ πὸ σοστὸ θάτανε νὰ λέγαμε «Ἡ Ελλάδα», αὐτὴ ἡ ἀρχαία φωτεινὴ γῆ, πατρίδα ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ, ὅπως ὀρθὰ παρατήρησε ἕνας ἄξιος μελετητὴς τοῦ ποιητῆ, «τὸ νησί αὐτὸ εἶναι μιά μικρογραφία τῆς Ἑλλάδας. Στὴ Λευκάδα σμίγουν οἱ δύο μορφές τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς: Ἡ θάλασσα καὶ τὸ βουνό. Θὰ μπορούσα ἀκόμα νὰ συμπληρώσω ὅτι ἐκεῖ σμίγουν τὸ ρομειλιώτικο καὶ τὸ νησιώτικο στοιχεῖο, τὸ ἐπικό καὶ τὸ λυρικό.

Ἡ Ἀνθρωπογραφία, ὁ νέος αὐτὸς κλάδος τῆς ἐπιστήμης, μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ πολλὰ φαινόμενα στὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτῆρα ἀτόμων καὶ λαῶν. Δὲν πρόκειται βέβαια νὰ καταπιαστῶ με τέτοιο θέμα. Θὰ προσπαθῶ μόνον ἐδῶ νὰ κίωω ἕνα σύντομο σκιτσάρισμα τοῦ γεωγραφικοῦ αὐτοῦ χώρου, ποὺ στάθηκε ἡ ἀφετηρία τῆς φυσιολατρίας καὶ τῆς ἐλληνικότητος τοῦ Σικελιανοῦ. Μία ἀφετηρία ποὺ τοῦ ἄνοιξε τὸ δρόμο γιὰ τὴν πὸ πλατεία καὶ τὴν πὸ βαθειὰ διείσδυση στὸν φυσικό καὶ τὸν ἱστορικό χώρο τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ Λευκάδα, μολογὸτι ὅπως ὅλα τὰ νησιά ἔχει αὐστηρῶς περιγεγραμμένα ὄρια, δὲν εἶναι μόνον νησί. Φαίνεται νάαι μᾶλλον μιά προέκταση τῆς Ροῦμελης. Βρίσκεται τόσο κοντὰ στὴ Στερεά, ποὺ τὰ τροχοφόρα κ' οἱ πεζοὶ μοροῦν, με τὴ βοήθεια μᾶς σχεδιάς, νὰ περνοῦν στὴν ἀντικρινὴ Ἀκαρνανία, — μιάς δρασελιάς ἀπόσταση — ἀπὸ τὸ στενότερο σημεῖο τοῦ διαύλου. Ἐκεῖ στέκει σὰν φύλακας τὸ Βενετσιάνικο τὸ κάστρο στὴν ἄκρη μᾶς μακρυῆς λαορίδας ἀμμουδιάς, ποὺ προσπατεῖ τὴ Διμονθάλασσα ἀπ' τὸ Ἴονιον κύμα. Εἶναι μιά ἀμμουδιά κατάλευκη, ποὺ, ὅπως λέει ὁ ποιητὴς: «Τὰ χαλίκια της, τελειωμένα ἀπὸ τὸ κύμα, μοιάζουν σὰν αὐγὰ περιστεριοῦ» κ' ὅπου πρωτογνώρισε «τὴν ἐφθόκορμη ἀλαφρόγνωμη Ἀθηνᾶ».

Τὸ ἱερὸ δέντρο τῆς θεᾶς, ἡ ἐλιά, καλύπτει κάμποσα τετραγωνικά χιλιόμετρα στὸν κάμπο τῆς Ἁγία-Μαύρας. Κι ἀρχίζουν ὕστερα ν' ἀνηφορίζουν τὰ σκαλοπάτια τῶν ἀμπελιῶν, ἴσια παρτέρια καταπράσινα, τὰ κοντοβούνια κ' οἱ λόφοι σκεπασμένοι ἀπὸ τὰ κλήματα καὶ διάστριπτοι ἀπὸ ἐλαϊόδεντρα καὶ καρποφόρα. Μικρὲς χαράδρες καὶ λόχμες καὶ λαγκαδιές ἀντισκόβουν τὴ συνέχεια τῶν ἀμπελιῶν. Κοιλιάδες καὶ χωράφια παρεβάλλοντα σὰν ἀτακτες πινελιές γιὰ νὰ ὑπογραμμίσουν τὶς ἀποχωρήσεις τοῦ πράσινου σ' ἕνα φλῶρον πίνακα.

Στὸ κέντρο τοῦ νησιοῦ ὑψώνεται σὰν πύργος τὸ βουνίσιο συγκρότημα τῶν Σταυρωτῶν. Ἐξωορίζει ἡ κατάξερη καὶ στρογγυλὴ σὰν πολεμικὸ κρᾶνος κορφὴ τῆς Ἑλάτης καὶ ἡ αἰχμηρὴ γαλάζια ἄκρη τοῦ Προφήτη Ἡλία. Πὸ πέρα οἱ δρυόφυτοι Σκάροι προβάλλουν τὸ σιερὸ τους ὄγκο. Τὸ βουνὸ κατηφορίζει ἔτσι με σκαμπανεβάσματα πρὸς Νότο, γιὰ νὰ καταλήξῃ ἀπὸ τὴ μιά μεριά στὸν εἰδυλιακὸ σταφιδόκαμπο τῆς Βασιλικῆς κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη στὴν ἀγριωπὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ Λευκάτα.

Ἐπίμηκες τὸ νησί ὅπως εἶναι, προσφέρει τὴ μιά του τὴν πλευρὰ στὴν Ἀνατολή, τὴν ἄλλη στὴ Δύση. Ἡ πρώτη ἔχει ἀντίκρου τῆς τὰ Ἀκαρνανικὰ ὄρη, πετρώδη καὶ ἀπρόσιτα. Καί, γιὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ, λές, τὴν ἀγριάδα τους, ἀφήνει τὶς πράσινες πλαγιές της με θηλυκὴ χάρη νὰ καθρεφτίζονται στὸ μικρὸ ἀρχιπέλαγος, ὅπου μιά σειρά πενιφύρα νησιάκια ξεπετιοῦνται, θαρρεῖς, φρεσκολουσιμένα μέσα ἀπ' τὰ καταγάλανα, διάφανα νερά.

Ἀντίθετα, ἡ ἄλλη πλευρὰ, ἡ δυτικὴ, λιτὴ καὶ σκληροτράχηλη, ἀντιμετωπίζει τὸ ἀπέραντο Ἴονιο κ' ἔχει γιὰ ἀκραῖο φρουρὸ τῆς τὸν κοφτὸ, σὰν ὀρθοῖο τεῖχος, Λευκάτα. Ἐκεῖ, τὸ χεμωνιατικὸ πέλαγος σκάζει τὸ ὠκεάνειο κύμα του στοὺς θαλασσοδαρμένους βράχους.

Τὸ κλίμα γενικῶς τοῦ νησιοῦ εἶναι ὑγρὸ, κ' οἱ θύελλες δὲν εἶναι ἀσυνήθιστες. Ὅταν ξεσπάσῃ ὁ Κεραύνιος Ζεὺς, σφοδρὲς νεροποντὲς σχηματίζουν ὀρηκτικούς χειμάρρους. Εἶναι γνωστὴ ἔξ ἄλλου καὶ ἡ σεισμοπάθεια τοῦ ἐδάφους, ὅπως κ' ὅλης τῆς Ἑπτανήσου. Ὁ τρομερὸς Ἐγκέλαδος στέλνει κάθε τόσο τὰ ἄγρια μηνύματά του στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Σικελιανὸς εἶχε προσωπικὴ πείρα τῆς κοσμοσειστρας δυνάμει τοῦ γεωλογικοῦ αὐτοῦ φαινομένου καί, μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲν θάταν ἄστοχη ἡ συσχέτιση μ' αὐτὸ μᾶς ἀνάλογης ροπῆς μέσα στὸ ἔργο του.

Ἐνα τέτοιο περιῶτο ἦταν τὸ φυσικὸ περιβάλλον, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἄντησεν ὁ Σικελιανὸς τὶς πρῶτες παιδικές του ἐντυπώσεις. Ἀμφιβάλλω ἂν ἄλλη περιοχὴ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς συγκεντρώνει «ἐν μικρῷ» τέτοια ποιικιλία καὶ τέτοια ἔξαρση ἀντιθέσεων. Ἡ θάλασσα μ' ὅλες

τις παραλλαγές της, από τή γαλήνια λιμνοθάλασσα, πού άντανακλά τὰ χρυσάφια τῆς Δύσης, από τὴν ἐράσιμα δαντέλλα τῆς ἀρογιαλιᾶς πού μοιάζει μὲ «φιόδ» μέχρι τὸν ἀφηνιασμένο πόντο. Τὸ βουνό, μ' ὄλες τὶς κλιμακώσεις του, από τὴ μόνηρη κορυφή του, ὡς στὴν εἰδυλιακώτερη πτυχή του. Ἐκεῖ ἡ ἄμπελος τοῦ Διονύσου, ἐκεῖ ἡ ἐλιά τῆς Ἀθηνᾶς, οἱ λόχμες τῶν Δρυάδων, οἱ λαγκαδιές τῶν Φαίων κατὰ μιά εὐτυχή συγκυρία, βρέθηκαν κάτω ἀπ' τὴν ἐκστατική ματιά τοῦ ἐφήβου, πού ἦταν προικισμένος μὲ τὸ θεῖο σπινθήρα.

Ὅμως θάτανε λειψὸ τὸ σάτισο μας, ἂν περιοριζόμαστε μονάχα στὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ παραλείπαμε δύο ἄλλους ἀκόμα, βασικούς, συντελεστές στὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτῆρα καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ ποιητῆ — ἂν παραλείπαμε τὸ συντελεστὴ τῆς κληρονομικότητας (καὶ συνεκδοχικὰ τῆς ἀγωγῆς του) καὶ τὸ συντελεστὴ τοῦ ἀνθρώπινου περιβάλλοντος. Κι' αὐτοὶ ἀκόμα οἱ συντελεστές στὴ Λευκάδα ὀφείλονται.

Ἡ παλιὰ ἀρχοντική οἰκογένεια τῶν Σικελιανῶν εἶναι γνωστὴ γιὰ τὴν πνευματικότητα καὶ τὴν καλλιέργειά της. Στὴν πλούσια βιβλιοθήκη τοῦ πατέρα του ὁ Ἄγγελος βρῆκε βέβαια τὶς πηγές τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἀρχαιολογίας του. Μὰ τὸν ἴδιον καιρὸ καὶ μιά γυναίκα τοῦ λαοῦ, μὴ χωριατίσσα, ἡ βάρια του, μπόλιαζε στὸ τυροπερὸ βλαστάρι τῆς ζωντανῆς παράδοσης, ὅταν ἔσπερνε στὴ ψυχὴ τοῦ ἀγοριῶ καὶ κατὰ δεύτερο λόγο τροσπᾶνθες ἢ ψαρᾶδες στὰ παράλια. Δὲν ξενητεύονται εὐκόλα, δὲν μπαίνουν σὲ μακρινές θάλασσες. Ἀγαποῦν τὴ γῆ τους. Εἶναι φίλεργοι καὶ ὑπερήφανοι, φιλότιμοι καὶ χωρατατζῆδες, κάποτε τραχεῖς καὶ εὐθιτικοί, μὰ πάντοτε εὐγενικοὶ καὶ φιλόξενοι στὸ ἔπακρον. Ἐχουν μιά δωρικὴ λιτότητα στὴ διαβίωσή τους, μίαν αὐστηρότητα στὰ ἤθη τους. Στὰ ἔθιμά τους καὶ στὴ γλώσσα τους κυριαρχεῖ τὸ ρουμελιώτικο στοιχεῖο. Ἡ παράδοση τοῦ Βαλαωρίτη διατηρεῖται ζωντανή. Ἀπὸ χεῖλη ἀναγράφητων γυναικῶν μορεῖς ν' ἀκούσης στίχους τοῦ βάρδου τῆς Μαδουρῆς.

Στὴ χρονικὴ περίοδο πὸν ἀναφερόμαστε, ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας — πὸν μὴν ἀκόμα τὸ αὐτοκίνητο — βλέπουμε τοὺς χωριάτες νὰ κατεβάξουν μὲ τὰ ζῶα τους, σὲ μιά μακρὰ σειρά καρβαθινοῦ, τὰ προϊόντα τους γιὰ τὸ μπάρο τῆς Ἁγία - Μαύρας. Τὸ βράδι ἐπιστρέφουν στὰ χωριά τους καβαλλορέοι καὶ στὸ δρόμο διηγούνται ἱστορίες μὲ δυνατὲς φωνές.

Ἀνάμεσά τους θὰ ξεχωρίσης μορφές ἀσκητικὲς μὲ πλούσια γενειάδα, μορφές πανομοιότυπα τοῦ Δωδωναίου Διὸς κι ἄλλες πού σοῦ θυμίζουν τὶς δευτέριες φιγοῦρες τῶν ἀπτικῶν ἀγγείων.

Οἱ γυναῖκες, πού βοηθᾶνε τοὺς ἄντρες στὴ δουλειά τους, διατηροῦν ἀκόμα καὶ σήμερα σ' ὄλη τὴν ὑπαιθρο, τὴν παλῆν βαθύχρωμη ἀμφίεση. Γραμμὴ λιτή, πολὺπτυχὴ φούστα, καὶ κλειστό τὸ στήθος γιὰ τὶς ἀνύπαντρες. Μπῦστος στρογγυλοκοιμημένος, σκεπασμένος μὲ τὴ «σπαλέτα» γιὰ τὶς παντρεμένες, πού τὶς κάνει νὰ μοιάζουν μὲ φιγοῦρες ξεσηκωμένες ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες τῆς Κνωσοῦ. Τὸ σκούρο κεφαλοπάρι, πού ποτὲ δὲν λείπει, σοῦ θυμίζει κάποιες βυζαντινὲς Παναγίες.

Οἱ Λευκαδίτες ἀγαποῦν τὰ ζῶα. Ἐνα καλὸ ἄλογο γιὰ ἱππασία εἶναι ἡ ἀδυναμία τους. Ἐχουν μιά ἰδιαίτερη τέχνη νὰ τὸ γυμνάζουν ὥστε νὰ παίρνει μιά καμαρωτὴ περπατησιά, ἕνα χορευτικὸ τρῶν, τὸ λεγόμενο «ραβάνι». Στὰ πανηγύρια καὶ στοὺς γάμους, ἀπὸνα χωριὸ σ' ἄλλο, γίνονται στὴ δημοσιὰ οἱ ἱπποδρομίες. Στὴν ζωοπανήγυρη τῆς Ἁγία - Μαύρας στὶς 4 τοῦ Μάη, δίπλα στὸ Κάστρο, κατεβάξουν ἀπὸ τὴν Ἀχαρνανία, μαζί μὲ τ' ἄλλα, καὶ τὶς ἀγέλες τῶν τριέτικων ἀλόγων. Ὁ ἀγοραστὴς θὰ σταμπάρει τὸ ἄλογο πού του ἀρέσει καὶ ὁ βαλμᾶς (ὁ κᾶν - μπόυ, ὅπως θὰ λέγαμε) θὰ ρίξει τὸ λάσσο, θὰ τὸ πιάσει καὶ θὰ τὸ τιθασεύσει ἐπὶ τόπου.

Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενο πὸς μιά τέτοια θέση κατέχει μέσα στὴν ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ τὸ ἄλογο. Ὁ ἴδιος, σὰν βέρος Λευκαδίτης τὸ ἀγάπησε καὶ τὸ χάρισε μίλας. «Γ' ἄλογο πὸν σκάβει ὄλη τὴν ὥρα μὲ τὸ πόδι του τὸ χῶμα... ἂν νιώσει ὀλάνοιχτη νὰ τὸ χαϊδεύῃ μὰ παλάμη...».

Ἀκόμα μένει στὸ νησὶ ὁ χαρακτηρισμὸς: «Σὰν τὸ ἄλογο τῆς Ἀμερικᾶνας». Πρόκειται γιὰ κάποιο ἀπὸ τὰ ἄλογα πού ἱππευαν ὁ Ἄγγελος καὶ ἡ Εῦα ὅταν νέοι ζοῦσαν ἐκεῖ.

Ἐπέμεινα στὸ συγκεκριμένο αὐτὸ παράδειγμα γιὰ νὰ καταδείξω πὸς δλα τὰ διώματα μέσα στὴν ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ ἦταν παρμένα ἀτόφια ἀπὸ τῆς Λευκάδας τῆς ζωῆς.

Ἄλλωστε, οἱ πὸ παλιοὶ ἀπὸ τοὺς χωριάτες τῶν Σφακιωτῶν τὸν θυμοῦνται ἀκόμα. Θυμοῦνται τὸ ἀνοιχτόκαρδο παλληκᾶρι, ἀκριβὸ τους μουσαφίρη, πὸς ἔμπαινε στὰ κατώγια τους,

όπου σιγόβραζεν ὁ μούστος, πῶς πηδοῦσε στὸ θέρισμά τους μὲ τὸ δρεπάνι στὰ χέρια. Τὸν θυμοῦνται στὸν τρύγο τους, πῶς ζουλοῦσε στὶς φουχτες του τὰ τραγανά τσαμπιά τραγουδώντας, τὸν θυμοῦνται οἱ γέροι ψαράδες πού τοὺς συνόδευε στὴν καλάδα τους, τὸν θυμοῦνται πῶς χώνονταν μέσα στὶς δουλειές τους, στὴ ζωὴ τους. Ἦταν μὰ χαρὰ Θεοῦ γι' αὐτοὺς ἡ ἀκάθεκτη ἐκείνη νειότη ποῦχε σκίψει ἀπάνω ἀπ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες τοῦ μόχθου τους, ἀπάνω ἀπ' ὅλες τὶς λαχτάρες τους.

Κι οὔτε στιγμή ἀπὸ τότε μέσα στὴ γόνιμη τρικυμισμένη του ζωὴ δὲν ἀνέκοιμε τὴν ἰερὴ φόρα ποῦχε πάρει. Μὲ «ἀνοιχτὰ πάντα κι ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του» στάθηκε δίπλα στὸ λαό του καὶ στὸ ἔθνος του σ' ὅλες τὶς ἀμπώτιδες καὶ τὶς πλημμυρίδες. Πάντα δίπλα του «Ἄγγελος παραστάτης». Ἀπὸ τὸ «Πάσχα τῶν Ἑλλήνων» ὡς τὸ «Ἠχῆστε οἱ σάλπιγγες...».

Γι' αὐτὸ εἶναι σήμερα περήφανη ἡ Λευκάδα, αὐτὸ τὸ μικρὸ νησί, πού τοῦδωσε τὰ πρῶτα τιμάλφι τῆς ποιητικῆς του ἐμπειρίας. Κ' εἶναι περήφανη ἀκόμα γιατί, τὸ γέννημα καὶ θρόεμα της, πῆρε τὴ χωματένια ὑπόστασι τῆς γῆς του, τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, καὶ τὴν ἐμεταμόρφωσε σὲ ἀφθαρτες οὐσίες καὶ τὴν ἀχιτινόβησε πολὺ πῶ ἀπὸ τὰ ὄρια της.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ

«Ἡ Λευκάδα κι' ὁ Σικελιανός» τοῦ κ. Γ. Γρηγόρη δόθηκε ὡς διάλεξη στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας στὶς 4 τοῦ Ἀπρίλη, μὲ τὴν εὐκαιρία δεκαετίας ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σικελιανοῦ καὶ σὲ συσχετισμὸ μὲ τὶς «Γιορτὲς Λόγου καὶ Τέχνης» πού οἱ Λευκάδιοι ὀργανώνουν κάθε χρόνο στὴν πατρίδα τους. Προηγήθηκε χαιρετισμὸς καὶ προγραμματισμὸς τοῦ Προέδρου τοῦ «Συλλόγου τῶν ἐν Ἀθήναις Λευκαδίων» κ. Α. Τζεβελέκη καθὼς καὶ ἐμπνευσμένη σχετικὴ ὁμιλία τοῦ Διευθυντοῦ Γραμμάτων καὶ Θεάτρου κ. Γ. Κορνοῦτου. Ἡ ὄλη θραδιά ἐκλείσει μὲ ἀπαγγελίες καὶ μὲ τὴν προβολὴ θαυμασίων ἐγχρῶμων διαφανειῶν τοῦ κ. Ἐντυ Ἡλιοπούλου, παρμένων ἀπὸ τὸ ὠραῖο νησί τοῦ Ἰονίου.

Οἱ «Γιορτὲς Λόγου καὶ Τέχνης» πού ἀπὸ ἐπταετίας συνεχίζονται ἐπιτυχῶς κάθε Αὐγούστο στὴ Λευκάδα, συγκεντρώνουν ἤδη, ὀλοένα καὶ πῶ θερμὸ, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ κόσμου, ὄχι μόνον τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἡ κίνησι αὐτὴ, πού ἔρῃκε κιόλας ἀρκετοὺς μμητές, ἐξακρατηρίστηκε ἀπὸ τὸν κ. Κορνοῦτο σὰν ἓνα ἐλπιδοφόρο ζῦπνημα καὶ μιά δημιουργικὴ ἀνάτασι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ τουριστικὴ της προκοπή.

ΣΚΛΑΒΟΙ

Δέσαμε μ' ἄλυσίδες τὸ λαιμὸ
καὶ μπήξαμε μαῦρα λουλούδια στ' ἄφτια
τραγουδώντας μὲ κλειστὰ στόματα
ὄ,τι νιοῦθαμε γλύφοντας συρματοπλέγματα.
Τραγουδήσαμε τὸ γαῖμα πού δώσαμε στὸν ἥλιο
γλύφοντας τὰ πόδια τοῦ ἀφέντη.
Τραγουδήσαμε τ' ἀρμυρὰ μας δάκρυα
ὄταν σκάβοντας τὸ χῶμα μὲ τὰ νύχια
τοὺς πεδαμένους γυρεύαμε μὲ τὴ γλῶσσα
μάταια συλλαβίζοντας ὀνόματα στὴ γῆ,
— μπορεὶ νὰ μᾶς ξανάδινε ἓνα κομμάτι χαρά. —
Τυλιγμένοι σὲ πένθημα σκοινιά
μὲ κόκκινα μάτια ψάξαμε τὸν ὀρίζοντα
ρωτώντας στὰ κρυφὰ τὸν ἄνεμο
ἂν εἶδε νὰ ξαναφαίνεται ὁ ἥλιος...

ΑΝΔΡΕΑΣ Χ' ΛΟΪΖΟΥ

ΧΑΡΑΥΓΗ

(Διήγημα)

—“Αϊ στο καλό σου, ζουρολοτιά, μᾶς τρέλανες μὲ τὴ φυσούνα σου, μουρμουρίζει ὁ γέρος καὶ πάει.

Διάβηκε ἕνας τρελλὸς ἀέρας καὶ ἀνατάραξε τὸ φλούδι τῆς γῆς. Στὸν οὐρανὸ τρέχουν ξεμαλλιασμένα μὲ ἀρμαθιά λερωμένα κουρέλια.

Τῷξε ἀπὸ χθὲς γυρίζει τὸ Φθινόπωρο στὸ παιχνίδι. Εἶχε βρεῖ παρατημένο σὲ μιὰ γωνιὰ τὸ τεράστιο χωνί του καὶ ἔπιασε νὰ γυρνᾷ σὰ γύφτος στὰ ρουμάνια καὶ νὰ σκορπᾷ ὀλοῦθε τέτοια στριγγά, δαιμονισμένα φουήματα, πού τὰ ἦσχα νερά στίς λίμνες καὶ τὰ ποτάμια ἀνατρίχισαν. Γιόμισαν κιάλας τὰ μούτρα τους ἀπὸ βαθεῖες ρυτίδες.

Τὰ φουντωτὰ πρόβατα μὲ τὸ σγουρὸ μαλλί, ἀρμενίζουν μεθύσιμα μὲς στὸ πλατὺ χωράφι. Ἡ σκούρα κάπα τοῦ γέρο - Λάμπρου, φουσκώνει σὰν παραβόπανο καὶ ἀπὲ θέλει ὁ νοτιάς νὰ τὸν τυλίξει, νὰ τὸν τραβήξει μαζί του, σὲ ἀψηλά βουνά. Στηρίζεται ἐκείνος στὴ γλιτίσα του καὶ πατᾷ γερά· πατᾷ γερά καὶ προχωρεῖ. Κι ὁ χρόνος διαβαίνει.

Καὶ σήμερα καὶ αὔριο καὶ κάθε μέρα, ἡ ἴδια ἱστορία· ἡ παλιά, ἡ συγκινητική, ἡ ἀπλή ἱστορία τῶν ταπεινῶν, τῶν σημαδεμένων ἀπ' τὴ μοῖρα. Ἐνας τέτοιος ἔλαχε καὶ ὁ γέρος.

Κάθε ῥόδινη αὐγή, πού φέρνει μαζί της στὸν κόσμο ἕναν πρωτογέννητο σὰν τριαντάφυλλο ἥλιο, θὰ τὸν βρῆ νὰ τραβᾷ ὄξω στὰ χωράφια, ἀπόκοντα στὰ πρόβατά του, σεκλεισιμένος καὶ βαρὺς. Ἀσημίζει τ' ἄσπρο κεφάλι του στὸ φῶς, γιομίζει παραξενεὲς ἰδέες, πᾶνει νὰ λήη, νὰ λήη στοὺς τετράποδους συντρόφους του γιὰ τὴν ἔρημη τὴ ζωὴ του. Καὶ πότε τοὺς γλυκομιλά καὶ πότε τοὺς θυμώνει. Διαβαίνουν τὰ παιδόπουλα, ἀκοῦν τὰ παραομιλήματα του, θαρροῦνε πὼς ὁ γέρος λωλάθηκε καὶ βιάζονται νὰ τρέξουν, νὰ χαθοῦν ἀπ' τὸν βαρὺ τὸν ἴσκιό του. Κάποτε ξεθαρροῦνται μιὰ στάλα καὶ κρῦβονται στὰ βᾶτα νὰ τὸν ἀκοῦν καὶ νὰ χασκογελάνε.

—Μὴ γνοιάζεσαι, Τριανταφυλλιά. Ἐγὼ θὰ σ' ἀναστήσω. Καὶ θὰ σοῦ φέρω καὶ καινούργιο φόρεμα μὲ κίτρινα σειρήνια, νὰ τὸ φορέσης τὴν Κυριακὴ στὴν ἐκκλησιά, νὰ σὲ δοῦνε καὶ νὰ πλαντάξουνε. Νὰ σὲ δῆ καὶ κεινὴ ἢ φαρμακομῦτα ἢ Δεμονία, πού κακομελετάει, νὰ σὲ δῆ καὶ νὰ λουφάξει. Ἄμ θὰ σοῦ πάρω καὶ τσεμπέρι κόκκινο, μὲ κρόσσια μεταξένια. Σὰν τριαντάφυλλο θὰ μοσκοβολᾷς, μανούλα μου!...

Μεθᾷ μὲς στὴν ἀπλότητά του ὁ γέρο - Λάμπρος· γίνεται ἡ Τριανταφυλλιά, ἡ μοσχοθυγατέρα του, κολώνα νὰ στηριχτῆ ἀπάνω της καὶ νὰ πορευθῆ μὲς στὴ ζωὴ, νὰ τὴν κερδίση.

Μὰ τὸ κορμί του βάρεσε μαθές. Τὰ πόδια του τὰ ἔριμα πούφεραν γύρω, τόσα χρόνια,

τὴν κακοτράχαλη, τὴ στέρφα γῆς τοῦ τόπου, δὲν εἶναι πιά νὰ σηκώσουν ἐτοῦτο τὸ κορμί του. Βάρεσε πολὺ τὸ ρημάδι. Βουνά ὀλάκερα τὰ βάσανα καὶ οἱ πίκρες ἀντάμα μὲ τὰ χρόνια, ἤρθαν καὶ ἀπίθωσαν τὸ φορτίο τους ἀπάνω του, καὶ ἔγινε ἀσῆκωτο τὸ κορμί του, πέτρα καὶ μολύβι ἔγινε.

...Ἐνα προβατάκι χάλασε τὴν ἀρμονία, τὰ ἐράχτηκε ἢ αὐστηρὴ γραμμὴ τῶν ἤχων, σκορφάλωσε αὐτὸ σὲ μιὰ κοτρώνα, ἔπαιξε τὸ κουδούνι του, κοίταξε μὲ λαμπρὰ μάτια τὴν πλάση, ἤρθε τὸ κῆμα τῆς χαρᾶς, τῆς ξένοιαστης ζωῆς καὶ τὸ κουκούλωσε.

—Μπεεεεε, φάναξε δυνατὰ, χαρούμενα.

Φτερούγισαν μεμᾶς οἱ θύμησης τοῦ γέρο. Σηκώθηκε ξεφανισμένος, εἶδε τὸ τρελλὸ προβατάκι, τὸ πῆρε στὴν ἀγκαλιά του, βάλληκε νὰ τὸ χαιδεύη.

—Ταχιά τὸ δειλινό, θὰ πᾶμε στὴν Τριανταφυλλιά νὰ τῆνε δοῦμε, τοῦ ψιθύρισε ἐμπιστευτικὰ καὶ μέσα του ἔτρεμε μιὰ τόση δὰ στάλα εὐτυχίας· μιὰ ἀβέβαιη στάλα πού λὲς κρεμμόταν ἀπ' τὴν ὑπαρξή της.

Ἡ Τριανταφυλλιά, ἡ κόρη του, τὸ μικρὸ μπουμπούκι εἶχε ἀνοίξει φωτεινὰ πέταλα στὸ φῶς μιὰ μέρα ἀνοιξιὰτικη, γαλάξια, κρουσταλλένια, τὴν ἴδια ὥρα πού ἡ σχωρεμένη ἢ Μαρία του τραβοῦσε μὲς στὸ δειλινὸ μούχρωμα γιὰ τὸν οὐρανὸ.

Διάβηκαν πικρὲς μέρες, φαρμακερές. Μὲ τοῦτο καὶ μὲ κεινο μεγάλωσε ἡ Τριανταφυλλιά. Μὲ τὰ κλάματα, μὲ τὶς φωνές, μὲ τὶς στερήσεις. Θεωμένη μὲ τὶς φροντίδες τοῦ ἔρμου τοῦ γέρο, ἀναστημένη μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς του τρᾶνεψε, γιόμισε ὀμορφιές, ἦταν ἕνα θαῦμα μὲς στὴ ζωὴ του τὴν ἀγλύκαντη, ἕνα θαῦμα μὲς στὴν τραχειά δὴν τοῦ ἐγκαταλειμμένου χωριοῦ. Ρόδο μαγιάτικο σῆνομα καὶ στὴ χάρη. Ἄνθισε, καὶ μοσκοβόλησε ὁ τόπος γύρου.

Τὴν ἔβλεπε ὁ γέρος καὶ ἔτρεμε ἢ καρδιά του ἀπὸ εὐτυχία.

Μὰ ἤρθε ὁ Χάροντας γαμπρὸς στὴν πόρτα του καὶ τῆραε νὰ τὴν ἀρπάξει μὲς ἀπ' τὰ χέρια του, νὰ τῆνε κἀνὴ βασίλισσα στὸ παλάτι του.

Μέρα τὴ μέρα τὸ ῥόδο ἔσθηνε. Τὰ χέρια της τὸ κοντυλογραμμένα λέπτυναν, ἔγιναν κρῦσταλλα διάφανα, μοροῦσες καὶ ἔβλεπες τὰ κόκκαλα.

Τὴν τῆραε ὁ δόλιος ὁ γέρο - Λάμπρος καὶ ἀποροῦσε. Μέλι ἔκανε τὴ φωνὴ του, ἔτρεμε μέσα της ὁ πόνος καὶ ρωτοῦσε:

—Τί ἔχεις, θυγατέρα μου; Τί ἔχεις, μάτια μου;

—Τίποτε πατέρα. Ἐνα τίποτε καὶ θὰ περάσῃ· καὶ πάσαξε νὰ γελάση, νὰ στεριώση τὴν

καρδιά του που την κομματίζει με τὸ σπαθὶ τοῦ πόνου ὁ Χάρος.

—Τίποτε· μὰ σιὰ χαμογέλιου ἔπαιξε στὰ χεῖλη της. Ἐν' ἀχοφῶς φώτιζε τὴ μορφὴ της. Ὑστερα βαρεῖα ἐρχόταν ἢ φοβέρα τοῦ θανάτου καὶ μυστικὴ χλωμάδα ἀπλωνόταν στὴν ὄψη της.

Σάσισε ὁ γέρος. Εἶδε κι ἀπόειδε, τὴν ἀνέβασε μὴ μέρα στὴ φοράδα τους τὴ Μπέλλα, κατέβηκε στὴν πόλη.

Ναί, αὐτὸς ποὺ δὲν πάτησε ποτὲς τὸ ποδάρι του στὴν πόλη, αὐτὸς ποὺ στεκόταν φοβισμένος, σχεδὸν τρομαγμένος μπροστὰ στὸ μυστήριο τῶν ἀνθρώπων τῆς πολιτείας, διάβηκε μὲ μὴ φοράδα κι ἕνα ἄρρωστο κορίτσι τοὺς σκοτισμένους δρόμους μιᾶς πόλης, ἀντίκρουσε ξαφνιασμένους τοὺς ψυχροὺς ἀσπρισμένους τοίχους τοῦ νοσοκομείου, πέρασε τὴ μεγάλη πόρτα κι ἄδειασε τὸ φτωχὸ πουργὶ του μπρὸς στὸ γιατρό, ἄδειασε πὲς τὸ αἷμα του τὸ ἴδιο νὰ γιαιρευτῆ ἢ μοχοθυγάτρα του. Δὲν σκέφτηκε τίποτε ὁ γέρος. Μῆτε τὰ χρόνια του ποὺ χάλωσε γυρνώντας στὰ ρουμάνια, τυλιγμένος σὲ μὴ τρύπια κάπα, δαρμένος ἀπ' τὶς φουρτοῦνες καὶ τ' ἀγριοκαίρια, τρέχοντας πίσω ἀπὸ ξένα κοπάδια γιὰ ἕνα κομμάτι βίος, γιὰ μὴ σταλιά ὑπόληψη, γιὰ νὰ γίνῃ νοικοκύρης, μῆτε τὸν ἴδρω καὶ τὸ αἷμα του ποὺ στράγγιξε, νὰ βάλλῃ στὴν ἄκρη μὴ χούφτα μέτρημα γιὰ ἕνα μικρὸ κοπάδι δικό του, καταδικὸ του.

Ἐνα σκληρὸ θεριὸ ἦταν ἡ μοῖρα του ἢ ἄραχλη. Χρόνια τὸν κυνηγοῦσε, τοῦβγαῖνε μπρὸς στὸ δρόμο νὰ τὸν ἀράξῃ στὰ νύχια της. Κλωθογυρίζει κείνος, μὰ ἡ ζωὴ του ἦταν ἕνας σκοτεινὸς λαβύρινθος καὶ χανόταν μὲς στὰ δρομάκια. Πίσω ἀπ' τοὺς τοίχους παραφύλαγε ἡ μοῖρα του, κι ὁ Θεὸς δὲ θέλησε νὰ ξαναγεννηθῆ μ' Ἀριάδην. Ἡρθε καιρὸς καὶ θρόθηκε μπροστὰ του μ' ὀδάνοικτο τὸ στόμα, γυάλιζαν τὰ κοφτερά του δόντια, χύθηκε νὰ τὸν καταπιῇ.

Πάγωσε τὸ αἷμα του. Τ' ἀναπόφεικτο ἐρχόταν καβάλα στὴν τύχη. Μειμῆς θέριεψε μέσα του στέρεο τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης· ὀπλίσθηκε μὲ τὴν ὑποχρέωση καὶ κατέθηκε στὸ στίβο νὰ νικήσῃ ἢ νὰ νικηθῆ.

Ἐσφιξε τὴν καρδιά του νὰ μὴν τὸν προδώσῃ, ἔκλεισε τὰ μάτια νὰ μὴ βλέπῃ τὶς πεταλοῦδες τῶν ὀνείρων του ποὺ πέθαιναν στὸ κρῦο ἄγγιγμα τῆς ἀπελπισίας καὶ στάθηκε νὰ παλέψῃ μὲ τὸ περωμένο.

✱

—Θὰ γιάνῃ μαθὲς τὸ κορίτσι σου, γέρο-Λάμπρο; Τί εἶπε ὁ γιατρός; τὸν ξεψάχνιζαν δῶ καὶ κεῖ οἱ χωριανοὶ τὴν ἄλλη μέρα.

—Μῆνα καὶ ξαίρει καὶ τοῦτος ὁ ἔρμος; Ὁ Οὐλα στοῦ Θεοῦ τὴ βούληση κρέμονται· μὴν ἀκοῦτε σεῖς λόγια, ἀποκρινόταν ὁ γέρος καὶ ρότιζε τὴν καρδιά σου τ' ἀναστέναγμα του.

Μαρινόταν ὁ δόλιος. Ἦταν φανερό. Ἐτσι κι ἔτσι μεγάλωσαν τὰ μαλλιά στὸ σβέρο

του, τὰ γένια του, γκρίζα κι ἄγρια, γιομάτα σχόνες, κατέβαιναν ἤρεμα πάνω στὸ φαρδύ του στέρνο, τοῦ γαργαλοῦσαν τὸ λαμῶ. Μέρα μὲ τὴ μέρα τὸ πετσί του σταφίδιαιζε, ἔγινε δλᾶκερος ἕνα τσουβάλι, ἕνα σουρωμένο ἄσκι, ποὺ ἀποροῦσε ἂν ἦταν καὶ ζοῦσε κεῖ μέσα κι ἀνάπνεε ἄνθρωπος. Μόνο τὰ μάτια, τὰ δυὸ κατὰμαυρα καρβουνάκια φύλαγαν πεισματικά μέσα τους κάποια σπῖθα ἐλπίδας.

Πὲς καὶ πὲς διάβηκε σιγανὰ καὶ τοῦτο τὸ φθινόπωρο. Ἦταν ἕνα ζαβολιάρικα φθινόπωρο μὲ κίτρινα μὰγουλα καὶ ἄρρωστη διάθεση, ποὺ σπατάλησε ὅλη του τὴ ζωντάνια φουσώντας ἀσταμάτητα μὲς ἀπ' τὴν τεράστια φισούνα του καὶ τώρα ἔπαιρνε ἀποκαμωμένο τὰ ξυλιασμένα ποδάρια του καὶ τραβοῦσε πίσ' ἀπ' τὸ βουνό, ν' ἀναπαυθῆ στὸ παλάτι τοῦ γέρο-Χρόνου.

Οἱ ἄνθρωποι εἶδαν ἀνακουφισμένοι τούτῃ τὴν ἀποχώρησι. Πάντα προτιμοῦσαν τὴν ἀπλή, σχεδὸν ἤρεμη περιπλάνησι τοῦ γέρο-χειμῶνα στὰ χιονισμένα λημέρια, παρὰ τὴν ἀνήσυχη, γιομάτη ὑπουλότητα, ἀνόητη συμπεριφορὰ τοῦ φθινόπωρου.

Πάν' ἀπ' τ' ἀψηλὰ βουνὰ πῆραν καὶ κατέβαιναν, κουβάρια-κουβάρια, τὰ σύννεφα. Ἐνας παγωμένος βοριάς σοῦβλιζε μὲ χιλιάδες βελόνες τὰ πλευρὰ τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἥλιος ἔπιασε νὰ σιγοσβῆνῃ τὸ ζεστό του μαγκαλάκι.

Ἡ νύχτα κρεμοῦσε γοργὰ τὶς χοντρές της βελόντες μὲς στὶς φτωχογειτονιές καὶ θάμπωνε ὁ κόσμος γύρω. Τότες ἔβγαῖνε καὶ τὸ φεγγάρι. Ἐνα παγωμένο δρεπάνι, ποὺ ξέχναε ὡστόσο, τὶς πότερες φορὲς, τὴν ὑπόσχεσή του νὰ φωτίξῃ τὸν κόσμο καὶ σφιγγόταν, τουτουρίζοντας, μέσα στὴν κάπα του ἀπὸ μαῦρα κουρελιάρικα σύννεφα. Γύρω του καὶ μπρὸς του καὶ πλαῖ του, σ' ὅλη τὴν ἀπλωσιά τ' οὐρανοῦ, τρεμοσβῆναν υσταγμένα μὲς τὴν παγωνιά τ' ἀστέρια.

Μὲ τὶς πρῶτες νιφάδες, οἱ χωρικοὶ στριμώχνονταν μὲς στὰ μικρὰ καλύβια, σφίγγονταν μὲς στὶς χοντρές τους κάπες, σιγομιλοῦσαν, λαχταροῦσαν τὶς λιουλουσμένες βουνοκορφές. Ἐτσι ἀποκοιμοῦνταν, ὀλᾶκερο τὸ χειμῶνα. Μὲ τραγοῦδια κι ἱστορίες, μὲ κρυφὴ στὰ μάτια πεθμιά γιὰ καινούργιο φῶς, καινούργια ζωὴ, ἀνυφάντρα τῶν πόθων τους.

Δὲν ἀργοῦσε νὰ βγῆ στὰ κλαριά τὸ πρῶτο μπουμπουκι, τὸ πρῶτο μήνυμα. Ἡ ζωὴ μερμήδιζε μέσα στὰ σπλάχνα τους, ξεχύνονταν ἔξω στὰ χωράφια, ἀγνάντευαν τὶς ψηλὲς βουνοκορφές, κόκκινες μέσα στὸ δεῖλι, ρόδινες τὸ πουρνὸ καὶ καινούργια εὐτυχία πλημμύριζε τὸ εἶνα τους. Γίνονταν ὁ Θεὸς χαρὰ καὶ φώλιαζε μὲς στὶς καρδιές τους.

✱

—Τούτῃ τὴ βδομάδα θὰ πάρῃς τὴν κόρη σου στὸ χωριό, εἶχε πεῖ ὁ γιατρός· κι ὁ γέρος, ἂν δὲν ἦταν τὰ πληγιασμένα ποδάρια του, θὰ πη-

δοῦσε ἀπ' τῆ χαρὰ του.

Ἄμ τί; Ἡ μοσχοθύγατέρα του, ἡ Τριανταφυλλιά, θενά ἴλωνε στὴν πόλη;

Τὸ ἔρωτο τὸ καλύβι τοὺς θάλαμπε!

Νά δῆς πῶς θὰ τὸφτιαχνε τούτος!

Ἔτρεμαν μὲς στὴν καρδιά του τὰ ὄνειρα. Ἀν ἔκανε ὁ γέρος τίποτ' ἄλλο, παρὰ νὰ παίρνῃ τὴς χροσὲς κλωστὲς τῆς ἐλπίδας καὶ νὰ πλέκῃ ὄνειρα. Γκάρδιωνε ἔτσι τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

Ἔτρεχε πίσω ἀπ' τὰ πρόβατα καὶ τοὺς φώναζε:

— Ἐρχεται ἡ Τριανταφυλλιά, ἔρχεται ἡ Τριανταφυλλιά!...

Λίγο-λίγο, ἔπιασε νὰ ξυτνά μὲς τὸ σταφιδιασμένο του τσουβάλι ἡ ζωὴ ὁ γέρος ἐνοιώθε τὴ χαρὰ νὰ τὸν χτυπᾷ στὰ μάγουλα μὲ κείνα τὰ ροῦς τῆς χέρια καὶ σπαρταροῦσε. Πρώτη φορά, Θεέ μου, γευόταν τόση χαρὰ!... Πῶς νὰ τὴ βιστάξῃ ὁ ἔρωτος!

Κάτι ροῦς μυρωδάτα κυκλάμινα, ὄμορφα καὶ ναζιάρικα, πετάχτηκαν στοὺς λόφους. Γιόμισε ὁ τόπος ἕνα ρόδινο ἀπαλό χρώμα πού σοῦφερνε εὐτυχία!

Διάβηκε ὁ γέρο-Λάμπρος κι ἀπόρεσε· πεταλούδισαν ἀλαφρὰ τὰ τσίνοῦρά του μὲς στὸ φῶς, ἔπιασε νὰ κόβῃ κυκλάμινα, ἀγκυλιές κυκλάμινα, λές κι ἦταν παιδάκι.

Τὸβαλε δῶ καὶ κεῖ μὲς στὸ μικρὸ καλύβι καὶ σκεφτόταν τὴν Τριανταφυλλιά:

— Ἐ, μανάκι μου, χαρὲς πού σὲ προσμένουν...

Ἦρθε καὶ μιὰ δροσάτη Κυριακή, ἔλαμπε ὁ οὐρανός, κρούσταλλο νὰ τὸν πῆς στὸ ποτήρι, μοσκομύριζε ἡ πλάση σὰν πρωτάνθιστος κρίνος, ἀνέβηκε ἡ Τριανταφυλλιά στὰ γνώριμα λημέρια.

Κρεμμόταν ἡ ἀνοιξὴ ἀπ' τὰ κλώνια· πετάριζε στοὺς κάμπους τὸ νυφικὸ τῆς, σκίζονταν καὶ φτιάχνονταν οἱ πεταλούδες. Κατέβηκαν σιγὰ ἀπὸ ψηλά, κατέβαιναν κι ἀγγιζαν γλυκὰ στὰ μάγουλα τὸν πατέρα καὶ τὴν Τριανταφυλλιά.

**

Διάβαινε ἡ μέρα κ' ἐρχόταν τὸ βράδυ ἡσυχό, δροσερό, μιὰ γαλάζια ὥρα φορτωμένη μυστήρια.

Καθόταν ὁ γέρο-Λάμπρος στὴ γωνιά καὶ τῆραε τὸ σκοτάδι νὰ σιμῶνῃ. Τὸβλεπε νὰ σιμῶνῃ σὰ μιὰ εὐεργετικὴ παρένθεση μὲς στὸν κάματο τῆς μέρας· ἔκλεινε ἠδονικὰ τὰ μάτια κι εὐφραίνονταν τὴ ξεκούρασή του.

Ἀπ' τὴ γωνιά τῆς τὸν κοιτοῦσε πότε-πότε ἡ Τριανταφυλλιά μὲ κείνα τὰ γλυκὰ τῆς μάτια καὶ γελοῦσε σιγανὰ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος.

Ἐξέγναι μειμῆς ὁ δύστυχος τὶς πίκρες του. Καταλάγιαζε ἀπαλά ἡ βουὴ τῆς σκονισμένης μέρας μὲς στὸ μυαλό του, καταλάγιαζε κι ἔλαμπαν ὅλα γύρω καθαρά. Σπαρταροῦσε ἡ καρδιά του, δὲν τὴ χωροῦσαν τὰ στήθια τοῦ τόση χαρὰ, πῆγαίνε κοντὰ τῆς καὶ γονατι-

στὸς μπροστὰ σι' ἄσπρα σεντόνια τῆς ἔχυνε τὸ χεῖμαρρο τῆς ἀγάτης του.

— Ἐ παγῶνα μου, χαρὲς πού σὲ προσμένουνε στὸ βουνό, ταχιά σὰν θάβγης.

Καὶ τῆς διηγότανε γιὰ τ' ἀψηλὰ βουνά, τὰ δέντρα τὰ περήφανα, τὰ πυκνεὰ τὰ δάση τὰ ἱσκιερὰ, τὰ πουλιά, τὸ νερό· γιὰ τὰ φουντωτὰ τὰ πρόβατα μὲ τὸ σγουρὸ μαλλὶ πού τὴν καρτέρασαν νὰ τὰ χαϊδέψῃ. Ὅλα τῆνε προσμένανε νὰ βγῇ πιά στὰ λαγγάδια. Κι ὁ μαλλιαρὸς ὁ σκύλλος τοὺς, ἡ στάνη, τὸ βουνό... ἡ πλάση ὁ λάκεση. Μόνο νὰ μὴ λυπότανε. Ταχιά μὲ τὰ Μαγιάπριλα θὰ πεταγοῦσαν ὄξω στὰ χωράφια σὰν ζαρκάδι. Θ' ἀνθοῦσαν καὶ θ' ἀνάπνεε ἀπ' τὸ μύθο τῆς ἡ φύση!...

Καί, γιὰ τὸ βίος τοὺς τ' ἄμοιρο, καθόλου νὰ μὴ σκέφτεται. Ἄδειασε π' ἄδειασε τὸ πουργι τοὺς. Γερὴ νάτανε ἡ κόρη του κι ἔμπαινε γιὰ χατήρι τῆς δέκα φορὲς στὸ ζυγὸ τῆς δουλειᾶς.

Ψομί ξερό, ἄδρεχτο θάτρωγε· τῶξερε. Θὰ πορευόταν μέσα στὸν κόσμο κουρελῆς καὶ πεινασμένος, μὰ θάβαζε πάλι στὴν ἄκρη ἕνα μέτρομα νὰ γίνῃ νοικοκύρης.

Τᾶλεγε καὶ γελοῦσε τὸ πρόσωπό του, μὰ μέσα του ἡ καρδιά του ἔκλαιε πικρὰ τοὺς χαμένους κόπους του.

Πάσκιζε νὰ πιάση μὲς στὸ σκοτάδι τοὺς ἡχους τοῦ δικοῦ του κοπαδιοῦ, μὰ κείνοι ξέφευγαν, σέρνονταν, χάνονταν, ἐρχόταν ἡ φτώχεια μὲ τὸν τρύπιο πέπλο τῆς καὶ τοὺς σκέπαζε.

Ἔβγαζε τότες ἡ Τριανταφυλλιά τὸ χέρι, χάδευε στοργικὰ τὸ βαρημένο κεφάλι, τὸ στραγιγμένο πρόσωπο, τὰ μακριὰ τσουλούφια καὶ χαμογελοῦσε, μὰ βαθιὰ ἡ καρδιά τῆς, ἀγνή κι ἀγουρη ἀκόμα, ὀμιζόταν τὴν ἀπελπισία καὶ τὸν ἰδρωτὰ τοῦ πατέρα, τὴ ζεστασιά τοῦ σπιτικοῦ, τὴν ἀνθρώπινη ἀγάπη, φούσκωνε, ξεχειλοῦσε.

— Ἄχ Θεέ μου, κλαῖς μάτια μου;

— Εἶναι... εἶναι ἀπ' τὴ χαρὰ μου, πατέρα. Νά! πού... θὰ σηκωθῶ.

Καὶ γελοῦσε ἡ Τριανταφυλλιά.

Καὶ στὰ μάτια τῆς τρεμοῦλιαζε ἀκόμα κείνο τὸ δάκρυ.

— Γιὰ σένα πατερούλη, γιὰτὶ σ' ἀγαπῶ· μουρμούριζε συγκινημένη, σιγὰ, τόσο σιγὰ, πού μόνο ἡ καρδιά τῆς νὰ τ' ἀκούσῃ τὸ μεγάλο μυστικὸ.

Ἔξω κατέβαινε ἡ εἰρήνη. Ἔσταζε κιόλας σιγανὰ πάνω στὴ γῆ τὸ μέλι τοῦ φεγγαριοῦ.

— Πατέρα, ταχιά μᾶς ἔρχεται τὸ γλυκοχάραμα!... Ἡ χαραυγὴ ροδίζει, ἔλεγε ἡ Τριανταφυλλιά καὶ τὰ μάτια τῆς ψιχάλιζαν.

— Ναί! ἔρχεται τὸ γλυκοχάραμα!.. Ἔρχεται ἡ χαραυγὴ, μουρμούριζε ὁ γέρος κι ἔτρεχαν, ἔτρεχαν στὰ ζαρωμένα μάγουλα κάτι σιγανὰ ποταμάκια.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΟΧΕΝ

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΩΝ ΧΡΥΣΩΝ ΣΦΟΤΤΓΑΡΙΩΝ

Κυρά Ἐλεοῦσα Παναγιά, Κυρά Φανερωμένη
 στήν πλώρη καπετάνισσα, στό τέμπλο παιδομάνα
 μέ τόν ὑγιό σου γεμιτζή στήν Καλυμνιά μπρατσέρα,
 μέ τόν ὑγιό σου στάρμενα κι' οἱ δώδεκα στό τσοῦρμο·
 πλώρη μέσ' τᾶστρα κι' ἄγκυρα μιὰ ρίζα ἀπό κοράλλι
 ἔχετε γειά, θά ξαναρθῶ τ' ἄη - Δημήτρη ἀνήμερα...

Στόν Ἀργαλιό της τρυφερά σέ ὀνοματίζει ἡ Κόρη
 καί τρέμει ὡς φύλλο στό κλωνί Ψαλμός τὸ λιανοτράγουδο·
 βασιλικά στήν γλάστρα της καί μόσχος στήν καρδιά της·
 πετᾷ ἡ σαῖτα σάν πουλι καί κελαῖδεῖ τὸ χτένι,
 πλουμί - πλουμί τὸ κέντημα, φλόκοι, πανιά, λεμοναρθοί
 πλουμί - πλουμί κι' ὁ στεναγμός, ἀχοῦ νάρθει ἀπ' τὰ ξένα
 νάρθει ὁ φεγγαροπρόσωπος τσέλιγγας στᾶσπρα κύματα
 στρατι - στρατι ὡς τόν κόρφο της π' ἀνθίζει καί μοσχοβολεῖ...

Κυρά Ἐλεοῦσα Παναγιά, Κυρά Φανερωμένη
 μέρεψε τᾶγριο πέλαγο π' ἀφοκρεμάει τὸν θρηῆνο
 βύθισε τᾶγριο σύννεφο μέσ' τῆ σπηλιά τοῦ ἀνέμου,
 ράντισε Ἀγίασμα τὰ νερά καί κάμε στα πέλαῖ
 νᾶστράφει φῶς, τᾶχραντο φῶς, πρωῖνὸ τῶν Εἰσοδίων...

Κυρά Ἐλεοῦσα Καλυμνιά, Κυρά Φανερωμένη
 ἔρχεται ὁ στόλος σου πομπή μέ τὸ ἱερό φορτίο·
 μέ τὸ σφουγγάρι μάλαμα, μέ τὸ σφουγγάρι πλοῦτος,
 μέ τὸ σφουγγάρι πού θά πει τὸ ξύδι ὁ Σταυρωμένος
 μέ τὸ σφουγγάρι ὁπὸν κυτᾶ μέ χίλια μάτια ἢ θάλασσα...

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

ΤΜΝΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑΝ

I

Ὡ τοῦ οὐρανοῦ τὸ ὑπέρολαμπρον φῶς
 ὦ τῆς ἀγιότητος κρῖνον εὐῶδες
 ὦ τῆς φωνῆς Τοῦ Κυρίου τὸ σύμβολον
 προσφιλῆς τοῦ Θεοῦ Σὺ Μῆτερ!

Τὸ τοῦ πόνου τὸ βάρος
 ὑποστᾶσα σεμνή μου Παρθένος
 τοῦ Σταυροῦ τὸ μαρτύριον
 Τοῦ Υἱοῦ Σου ὑπέμεινας

ὦ τοῦ φωτός, τῆς ἀγάπης τὸ σύμβολον
 ὦ τῆς ταπεινότητος τὸ μεγαλεῖον ἐπιδείξασα
 γενεῶν οἱ βωμοὶ Σὲ μεγαλύνουσιν
 τῶν Ἀγγέλων τὰ πλήθη ὑμνοῦσιν Σε

Χαίρε, Μῆτερ Ἀγνή Εὐλογημένη.

II

ᾠ τῆς ἐρήμου τὸ ἀχανές κράτος κυβερνήσασα
 ὦ τῆς εἰδωλολατρείας τὴν ρομφαίαν νικήσασα
 ὦ τοῦ σπαραγμοῦ τὴν λύτρωσιν φέρουσα
 ὦ τὴν μητρότητα λαμπρύνουσα
 ὦ τὸν Σωτῆρα τῷ κόσμῳ δοῦσα
 μακαριοῦσι Σε γενεῶν τὰ στόματα

Χαίρε, Μαρία Ἀγνή Εὐλογημένη.

III

ᾠ τὰ πάντα ἀγιάζουσα
 ὦ τῶν οὐρανῶν τὸ φέγγισμα
 σπαραγμοῦ Σὺ λύτρωσις
 τῶν καμνόντων ἀνάπαυσις,
 ὅτε τὸν Θεάνθρωπον ἠξιώθης δοῦναι τῷ κόσμῳ
 Ἀγγέλου Γαβριὴλ τὸ στόμα ἐρρίγησε

ὦ τῶν θαυμάτων τὸ Θαῦμα Πανάχραντε
 ὦ τοῦ Παραδείσου τὸ Σήμαντρον

Χαίρε, Μαρία Ἀγνή Εὐλογημένη.

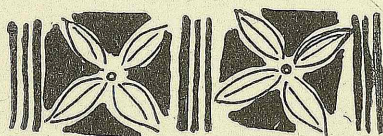
IV

Μέσω κερανοῦ, ὀργῆς, κινδύνου, χολέρας
 ἄστρον λαμπρὸν τοὺς μάγους ὠδήγησεν
 ὦ θαῦμα Ὑψηλοῦ Δημιουργοῦ
 ἐν τῷ Στάβλῳ τῆς Βηθλεὲμ
 ἡ ἀνθρωπότης ὄψετο φῶς

ὦ Σὺ Μῆτερ Ἀγία
 ἐμὲ τὴν ταπεινὴν τὴν δούλην Σου ἀξιώσον Σοι κραυγάζειν

Χαίρε, Μῆτερ, Ἀγνή Εὐλογημένη.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΛΥΣΗΣ

Στὰ χέρια τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Λύσης κ. Σάββα Ξυστούρη ὑπάρχει ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον Χρονικόν, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 119 χειρόγραφες σελίδες καὶ στὸ ὁποῖον ἀναφέρονται κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1800 μέχρι τοῦ 1913, διάφορα γεγονότα πολιτικά, ἐκκλησιαστικά, ἱστορικά, γεωργικά καὶ ἄλλα.

Πρὸς χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» δημοσιεύομεν τὸ Χρονικόν αὐτό, ὅπως τοῦτο ἐγράφη, μὲ διόρθωσιν μόνον ὀρθογραφικῶν λαθῶν καὶ μὲ μερικὰς ἐπεξηγηματικὰς δικὰς μας σημειώσεις ἰδίως στὰ γεωργικά. Τὰ ἄλλα γεγονότα, πού ἀναφέρονται στὸ Χρονικόν, τὰ ἀφίνομε νὰ σχολιασθοῦν ἀπὸ ἐιδικούς. Ἦδη ὁ ἱατρὸς κ. Κ. Χρυσάνθης πήρε καὶ ἐσχολίασε ὁ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐπιστήμη του.

Κατὰ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας μᾶς παρέσχε ὁ κ. Σ. Ξυστούρης, πρῶτος ἤρchiσε νὰ γράφῃ τὸ Χρονικόν κάποιος Οἰκονόμος ἐκ Λύ-

σης. Τὸ Χρονικόν τὸ ἐσυνέχισαν τὰ παιδιά του, οἱ Παπαγιάννης καὶ Παπαμχαῖλ ἢ Πρωτοπαλάς. Μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἐσυνέχισεν ὁ Μιχαῖλ, υἱὸς τοῦ Παπαγιάννη καὶ πάππος τοῦ κ. Σ. Ξυστούρη. Ὁ Μιχαῖλ Παπαγιάννη πέθανε τὸ 1922.

Στὸ ἴδιο χειρόγραφο καὶ μετὰ τὸ Χρονικόν ἀκολουθοῦν ἄλλαι 37 σελίδες στὶς ὁποῖες ἀναγράφονται διάφορα τροπάρια καὶ ἐκκλησιαστικοὶ Ὕμνοι, ὡς καὶ «Διήγησις τοῦ Ἁγίου καὶ Δικαίου Λαζάρου». Τὴν «Διήγησιν» ὑπογράφει κάποιος Δημήτρης Πρωτοπαλά μὲ ἡμερομηνίαν 1878. Ὁ Δημήτρης Πρωτοπαλά, ὁ ὁποῖος ἔγινε καὶ αὐτὸς παπάς καὶ ὁ ὁποῖος ὑπεγράφετο Παπαδημήτρης Παπαμχαῖλ Πρωτοπαλά, ἦτο ἕγγονος τοῦ Παπαμχαῖλ Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἤρchiσε νὰ γράφῃ τὸ Χρονικόν. Ὁ Παπαδημήτρης Πρωτοπαλά πέθανε τὸ 1914.

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ

1800.

Ἐπαττάλεψαν τ' ἄσπρα (νόμισμα) ὅπου ἦτον 5 στὸν παρὰν. Ἀστόχια μεγάλη.

1801.

Χρόνος καλὸς καὶ ἡσυχία στὸν τόπον.

1802.

Μεγάλη πείνα. Τὸ σιτάριν ἔγινεν 4 γρόσια τὸ καρίζιν (Καρίζιν, 16 περίπου ὀκάδες).

1803.

Χρόνος καλός. Τὸ σιτάριν ἓνα γρόσιν τὸ καρίζιν. Τὸ λάδι 5 παράδες ἢ ὄντζιά, Τὸ κρασὶν 4 παράδες ἢ ὀκά. Τὸ βαμβάκιν ἓνα γρόσιν ἢ ὀκά.

1804.

Μεγάλη ἀστόχια. Δέκα Μαρτίου ἐπατήσαν τὸ κονάτιν τοῦ Χατζηγεωργάτου Δραγομάνου οἱ ζορπάδες τοῦ τόπου διὰ νὰ τὸν θανατώσουν, ἀλλὰ ἔφυγεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ὕστερα ἔκαμαν πολλὰ κακὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου καὶ τοὺς χριστιανούς. Μόνον εἰς τὴν Λάρονακα δὲν ἐπέπραξαν. Εἰς τὰς 25 Ὀκτωβρίου ἦλθαν δύο πασάδες ἀπὸ τὴν Καραμανιὰν καὶ ἐβγήκαν ἀπὸ τὴν Χρυσομελαντρίναν καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Τσιάδος.

Σημ.: Ἡ Χρυσομελαντρίνα εἶναι μοναστήρι, πολὺ πλησίον τῆς παραλίας τοῦ χωρίου Καλογρασία, ἐπαρχίας Κερήνειας. Εὐρίσκεται παρὰ τὸν μιλιοδεικτην 21 τοῦ δρόμου Κερήνεια — Ἀκανθοῦ καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὸ Τσιάδος 10 περίπου μίλια.

Οἱ ζορπάδες τοῦ τόπου ἐθανατώσαν 12 χριστιανούς Μαραθοβουνιώτες. Εἰς τὴν Κυθραῖαν ἐτρέξαν τους τὸ ἀσκέριν καὶ ἐβάρθησαν μέσα εἰς τὴν Χώραν καὶ ἔκαμαν μερικὲς ἡμέρες καὶ ἐβγήκαν οἱ κουσουλοὶ δεκκακάδες καὶ ἐπῆραν τους εἰς τὴν Σκάλαν καὶ ἐβαράραν τους, ἀλλὰ οἱ πασάδες ὅσους ἐπικίασαν ἐθανατώσαν καὶ ἄλλους ἐπούλησαν τοῦ Παρπαρέσου (;) καὶ ἡσύχασεν ὁ τόπος.

Κουσουλοὶ = Πρόξενoi διαφόρων χωρῶν.

Βεκκακάδες = μεσολαθητές.

1805.

Χρόνος μεσαῖος. Τὸν Μάρτην ἐφύγαν οἱ πασάδες καὶ ἡσύχασεν ὁ τόπος. Ἀπριλίου 24 ἔγινεν μεγάλος χειμῶνας. Τὰ βαμβάκια δὲν ἔκαμαν τίποτε καρπὸν. Τὸ σιτάριν 8 γρόσια τὸ καρίζιν. Τὸ κριθάριν 5 γρόσια. Πείνα πολλή.

1806.

Ἐχόρτασεν ἡ γῆ Ἰανουαρίου πρώτην. Χρόνος καλός. Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον βροχὲς πολλῆς. Μέσα εἰς τὸν Μάιον ἦλθαν ζορπάδες ὅπου ἔστειλαν οἱ Κουσουλοὶ ἀπὸ πέρα. Ἦλθασιν δύο, ὁ Ἀλτιπαράμακhis (Ἐξαδάκτυλος) ἀπὸ τὴν Σίνταν καὶ ὁ Χατζησαλή ἀπὸ τὴν Βατυλὴν καὶ ἔφεραν 70 Φελλάδες ξένους νὰ πολεμήσουν, νὰ λάβουν τὴν Χώραν. Ἐξέβηκαν ἀπὸ τὸ Καρπάσιον καὶ ἐθανατώσαν πολλοὺς Χριστιανούς καὶ ἐξέβησαν ἀσκέριν ἀπὸ τὴν Χώραν πολλὴν καὶ ἀπὸ τὰ χωριά καὶ ἐτρέξαν τους καὶ οἱ Καρπασίτες καὶ τοὺς ἄλλους ἐπάσαν τους καὶ τοὺς ἐθανάτωσαν καὶ ἡσύχασεν ὁ τόπος.

Χρόνος καλός και ήσυχια εις τόν τόπον.

1808.

Χρόνος μεσαίος. Μέσα εις τόν Μάιον ήλθαν μερικά ασκήρια από την 'Ατάλειαν και ένας λεγόμενος 'Απάνας, εσήκωσαν ζορπαλικήν και έπιασεν τὸ καλὸ (Φρούριον) τῆς Λεμεσοῦ και έγδυσαν τοὺς Χριστιανούς και εβαδῶθην μέσα. 'Εσηκώθησαν από την Χώραν και Λάρνακα ασκήρια και έπιάσαν τον με τὸ ασκέρην του και εκάτσαν τους στὸν μάλλον και ήσύχασεν ὁ τόπος.

1809.

Χρόνος καλός. 'Ετρέξαν πάλε τὸν Χατζηγεωργάτην Δραγομάνον και έφυγεν και επήγεν εις την Πόλιν, επειδή ήτουں 'Αρτσιχάλιν εκει και έστειλαν τὸν Λάμπρον Δραγομάνον εις τὸν τόπον.

1810.

Χρόνος καλός. Την Τρίτην τῆς Λαμπρῆς εθανατώσαν τὸν Χατζηγεωργάτην. Μέσα εις τὸν Μάιον εκαμαν εξορίστους δύο 'Αρχιερεῖς, τὸν 'Αρχιεπίσκοπον και τὸν Κιτίου. 'Οκτωβρίου 6 ξινεν μέγας χειμώνας και έχόρτασεν ή γῆ. Και εις τες 30 'Οκτωβρίου ξινεν ὁ Κυπριανός 'Αρχιεπίσκοπος.

1811.

Εις αὐτὸν τὸν χρόνον εκάησαν τὰ σπερμένα. 'Ακρίβωσαν τὸ σιτάριν, γρόσια 8 τὸ καφί-
ζιν και τὸ κριθάριν 5 γρόσια.

Σημ. 'Εκάησαν τὰ σπερμένα, δηλ. κατεστράφησαν από ρεῦμα θερμοῦ ἀέρα.

1812.

Χρόνος καλός. 'Ησυχια εις τὸν τόπον.

1813.

Χρόνος καλός. 'Ηλθεν τὸ θανατικὸν και εκαμεν μεγάλην φθοράν. Σεπτεμβρίου 8 ήλθεν ή 'Αγία Εικόνα τοῦ Κύκκου εις τὸν 'Αρχάγγελον Λακατάμας και ξμεινεν χρόνους τρεῖς. 'Ε-
πολέμησεν ὁ Μούσκοβος (Ρωσία) με τὸν Μονοπάρτην.

1814.

Χρόνος πολλὰ εὐτυχιμένους. Μόνον τὸ θανατικὸν κατὰ τόπους, επειδή ὁ κόσμος έγλέ-
πετουν.

1815.

Πάλιν ὁ χρόνος καλός και ὀλίγον θανατικόν.

1816.

Μεγάλη ἀστοχία. 'Η 'Αγία Εικόνα επήγεν εις τὸ Μοναστήριον. Μεγάλη πείνα. Τὸ σι-
τάριν τὸ καφίζιν γρόσια 10, τὸ κριθάριν 8 γρόσια. Τὸ λάδιν ξναν γρόσιον ή ὀντζὰ (¼ ὀκά).
Τὸ βαμβάκιν ή ὀκά γρόσια 4.

1817.

Χρόνος καλός. Μεγάλη ήσυχια.

1818.

Μεγάλη ἀστοχία.

1819.

Χρόνος μεσαίος. 'Ησυχια εις τὸν τόπον.

1820.

Χρόνος μεσαίος. 'Εγινεν ή λυσισάρα (ἐπιδημία λύσσης). 'Ηλθεν ὁ Κουτσοῦν Μεεμέτης
Μουσελίμης.

1821.

Χρόνος πολλὰ καλός. 'Εγινεν τὸ σιτάριν τὸ μόνιν 12 γρόσια, τὸ κριθάριν 8 γρόσια, τὰ
πρόβατα 3 γρόσια τὸ ξναν.

'Εγινεν και ή επανάστασις μεταξὺ 'Ελλήνων και Τούρκων. 'Ελάβαν και τὰ τουφέκια
ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς επειδή επρόσταξεν ὁ Βασιλεὺς διὰ νὰ τοὺς θανατώσουν και εδῶσαν τὰ
ἀρματα τους και δὲν τοὺς εθανάτωσαν. Και ήλθαν ασκήρια ἀπὸ τὰ Παρασάμια και εκά-
μαν πολλὰ κακὰ εις τοὺς Χριστιανούς. 'Ιουλίου 9 εθανατώσαν τοὺς 'Αρχιερεῖς και Κοτσα-
πάσῃδες και τοὺς εχούμενους ἀνθρώπους επήραν τὸ μάλιν τους και εγδύσαν τὰ Μοναστήρια
και τες 'Εκκλησιῆς και Χριστιανούς πολλοὺς ετούρκεσαν. 'Αρτιρήσαν τὰ μικρὰ πολλὰ. Και
εκάμαν πολλὰ κακὰ εις ὅλην την Κύπρον. Και πολλοὶ εφύγαν και έπιασεν τὸ μάλιν τους τὸ
ἀφεντικόν. Και επαναστάτησεν και ή Κρήτη.

Σημ. 'Αρτιρήσαν τὰ μικρὰ = ηῤξησαν την φορολογία.

1822.

Μεγάλη ἀστοχία. Μέσα στὸν 'Απρίλλην εσηκώσαν τὰ ασκήρια ἀπὸ τὸν τόπον και εφεραν
ἀπὸ τὸ Μισοῖον ἄλλα ασκήρια και ήσύχασεν ὁ τόπος ὀλίγον. Σεπτεμβρίου 8 ήλθεν ή 'Αγία
Εικόνα στὸν 'Αρχάγγελον, Λακατάμας. 'Οκτωβρίου 1ην αρχινήσαν οἱ βροχες εως 15 Δε-
κεμβρίου και ἀνοίξαν οἱ βρύσες.

1823.

Χρόνος καλός. Εἰς τὰς 12 Ὀκτωβρίου τὴν νύκταν ἔγινε μέγας χειμὼν καὶ ἄνεμος μέγας ἐτσάκιον πολλὰ δέντρα καὶ φραμούς δὲν ἀφῆκεν τίποτες, δὲν ἀφῆκεν καὶ ὀλίγα σπῖτια.

1824.

Χρόνος καλός. Ἐγίνεν ὁ Δαμασκηνὸς Ἀρχιεπίσκοπος.

1825.

Χρόνος καλός. Τὸ σιτάριον 3 γρόσια τὸ καφίζιν, τὸ κριθάριον 2 γρόσια, τὸ λάδι ἢ ὄντζιὰ 8 μαῖδια, τὸ κρασὶν μαῖδια 5, τὸ βαμβάκιν 2 γρόσια ἢ ὀκά. Ἀπὸ τότες ἀρχινήσαν νὰ ἀκριβώνουν ὅλα.

Σημ. Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ ἀξομείωσις τῆς τιμῆς τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων. Κατὰ τὰ εὐφωρα καὶ καλὰ χρόνια ἡ τιμὴ τοῦ σίτου ἦτο 1—3 γρόσια τὸ καφίζιν, κατὰ τὰ μεσαῖα — μέτρια — 6—8 καὶ κατὰ τὰ ἄφωρα χρόνια 10 γρόσια τὸ καφίζιν.

1826. Μεγάλῃ ἀστοχίᾳ. Ἡ Ἁγία Εἰκόνα ἐπῆγεν εἰς τὸν Κύκκον. Μεγάλῃ πείνᾳ.

1827.

Ἀστοχία. Ἐτρώγαν τὸ ταρίν καὶ τὰ κουτσούδια ὅπου ἔφεραν ἀπὸ τὸ Μισίριν. Ἐγίνεν καὶ ὁ Παναρέτος Ἀρχιεπίσκοπος.

1828.

Χρόνος καλός καὶ ἡσυχία μεγάλη.

1829.

Χρόνος καλός. Εἰς τὸν ἐρχόμενον Δεκέμβριον ἐπῆγαν τὰ ἀσκέρια στὸ Μισίριν καὶ ἡσύχασεν ὁ τόπος.

1830.

Μεγάλῃ ἀστοχίᾳ. Πάλιν ἤλθεν ἀσκέριον ἀπὸ τὸ Ἀνεμούριον, τοῦ ἀγὰ τοῦ Ἀλήποτα καὶ κάμαν καὶ ὀλίγην ἀποστασίαν εἰς τὸν Ἅγιον Σέργιον, τὸ Μετόχιν τοῦ Κύκκου καὶ ὕστερα στὴν Λευκωσίαν καὶ ὕστερα ἐπολογιάσαν τους καὶ ἡσύχασεν ὁ τόπος.

1831.

Χρόνος μεσαῖος. Εἰς ἐποῦτον τὸν χρόνον ἐκάνη τὸ Σαράγιον καὶ ἐπῆγαν πολλοὶ καὶ ἐφέραν πασαπόρτια καὶ ἔγιναν Ἕλληνες καὶ ἐθανατώσαν τὸν Κυβερνήτην καὶ ἐπατταλέψαν τὰ πασαπόρτια καὶ τοὺς ἐπῆραν μοῖρῖν. Καὶ ἔγινεν ἡ χολέρα εἰς τὸ Μισίριν καὶ εἰς τὴν Φραντζῖαν καὶ ἀπέθαναν πολλοί.

1832.

Χρόνος καλός. Μέσα στὸν Μάϊον ὀλίγον θανατικὸν εἰς τὴν Σκάλαν καὶ μερικὰ χωριά. Ἐγράψαν καὶ τὸ Νοφούς Δευτέρῖν καὶ ἔμεινεν καὶ κάθε χρόνον γράφονται.

Σημ. Νοφούς = ἀπογραφὴ.

1833.

Χρόνος καλός. Μέσα στὸν Μάρτην ἔγινε μία ἀποστασία ραγιαδῶν καὶ Τούρκων καὶ Φράγκων. Εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον Κοντόν, ἕνας Νικόλαος Θυσέας, ἀρχηγός, ἐσυνάθροισεν ἕως 3 χιλιάδες ἀσκέριον διὰ ἕναν σαλίηνν (;) ὅπου ἐζητοῦσαν καὶ ἐφοβήθησαν καὶ τὰ ἐχάρισαν. Μέσα στὸν Μάϊον ὀλίγον θανατικὸν καὶ ἐσηκώθη ὁ Τελιγωμάτης ἀπὸ τὴν Πάφον καὶ ἔκαμεν ζορπαλίκιν καὶ ἔγδυσεν πολλοὺς ἐρχόμενους καὶ ἔλαβεν ἀσκέριον μιτὰ του καὶ ἔπιασεν τοὺς γραμματικοὺς καὶ τοὺς ἐπῆρεν τὸ μοῖρῖν καὶ ἔφραν το καὶ ἔγραψαν εἰς τὴν Καραμανιὰν καὶ ἔφεραν ἀσκέριον. 15 Ἰουλίου ἕνας καλόγηρος Ἰωαννίνιος ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν Σκάλαν μὲ 25 Ἀρβανίτες καὶ ἐπῆγεν στὸ Καρπάσιον, στὸ Πιάζιν καὶ ἐσύναξεν ἀσκέριον καὶ Τούρκους καὶ Χριστιανοὺς πὺς ἔν νὰ πάη καράβιν πρὸς τὴν Σκάλαν νὰ τοὺς πάρη ξεχωρὲν καὶ νὰ κατεβοῦν νὰ λάβουν τὴν Χώραν διότι ἀγριοῦσαν τὸ μοῖρῖν. Λοιπὸν οἱ κριτάδες ταῖζον τὸν καπετάνιον καὶ ἐπῆγεν στὸ Βεροῦτιν. Τὸ ἀσκέριον ἔτοιμον ἤλθεν ἀπὸ πέρα διὰ τὸν Τελιγημάμην, ἐστείλαντο στὸν καλόγηρον. Ἀκούει το ὁ καλόγηρος. Λέγει τοῦ ἀσκερικοῦ του νὰ φύγουν καὶ ἔφυγαν. Κάμνει τὸ ἀσκέριον κάτω καὶ ἐθανατώσαν πολλοὺς Χριστιανοὺς, ἐπειδὴ ἐγυρήσαν οἱ Τούρκοι μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους καὶ εἶπαν ὅτι δὲν ἦτον μὲ τὸν καλόγηρον. Ἐγδύσαν καὶ πολλὰ χωριά καὶ ἐκκλησίαι καὶ ἔφθασεν ὁ μουλλάς ἀπὸ τὴν Χώραν καὶ ἐσύναξεν τοὺς ἀσκερλίδες καὶ ἐπῆρεν τους στὴν Χώραν. Λοιπὸν ἐπίασαν τὸν καλόγηρον εἰς τὴν Πυρκάν καὶ ἐκάσαν τον στὸν μπάλλον καὶ τοὺς Ἀλβανίτες. Τὸ δὲ ἀσκέριον ἐστείλαν το στὴν Πάφον. Ὁ Τελιγημάμης ἔλαβεν καράβιν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Μισίριν. Ὅστερα πάλιν οἱ κριτάδες τοῦ τόπου μὲ τέχνην ἐφέραν τὸν Τελιγημάμην εἰς τὸν τόπον καὶ ἐβάλαν τον εἰς τὸ ζωντάνιν ὡς ὅτου καὶ ἀπέθανεν.

Ζεχερές = Τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια.

Ζωντάνιν = Φυλάκιαις ἐπὶ ζωῆς.

1834.

Χρόνος μεσαῖος. Στὸν Ἅγιον Τάφον, τὸ Ἅγιον Σάββατον ἐξ αἰτίας τῶν Ἀρμενίων ἐπατήθησαν οἱ χατζῆδες καὶ ἐθανατώθησαν πολλοί.

1835.

Χρόνος καλός. Ἐγινεν τὸ θανατικόν. Ἀκριβώσεν καὶ τὸ πράμαν πολλά. Ἦλθεν καὶ Ἁγία Εἰκόνα τοῦ Κύκκου εἰς τὸν Ἀρχάγγελον, μέρες 50.

1836.

Χρόνος καλός. Χιόνιν πολλήν. Δὲν ἀπόμεινεν τίποτες, μόνον ἡ Μεσσαορία, τὸ δὲ ἄλλον ἐτσιλλησέν το τὸ χιόνιν ἕναν γόατον. Ἐπῆξαν τὰ ποτάμια. Ἐκτίστην καὶ τὸ Σαράγιον. Τὸ σιτάριν τὸ καφίζιν γρόσια 10, τὸ κριθάριν γρόσια 5, τὸ λάδιν ἡ ὄντζιά 2, τὸ βαμβάκιν ἡ ὀκά γρόσια 7, τὸ κρασὶν μαϊδία 20 ἡ ὀκά.

1837.

Μεγάλη ἀστοχία. Νοεμβρίου 21 ἔβρεξεν καὶ τὰ Χριστούγεννα χιόνιν καὶ Ἰανουαρίου 2 ἔβρεξεν καὶ πλεόν δὲν ἔβρεξεν. Μεγάλη πείνα. Τὸ σιτάριν τὸ καφίζιν γρόσια 20, τὸ κριθάριν 13 γρόσια τὸ καφίζιν. Ἐκτίστην καὶ τὸ γεφύριν τῆς Ἀγκαστίνας. Ἐδώσαν καὶ τὰ μηνιὰ εἰς τοὺς ρεσπέρηδες καί..... (ἡ φράσις παρέμεινε ἀσυμπλήρωτος).

Σημ. Τὰ μηνιὰ ἦσαν μία ἀπὸ τίς φορολογίης ποῦ ἐπέβαλεν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις στοὺς Κυπρίους, τὴν εἰσπραξίν τῆς ὁποίας οἱ Τούρκοι ἀνέθετον σὲ ὀρισμένα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραδώσουν στὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν τόσες χιλιάδες γρόσια καὶ ἐκεῖνα θέσια εἰσπραττον πολὺ περισσότερα.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὅσον καὶ κατὰ τὸ 1864, λόγω τῆς μεγάλης ἀποτυχίας ὄλων τῶν γεωργικῶν προΐόντων, κανεὶς δὲν ἀνέλαβε τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων (μηνιὰ) καὶ ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἀδώσῃ τὰ μηνιὰ εἰς τοὺς ρεσπέρηδες, νὰ ζητήσῃ δηλ. ἀπὸ τοὺς γεωργοὺς νὰ πληρώσουν τοὺς φόρους τῶν ἀπ' εὐθείας πρὸς αὐτήν.

1838.

Πάλιν τὰ νερά ὀλίγα καὶ πείνα πολλή. Εἰς ἐτοῦτον τὸν χρόνον ἐπῆγαν 2 Ἀρχιερεῖς καὶ 2 κοτσιπάσιδες εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἐφέραν τὸν Ὁσμάν Πασᾶν καὶ ἔγινεν μεγάλη ἡσυχία εἰς τὸν τόπον. Μέσα στὸν Μάρτην ἦλθεν ἡ Ἁγία Εἰκόνα τοῦ Κύκκου εἰς τὸν Ἅγιον Προκόπιον, κοντὰ εἰς τὴν Λευκωσίαν. Τὴν 1ην Νοεμβρίου ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἅγιον Λάζαρον ἕως 14 ἡμέρες καὶ ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὴν Λεμεσὸν καὶ ὕστερα στὸ Μοναστήριον τῆς. Εἰκοσιτρεῖς Νοεμβρίου μίαν νύκταν ἔγινεν μεγάλη βροχὴ ἀπὸ τὸν Μαχαϊράν ἕως τὴν Λευκωσίαν καὶ Ἀθηναίου. Ἐκατεβῆκαν οἱ ποταμοὶ καὶ ἐπάτησεν τὸ νερὸν τῆς Παλλουροκώτισσας καὶ ἐχαλάσαν τὰ σπῖτια καὶ ἐπνίγην μὰ κοπέλλα καὶ δύο μωρά, ἐπῆρεν καὶ πρόβατα μὲ τὲς μάντρες, ἔφερεν νεβκὲς καὶ σάρακλα, ἐπάτησεν καὶ τὴν Μουσουλίταν καὶ ἐχαλάσαν σπῖτια. Ἐπῆρεν καὶ πρόβατα. Ἐχάλασεν καὶ τὸ γεφύριν τοῦ Πυργοῦ, ἐχάλασεν καὶ τὸ σημηνητήριον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀσσίας καὶ ἐγέμισεν νερὸν καὶ ἀνώγια καὶ πολλὰ σπῖτια.

1839.

Εἰς τοῦτον τὸν χρόνον ἐκάησαν τὰ σιτάρκα, μόνον τὰ ὄμμα ἀπόμειναν, ὁ σκαλαβάτης ὅμως ἔκρουσεν οὐλοῦς. Ἐπῆραν πολλοὺς Τούρκους ἕως τὴν Πόλιν. Μέσα στὸν Ἰούνιον ἀπόθανεν ὁ Πασᾶς καὶ ἦλθεν Μπέης. Ἦλθεν καὶ ἀπὸ τὴν Καραμανιὰν ἡ ἀκριδα.

Σημ. Σκαλαβάτης, ποικιλία σίτου, ἡ ὁποία δὲν καλλιεργείται τώρα.

Ἀπὸ τὴν Συρίαν εἶχε ἔλθῃ στὴν Κύπρον ἀκριδα καὶ κατὰ τὸ 1915, εὐτυχῶς ὅμως σὲ κάπως περιορισμένον ἀριθμὸν.

1840.

Χρόνος μεσαιός. Ἐπειδὴ ἐπόλληθεν ἡ ἀκριδα ἔφαγεν τὰ σπερμένα τοῦ τόπου. Ἐτοῦτον τὸν χρόνον ἐσηκωθήκαν οἱ Λεμεσιανοὶ καὶ οἱ Λαρνακιῶτες καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἐβγάλαν τοὺς κοτσιπάσιδες καὶ τὸν Πανάρετον καὶ ἔβαλαν ἄλλους. Ἐγινεν ὁ Ἰωαννίκιος Ἀρχιεπίσκοπος. Ἦλθεν διορία καὶ ὁ καθένας ἔγραψεν τὸ μάλιν του. Ἐπαταλέψαν καὶ τὰ περβολόφρυτα χωράφια καὶ ἐδιορίσαν τα εἰς τὸ Τρίτον (;)

Σημ. Ἴσως ὁ Χρονογράφος νὰ ἐνοῆ πῶς λόγω καταστροφῆς τῶν κήπων (περβολοφύτων χωρῶν) ἡ φορολογία τῶν, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ ἦτο πέραν τοῦ 1)3, ὀρίσθη στὸ 1)3.

1841.

Μεγάλη πείνα ἐκ τῆς ἀκριδος. Ἐθέλησαν οἱ Τούρκοι νὰ θανατώσουν τοὺς Χριστιανοὺς μέσα στὶς Ἐκκλησίας καὶ ὁ Μουφτῆς δὲν εὐχαριστήθη νὰ τὸ κάμουν καὶ ἔγινεν γνωστὸν εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ Κοτσιπάσιδες καὶ ἐπῆγαν καὶ ἐφέραν τὸν Σεῖτ Μεχεμέτην καὶ ἡσύχασαν. Ἐτοῦτον τὸν χρόνον ἐφάνην εἰς τὴν Πυρκάν τὸ ζόδιον τοῦ λάκκου ὡς τὸ μακρὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τρεῖσαν τοῦ καμήλου καὶ ἐστάθην μισὴν ὥραν καὶ εἶδαν το οὐλοῖ. Τὸ λάδιν ἔγινεν 2 γρόσια ἡ ὄντζιά.

1842.

Χρόνος καλός. Πάλιν ἦλθεν Πασᾶς εἰς τὸν τόπον καὶ ἀρτιοῖσαν τὰ μοιρά. Τὸ βαμβάκι 3 γρόσια ἡ ὀκά.

1843.

Χρόνος μεσαιός. Ἐπεσεν χαλάζιν εἰς μερικοὺς τόπους. Ἐπολέμησεν ὁ Ἐγγλέζος τὸ Βεροῦτιν καὶ ἐπαρέστησεν ὁ Ἱμπραχὴμ Πασᾶς καὶ ἔμεινεν μόνον εἰς τὸ Μισίρι. Μέσα στὸν Μάρτιον ἔγινεν ἕναν σημεῖον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐφένετον ἡμέρες εἰκοσι.

1844.

Χρόνος καλός και ήσυχία εις τόν τόπον.

1845.

Μεγάλη άστοχία. Έκει όπου έγιναν όλίγα σπέρματα έφαν τα ή άκριδα. Τό άλεύριν ή όκά μαΐδικα 60. Ήσταν και ό Χατζηταρπάλαγας και πήρεν τήν κάσιαν από τούς Άρχιερείς και έγινεν μεγάλη σύγχυσις εις τόν κόσμον. Έδωσαν και τά διαβατήρια εις τούς άνθρώπους, 6 γρόσια τό έναν και τά χαρατζοχάρτια.

1846.

Χρόνος καλός. Έγινεν τό θαμβάκι ή όκά γρόσια 6.

1847.

Μεγάλη άστοχία. Έπήγεν ό Άρχιεπίσκοπος εις τήν Πόλιν και έπαρακάλεσεν διά τόν τόπον και έκαμαν χάριν διά τά μοιρά. Έδώσαν και τό ποξαμάτιν από τήν Άμμόχωστον.

1848.

Χρόνος καλός. Μέσα στόν Μάρτην έφύσησεν ένας άνεμος βορράς και έκαψεν τά σιτάκια.

1849.

Χρόνος καλός. Έγινεν εις τήν Φραντζιάν άποστασία. Τοϋ Άγίου Νικολάου έγινεν βροχή μεγάλη. Έγινεν ό Κύριλλος Άρχιεπίσκοπος.

1850.

Χρόνος καλός. 12 Ίανουαρίου έγινεν μεγάλον χιόνιν, έσκέπασεν τά σπέρματα και πάλιν εις τές 20 έγινεν όλιγότερον. 15 Φεβρουαρίου βροχές και χιόνι.

1851.

Μεγάλη άστοχία. Έδώσαν τά τρίτα εις τούς ραγιάδες με τό ζόριν και εξημώσαν πολλά. Μαΐου 28 έγινεν μεγάλη βροχή και έπαταλέψαν τά χωράφια και δέν έβλάστησαν τά θαμβάκια. Αϋτόν τόν χρόνον εκτίσθην και ή Έκκλησία τοϋ χωριού Λύσης.

1852.

Χρόνος καλός. Έπήραν τά τρίτα τούς ραγιάδες.

1853.

Χρόνος καλός. Έσηκώθην ό Νικόλας Μόσκοβος και εξήτησεν τούς Χριστιανούς από τόν Βασιλέα να τούς χαρίση και τές Έκκλησιές και δέν εκάιλισεν ό Πασάς τής Ρώμης και έσήκωσεν τούς ραγιάδες και τούς ειπε να μην ευχαριστηθοϋν και έσήκωσαν τά άσκέρια τους και έστειλάν τα εις βοήθειαν τών Τούρκων και άρχηγήσαν να πολεμοϋσιν εις τήν Σεβαστούπολιν και έγινεν μέγας πόλεμος και πολλή φθορά εις τόν κόσμον και πείνα πολλή και χολέρα και πολλός θάνατος.

1854.

Χρόνος καλός. Έξ αίτίας τοϋ πολέμου άκριώσαν όλα. Τό σιτάριν τό καρίζιν γρόσια 30, τό κριθάριν γρόσια 15, τό κρασίν 2 γρόσια ή όκά, τό λάδιν ή όντζιά 2. Σύγχυσις πολλή εις τόν κόσμον. Έγινεν ό Μακάριος Άρχιεπίσκοπος.

1855.

Χρόνος μεσαιός. Πόλεμοι πολλοί. Τό σιτάριν τό καρίζιν γρόσια 35, τό κριθάρι 22, τό κρασίν γρόσια 3, τό λάδιν ή όντζιά 2. Θάνατος ποϋ τήν εύλογιάν πολλός. Μεγάλη σύγχυσις εις τόν κόσμον. Έλαβαν από τούς Χριστιανούς άσκεριέν.

1856.

Χρόνος μεσαιός. 12 Ίανουαρίου έχόρτασεν ή γή. Ήσυχάσαν οι πολέμοι. 20 Μαΐου έγινεν μεγάλη βροχή εις τό όρος τοϋ Άγίου Εϋφημανοϋ (πλησίον τοϋ χωριού Λύσης) και εκατέβην ό ποταμός και έγέμισεν τό «πιστάσιν» και τήν «λαπκιάν». Πρώτην Όκτωβρίου έγιναν σεισμοί εις τήν Κρήτην.

1857.

Χρόνος μεσαιός. Ίανουαρίου 20 έχόρτασεν ή γή. Τό σιτάριν τό καρίζιν 18, τό κριθάριν 6 γρόσια. Ήσυχία εις τόν τόπον. Από τόν σεισμόν έχάλασαν όλίγα σπία εις τήν Εδρώπην. Όκτωβρίου 20 έχόρτασεν ή γή. Έκατεβήκαν οι ποταμοί. 6 Νοεμβρίου μεγάλη βροχή. Νοεμβρίου 24 μεγάλες βροχές. Έσηκώθησαν τά νερά. Άνοιξαν οι βρύσες. Ό Πασάς τοϋ τόπου έκαμεν έξοριστους τούς άγάδες. Εκτίσαν και τόν νόρθηκαν τής Έκκλησίας μας.

1858.

Ίανουαρίου 7 μεγάλες βροχές και τές 20 έκαμεν χιόνιν εις όλην τήν Κύπρον και εις τές 23 μεγάλος χειμώνας. Έχαλάσαν πολλά σπία. Θάνατοι πολλοί.

1859.

Όκτωβρίου 29 βροχές μεγάλες, έως 30 Νοεμβρίου. Έπήρεν τήν Χώραν ό ποταμός και πολλούς άνθρώπους.

Χρόνος καλός. Τό σιτάριν κουφόν. (πιθανώς να κατεστράφη από μίρτην). Ό ποταμός τοϋ Άγίου Εϋφημανοϋ έτρεχεν έως τόν Άπρίλιον και επήγαινε έως τήν «λάνταν τήν μακρυάν» και όγκάσαν τά «νηόλυτα» και οι «δανάκες» και έβαλαν θαμβάκια. Τό νερόν τοϋ ποταμοϋ έφέραν εις τό χωριόν και έχόσαν πληθάρια. 27 Ίανουαρίου έξεχειλήσεν ή θάλασσα και επάτησεν όλίγα σπία εις τήν Σκάλαν.

(τό β' μέρος στο έπόμενο).

ΘΑΛΑΣΣΙΝΕΣ ΑΓΑΠΕΣ

Χαρισμένο στο Δάσκαλο που με έμαθε ν' αγαπώ το 'Ωραίο.

Ἡ μικρή μας ιστορία ἄρχισε ἕνα πρωῒν τοῦ Αὐγούστου στὴ Λεμεσό. Ἐξῆ ἀδελφοὶ Ναυτοπρόσκοποι πηγαίναμε νὰ πάρουμε τὸ πρῶτο πραγματικὸ μας βάπτισμα στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες. Συναντηθήκαμε ἐκεῖ στὴν ἀποβάθρα νέοι ἀπὸ τὴ Σκάλα ὡς τὴν Ἀμμόχωστο καὶ τὴν Κερύνεια. Ὅλοι ἄγνωστοι μεταξὺ μας. Σφίξαμα τὰ χέρια καὶ σμίξαμε τὰ χαμόγελα ποὺ φρέψαν τὴν αἰσιοδοξία μας κ' εὐχηθήκαμε νὰ φέρναμε μαζί μας σὰν θὰ γυρίζαμε καὶ τὸ χρυσαφὶ «τημονάκι τοῦ Κυβερνήτου ναυτοπροσκοπικῆς βάρκας» καρφισωμένη στὸ στήθος.

Ἦταν ἀργὰ βράδυ σὰν φτάσαμε στὸν Πειραιᾶ. Μείναμε σ' ἕνα ξενοδοχεῖο, καὶ πρῶτ' ἀπὸ κατεβήκαμε στὸν Νεώσοικο. Νέοι ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀπ' τὸ Βοριά κ' ἀπ' τὸ Νοτιᾶ, νησιῶτες καὶ στεριανοί, λυτρωμένοι κ' ἀλύτρωτοι σμίξαμε στὸ Πασα-λιμάνι τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρά μας κ' ἀφήσαμε τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς μας νὰ συνταιριάσουν τὸν ρυθμὸ τους πάλιν στὸν ἴδιο τὸ σκοπὸ: Στὸ αἶονο τραγοῦδι τῆς Γαλιζίας Ἀγάπης, ποὺ τὸ πρωτάρχισαν Νεοαῖδες στὸς ἀφρούς καὶ Νύφες, στὶς σπηλιὲς καὶ στ' ἀκρογιαλῖα οἱ θεοὶ μὲ τοὺς θνητοὺς ἀντάμα, καὶ τ' ἄρπαξε τ' ἀπὸ τὴν ἑλληνα καὶ τὸ ἔκαμε στολίδι τῆς ψυχῆς του.

**

Κ' ἔτσι ἄρχισε μιὰ ζωή...

Ζοῦμε στὴν πάντα γαληνεμένη ἀγκαλιὰ τοῦ Πασα-λιμανιοῦ ποὺ ποτὲ δὲν γνώρισε τοῦ Ποσειδῶνα τὸν θυμὸ... Δυὸ μέτρα μόνο ἡ θάλασσα πὸ πέρα ἀπ' τὰ κρεβάτια μας, ἤρεμη πάντα καὶ καλὸδεκτη, πνίγει τὴ μεγαλοσύνη της τὸ βόμβο τῆς Πολιτείας τῆς πολυτάραχης κ' ἀναβούζει ἀπ' τὰ πνεμόνια της τὴ ζωοδότρα ἀνάσα της γιὰ νὰ διώχνη καὶ νὰ κρατᾷ μακριὰ τὴ σκόνη καὶ καπνίλα ποὺ γεννᾷ ἡ κίνηση τῶν στεριανῶν.

Εἶναι γιὰ μᾶς ξεκούραση ἢ ζωή, πραγματικὴ κ' ἀνόθεπτη — σὰν νάμαστε σὲ μακρινὸ νησι μοναχικό. Μάνα καλοπροαίρετη ἢ θάλασσα, ὅλα τὰ δέχεται στὴν ἀγκαλιὰ μ' ἀγάπη, ἀνθρώπους καὶ πλεούμενα ψάρια καὶ φύση τοῦ βυθοῦ, καὶ τὰ πουλιὰ π' ἀρνήθηκαν τὶς φυλλωσιές, γιὰ τὴ εἶναι ὅλα παιδιὰ της... Πρῶτὴ φορὰ τὴ νοιώσαμε τὴ θάλασσα τόσο δική μας, τόσο κοντὰ μας... Ἀκούσαμε τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς της νὰ μιλοῦν μὲ τ' Ἀπηλιώτη τ' ἀπαλὸ τὸ χάιδεμα καὶ τοῦ Βορρᾶ τ' ἀνήσυχο ἀνάσασμα. Κι' ὅλο νὰ λέν, χωρὶς τελειωμὸ γιὰ πράματα καὶ θάματα ποὺ ἦρθαν καὶ φύγαν καὶ θὰ ῥθοῦν ξανά μέσα τοῦ κύλημα μᾶς ζωῆς χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος...

Εἶδαμε τί νοιώθει γιὰ τὴ θάλασσα ὁ Ἕλληνας. Δὲν τὴ φοβάται· τὴ σέβεται μονάχα σὰν Θεὸ καὶ σὰν Μάνα. Κι' ὅταν δὲν ταξιδεύει

μὲ τοὺς γλάρους της, δίπλα της ξαποσταίνει καὶ σὰν τοῦ φύγη ἢ ζωῆ, συντροφιά ζητᾷ τὸ κύμα της, νὰ τοῦ ραντίξη τὸ σταυρὸ, ἀπ' τ' ἀκρογιαλὶ τὸ κοντινὸ καὶ νὰ σκουπίξη ἢ αἶρα της τὴ φτωχικὴ ταφόπετρα.

Στὶς κατορθάχαλες ἀκρογιαλιές θέλησε σκαρφαλωμένα τὰ ξωκλήσια του. Ἔτσι πιστεύει τοὺς Θεοὺς του, θαλασσινοὺς κ' αὐτοὺς. Δίπλα στὶς κολῶνες τὶς παλιὲς ὄρθωσε τὰ ξωκλήσια, στ' ἀχνάρια τῶν παλιῶν θεῶν πατᾶνε οἱ καινούργιοι. Καὶ τὸν Γέρο-Προφήτη ποὺ θέλησαν νὰ τοῦ τὸν κλέψουν μιὰ φορὰ οἱ βουνίσιοι, κ' εἶπαν μ' αὐτὸ τὸ ψέμα τους, πὼς τάχατες τὴ μίσησε τὴ θάλασσα τὸν πήρε πάλιν ὁ Ἕλληνας καὶ τὸν ἔφερε κοντὰ της, ἐκεῖ στὴν ἀπέναντι κορφῆ, γιὰ νᾶναι τῶν θαλασσινῶν ἀνέμων ὁ ἀφέντης καὶ μὲ τὸν Καπτὰν Ἀη-Νικόλα ἀντάμα, νὰ κυβερνᾶνε τὶς πνοὲς κατὰ ποῦ πρέπει καὶ νὰ μετριάξουν τοῦ κύματος τὴν μάνητα.

Πρῶτ' ἀπὸ βράδυ χαϊρόμαστε τὸν Λόφο τοῦ Ἀη Ἡλία νὰ καθρεφτίζεται στοῦ Πασα-λιμανιοῦ τὰ νερά. Τ' ἄσπρα του σπιτάκια μπερδεύονται στὸν γαλανὸ καθρέφτη μὲ τὶς φεροπούλες καὶ τὰ κόττερα μὲ τ' ἄσπρα τὰ πανιά...

Ἀραδιασμένοι ἐκεῖ στοῦ Νεωσοίκου τὸ πλακόστρωτο, χαϊρόμαστε τὴν ὁμορφιὰ τριγύρω... ἐκεῖ... βραχνὴ ἢ φωνὴ τοῦ Γέρου-Ἐφόρου μᾶς μιᾶ γιὰ τὴ μεγάλη ἀγάπη τῆς ζωῆς του ποὺ δὲν τὸν πρῶδωσε ποτὲ, γιὰ τὴν αὐτὸς τῆς στάθηκε πάντα πιστός. «Παιδιά μου, μᾶς λείπει, μὴ δείξετε ποτὲ πὼς τὴ φοβόσαστε τούτῃ τὴ Καλομάνα. Τὸν φόβο δὲν τὸν δέχεται. Μονάχα σεβασμὸ ζητᾷ». Καὶ συνεχίζει ψιθυρίζοντας κατὰ σὺν μυστικό: «Καὶ τοῦτα τὰ πλεούμενα νὰ τὰ αγαπᾶτε γιὰ τὴ ἔχουν μέσα τους ψυχὴ. Πονοῦν κ' αὐτὰ ὅπως ἐμεῖς... ἔτσι εἶναι... ἀφοῦ γεννιοῦνται καὶ πεθαίνουν». Τώρα ποὺ φέρνω στὸ μυαλὸ τὰ λόγια του, τὸν ζωντανεῖ ἢ φαντασία μου μπροστὰ μου... Γεροδεμένο, ἀγέραστο, σὰν ἄγαλμα ἀρχαίου θεοῦ, ὄρθωμένο μὲς τὴ φεγγαροθάλασσα μᾶς ἀμμουδιάς, ν' ἀγναντεῖ μακριὰ τὸ πέλαγος...

Ἔτσι σκόρπες κ' ἀνάκατα σὸν νοῦ τὸν ταξιδιάρη μούρθανε ἀπόψε αὐτὲς οἱ σκέψεις ἀπὸ μιὰ ὁμορφὴ ζωὴ θαλασσινὴ, κ' εἶπα νὰ τὶς χαράξω στὸ χαρτί. Ζῶ τούτῃ τὴ στιγμή ξενὰ τὴν ζωὴν τῶν ζωντανῶν ἀνθρώπων... Ποῖο νᾶναι τάχα τ' ὄνειρο; Αὐτὰ ποὺ γράφω; Ἡ τὸ βουβὸ τραπέζι, τὰ ραγισμένα τὰ ντουβάκια κ' ἡ στενωμένη κάμαρη καὶ τὰ πνιχτὰ οὐρλιαχτὰ τῶν σκυλλιών...; Ποῖο νᾶναι τάχα τ' ὄνειρο;

—Θάλασσα, μεγάλη ἀγάπη... Δίκη ποὺ εἶχε ὁ ποιητής:

«Τὸ ἀνασασμὸ σου...

Κρασί τῆς μαυροδάφνης μὲ ροδόσταμα σμιγμένο,

δὲν φέρνει τὸ γλυκὸ ἀποκάωμα τοῦ Τίποτε.
Τὸ ἀνάσασμά σου...
γεννᾷ τὸ ἀνάθρουσμα
κάθε ζωῆς κρυμμένης στὸ αἷμα μου

καὶ μοῦ φτερώνει τὸ κορμὶ καὶ τὴν ψυχὴ
πρὸς τὰ μεγάλα κι' ἀφταστα,
τὸ ἀνάσασμά σου...».

ΝΙΚΟΣ Σ. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΜΑΣ

Τάκη Φυλακτοῦ: Ὁρεινὸ τοπίο (λάδι).

Η ΕΡΕΤΝΑ ΤΗΣ «ΠΙΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

ΓΙΑΤΙ ΓΡΑΦΕΤΕ;

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Κ. ΚΩΣΤΟΥΡΟΣ

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΤΙΚΟ...

Θεέ μου και Κύριέ μου!

Τί μου γροθίζετε, αγαπητοί φίλοι, να σās απαντήσω;

Γιατί γράφω;

Μά... γιατί... έτσι!

Γιατί πρέπει!

Γιατί... πώς να σās τὸ πῶ, ἀδελφοί μου! — δὲ γίνεται ἀλλοιότητα...

Πῶς δύνεται νὰ πάψει τὸ πουλὶ τὸ κελάδημά του, τὸ πέφκο τὸ θρόϊσμα τῶν φύλλων του καὶ ἡ βαθιὰ γαλάζια θάλασσα τὸν ἀένναο φλοῖσβο της;

Καί, πῶς μπορεῖ, αἰσθαντικὲς ψυχές, καθὼς οἱ δικές μας, νὰ περάσουν πλάι ἀπὸ τὸν Πόνο, ἀπὸ τὴν Ἀγάπη καὶ τὸ Θάνατο — γιὰ ν' ἀναφέρω πρόχειρα τρία ἀπὸ τὰ βασικώτερα στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὴ Ζωὴ — καὶ νὰ μὴ γιοῦσουν τοὺς κραδασμούς;

Ἔστερα, ὅλα τοῦτα τὰ βιώματα πιά, τὰ ὑποκειμενικὰ καὶ τὰ ἀντικειμενικὰ, μένουν μέσθῃ μας καὶ γίνονται ἄγχος καὶ βραχνάς...

Καί, ξεχνάτε, φίλοι, πῶς, ὅλους ἐμᾶς, χρόνια τώρα, ἀπὸ γεννησημοῦ μας, ἀκατάλυτος, ἀδυσώπητος κ' ἐπίμονος, μᾶς παιδεύει μέσα μας ἓνας ἀνήλεος Δαίμονας ποὺ λέγεται Δημιουργία;

Ἄν δὲ διαστοῦμε, ἂν δὲν τὸ προλάβουμε, νὰ ἀπλώσουμε σὲ ψηφία στὸ χαρτί, τὰ ὅσα Κεῖνος ὁ δυνάστης Δαίμονας μᾶς ξεμολογιέται, τί θὰ γίνῃ τότε;

Τί θὰ γίνῃ;

* * *

Πάθος γιὰ τὴ δόξα;

Ἦχι, ὄχι, ποτέ!

Τὴ βλέπουμε, δά, τὴ... δόξα ὅλων τῶν ὄσων γράφουν!

Ἄγχος, τότε, γιὰ τὴν ὑστεροφημία;

Μάταιο καὶ τοῦτο...

Γνωστὴ εἶναι ἡ μοῖρα μας:

«Μόνον μπορεῖ νὰ μείνουν κατόπι μας οἱ στίχοι.

Δέκα μονάχα στίχοι μας νὰ μείνουν, καθὼς

τὰ περιστέρια, ποὺ σκορποῦν οἱ ναυαγοὶ στὴν τύχη,

κι ὅταν φέρουν τὸ μήνυμα δὲν εἶναι πιά καιρὸς!»

ὅπως λέει ὁ ἀξέχαστος Καρυωτάκης.

* * *

Γράφουμε γιὰτι εἶναι τέτοια ἡ μοῖρα μας.

Εἶναι ἀφτὸ — γιὰ νὰ μὴ σās παιδέσω πιότερο — ποὺ θὰ σās ποῦν, καλλίτερα ἀπὸ μένα, οἱ στίχοι τοῦ Μεγάλου Παλαμά:

«Νὰ μιλῶ; Θὰ δακρύσουν πονεμένοι!

Νὰ μιλῶ; Θὰ γελάσουν, πόσοι ἀνίδεοι,

πόσοι ξένοι!

Νὰ σωπάσω; Τί θὰ γίνουν, ἐδῶ μέσα, ἐδῶ βαθιὰ

ὅσα κύματα σαλεύουν κι ὅση θάλασσα πλατιά!

Κι ὅσοι κάμποι ἀγριεμένοι κι ὅσοι ποταμοὶ δετοὶ

ποὺ κανεὶς μὴδὲ τὰ στρώχνει, κανεὶς μὴδὲ τὰ κρατεῖ;

Λόγε! πρόβαλλε! Παντρέψου μὲ τὴ Σιωπὴ!

καὶ μιλήστε σεῖς Τραγοῦδια

τοῦ ἀξευγάρωτου τάντρογγου καρποῖ!

Καὶ μιλήστε σεῖς Τραγοῦδια μὲ τὴν ἀφραστὴ ὁμορφιά

ποὺ ἔχουν τὰ κοράλλινα χειλάκια στὴ βουβὴ τὴ ζωγραφιά!»

Τίποτ' ἄλλο!

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

—Θά απαντήσω στο ερώτημά σας «γιατί γράφετε» παραθέτοντας ένα απόσπασμα από το βιβλίο μου «Έσωτερική Συμφωνία».

...Θυμάμαι άλλοτε, σ' ένα παλιό Ξενοδοχείο της Λατινικής Συνοικίας, κατάλαβα καθαρά, ύστερα από μιὰ κρίση έσωτερική, γιατί υπάρχουν άνθρωποι «που θέλουν να πεθάνουν χωρίς να όμολογήσουν», δικαιολόγησα απόλυτα τη λατρεία της σιωπής. «Ό,τι με τριγύριζε, τὰ έπιπλα τὰ κουρασμένα, οί άδειοι δρόμοι, τὰ σκοτεινά σπίτια μου φαινότανε σά να πιέζαν την ψυχή μου να μη μιλήσει. Κοίταζα τη νύχτα που σώπαινε. Ήθοῦσα τη σκέψη μου ως τὸ πρόβλημα της σιωπής και της έκφρασης. Πίστεβα πως υπάρχει ο άνθρωπος που διανοείται και κείνος που παρατηρεί και διηγείται. Κ' ή έξομολόγηση, που κλείνει κάθε κίνδυνο κέρδιζε περισσότερη έκταση μέσα μου.

Τὸ πρόβλημα της σιωπής και της έκφρασης γινότανε ακόμα πιὸ άλυτο, γιατί έβλεπα καθαρά εκείνο που ζητούσα να πραγματοποιήσω κ' ένιωθα καλά όλη την αδυναμία μου γι' αυτό. Πώς είναι δυνατό να χαράξεις ένα νέο δρόμο έλεγα στον εαυτό μου στο χάος που άνοίγεται πέρα άπ' τ' όνειρό σου; Τις περισσότερες φορές εκείνο που σου μένει είναι ν' αφήνεις την κραυγή της αγωνίας σου μπροστά στον άπεραντο Ήκεανό που δεν μπορείς να τον διασχίσεις, είναι να επικαλείσαι τὸ Θεό σου γιατί άδιάκοπα τὸν άναζητάς. Θά κατακτήσεις τὸ έργο σου βήμα πρὸς βήμα και κάθε στιγμή ή άνικανοποίηση θα γίνεται μεγαλύτερη γιατί καταλαβαίνεις τόσο καλά, ότι δεν κρατάς μέσα στα χέρια σου παρά κάποιες σκιές που θα εξαφανιστούν στο πρώτο δυνατό φῶς. Κι' όμως δεν μπορείς να σωπάσεις. Γιατί υπάρχει μέσα σου ή άνάγκη της έ ξ ο μ ο λ ο γ η σ η ς, ή άνάγκη να όμολογήσεις και την ήττα σου ακόμα.

ΜΑΝΟΣ ΚΡΑΛΗΣ

Γράφομε γιατί υπάρχει μέσα μας ένας κόσμος από αισθήματα, ιδέες και πρόσωπα, ένας κόσμος φτιαγμένος από τη στόφα του όνειρου, χαώδης και άμορφος που άποζητάει διέξοδο, τάξη. Αιτή ή πάλη πρὸς τὸ άμορφο ύλικό, αιτή ή προσπάθεια στην δογάνωση της φαντασίας, έχει μιάν άπίστευτη γοητεία, γεμίζει τὸ είναι μας μ' ένα αισθημα εύφορία, μās λυτρώνει. Είπαν πως ή τέχνη είναι ένα παιγνίδι. Πράγματι είναι ένα επικίνδυνο παιγνίδι, μιὰ μονομαχία γιά την κατάκτηση της έκφρασης που τις πιὸ πολλές φορές μās αφήνει ήττημένους. Γιατί τὸ όνειρο μιὰς «τελείωσης» πάντα θα διαφεύγει.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΚΚΙΝΗΣ

Ή «ανάγκη γιά έκφραση» — όπως γράφετε στο ερώτημά σας — έχει μιάν απόχρωση μεταφυσική που μου είναι έντελῶς ξένη. Πιστεύω πως δεν μπορεί σοβαρά να την λογαριάσουμε σαν βάση της δραστηριότητας ενός συγγραφέα που έχει άποχτήσει συνείδηση του κοινωνικού του ρόλου. Παρεχτός αν δώσουμε άλλην έννοια — όπως θα δείτε παρακάτω.

Ή «φιλοδοξία», πάλι, έχει μιὰ δόση αλήθειας, ασφαλῶς γιά τὸς νέους γραφιάδες. Άλλά καλύτερα να σάς πῶ «γιατί γράφω», έντελῶς έξομολογητικά:

Στὰ πρώτα μου χρόνια ήτανε ένα βίωμα έρωτικό. Άκόμα ή πρώτη έπαφή με τὸς ανθρώπους, τη φύση, τὰ πράγματα που μās περιβάλλον. Έγραφα, άλλιμονο, στίχους όπως όλοι. Άργότερα ήρθαν τὰ δημοσιεύματα σ' έφημερίδες και περιοδικά με την υπογραφή μου φαρδιά - πλατιά. Σε λίγο τὸ πρώτο βιβλίο. Άρχισανε ήδη — όπως είμασταν ρομαντικά μπουκωμένοι — οί φιλοδοξίες, έστω ευγενικές.

Άλλά τὸ καμίν τὸν τελευταίον χρόνον έδωσε στην γενιά μας — στην γενιά που άντρώθηκε μέσα σ' αυτό — μιὰ πολύτιμη έμπειρία.

Τώρα: θαρῶ πως είναι ο καιρός της συνειδητοποίησης του κλήρου μας. Γράφω ποιήματα γιά να υπερασπίσω τις ιδέες που αγαπῶ και πιστεύω, γράφω θεορα ή μελέτες με μοναδικό μου στόχο να πῶ την αλήθεια, να ξεσκεπάσω αὐτὸς που την δολιεύονται. Ξέρετε βέβαια πως ή «συγγραφική» είναι στρατευμένη υπόθεση. Με την διαφορά πως μερικοί δεν τὸ καταλαβαίνουν ή κάνουν πως δεν τὸ καταλαβαίνουν. Είναι οί γνωστοί «κουφοί από τὸ ένα άφτί». Ύπερμαχοι της πνευματικής έλευθερίας — από την άνάποδη όμως.

Πολύ θα ήθελα να σάς γράψω και τις «λυρικές» έξηγήσεις του «γιατί γράφετε». Έκείνα τὰ εσώφωνα και τις έξάρσεις επί περὸνων άνέμων, τὰ άγχη και τις άγωνίες, τις όμοφυλόφιλες ή φροϋδικές άποθεώσεις, αλλά ντρέπομαι την Κύπρο: τη νέα γενιά της που ήδη ξέρεει πως κερδίζονται οί άγώνες.

Τέλος — γιά να μην σάς κουράζω — κάτι γιά τὸς «νέους που ζητάν έξηγήσεις» — χωρίς φυσικά άξιώσεις συμβουλής:

Πιστεύω πως όλα τὰ έργα της συγγραφικής δραστηριότητας που κέρδισαν τὸν χρόνο

και έπαιξαν κάποιο εδερφετικό ρόλο στην πορεία του ανθρώπου κομίζουν κι' ένα μήνυμα. Κανένας από τους μεγάλους και άξιους δεν έγραψε... για να γράφει ή να κάνει μπίζνες. Όλοι ήτανε συγχροτημένοι πνευματικοί άνθρωποι με γνώση της άποστολής τους κι' έγραφαν σκοπεύοντας: 'Ο Σαίξπηρ, ο Τολστόι, ο Ζολά, ο Ούιτμαν, ο Μπαλζάκ, ο Σολωμός, για να θυμηθώ μερικούς, ήξεραν τί ήθελαν και μ' αυτήν την έννοια θα μπορούσαμε να δεχτούμε την «ανάγκη για έκφραση». 'Ανάγκη όμως όχι μεταφυσική αλλά κοινωνική.

A. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ—ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

Σ' αν παράξενο μου φαίνεται αυτό το ερώτημα. Παράξενο, γιατί ουδέποτε μου πέρασε ή ιδέα να κάνω τέτοιο ερώτημα στον εαυτό μου. Ούτε και φαντάστηκα πώς κανένας άπορει για το τί είναι που κάνει ένα συγγραφέα να θέλη να γράφει.

Τώρα που μου τίθεται το ερώτημα και καλούμαι άποωδήποτε ν' απαντήσω, στέκω και συλλογίζομαι κι' άπορω: γιατί γράφω;

Κι' άμέσως - άμέσως άνακαλύπτω πώς ή άπάντηση δεν είναι καθόλου εύκολη, γιατί νοιώθω μέσα μου περδεμένους πολλούς σκοπούς, πολλές αιτίες, άλλες συνειδητές, άλλες ύποσυνειδητές, άλλες άμολογητές, άλλες άνομολόγητες, κι' άλλες έπηρεασμένες άπο ένα σωρό έξωτεριούς παράγοντες. Έτσι που το ξεκαθάρισμά τους νάναι πολύ δύσκολο.

Πάντως φαίνεται ξεκάθαρα άπ' την ανάγκη πουάνα του έαυτού μου, πώς ΘΕΛΩ να γράφω, το ποθώ, μου άρέσει. Και θάμουνα ο πιο δυστυχιμένος άνθρωπος του κόσμου αν ξαφνικά για άποιοδήποτε λόγο θα γενόμουν άνιανος να γράφω. Γιατί όμως θέλω τόσο πολύ να γράφω, αυτό είναι άλλο πράμα.

'Αληθινά, τί καταλαβαίνω άπ' αυτό το πράμα; 'Αναμφισβήτητα μια μεγάλη ψυχική ικανοποίηση, προ πάντων σ' αν τελειώσω κάποιο έργο μου, έστω κι' ένα μικρούτσικο διηγημάτι. Μια ψυχική ικανοποίηση άπόλυτη, που δεν την έπηρεάζει ούτε ή άξία, μεγάλη ή μικρή, του έργου, ούτε το πιθανό του μέλλον.

Βέβαια δεν ύπάρχει συγγραφέας που να μη θέλη το έργο του να δη το φώς της δημοσιότητας. Δεν ύπάρχει συγγραφέας που να βρίσκη ικανοποίηση νάχη τα έργα του κλειδωμένα στα συρτάρια του. Το να πούμε όμως πώς γράφει για να δημοσιεύη, μ' άλλα λόγια για να βλέπη τ' όνομά του σε μια έφημερίδα ή σ' ένα περιοδικό ή πάνω σ' ένα βιβλίο, αυτό για μένα τουλάχιστο δεν φαίνεται άλοκληρωμένο.

Αυτό φαίνεται καλύτερα αν άναλογιστούμε το τί επιδιώκαμε σ' αν πρωτοπιάσαμε την πέννα να γράφουμε κάτι, ένα ποίημα, ένα διηγημάτι, ένα παραμύθι, σ' αν είμαστε ακόμα μαθητούδια. Το βασικό κίνητρο είναι άσφαλώς μια έσωτερική ανάγκη για έξωτεριεύση των συναισθημάτων μας. Τίποτε άλλο. Δεν θα ξεχάσω την ψυχική ικανοποίηση που ένοιωσα σ' αν νεαρός μαθητάκος κατάφερα να έξωτερικεύσω στο χαρτί με μορφή διηγήματος τα ψυχικά συναισθήματα που μου γέννησε ένα παιδικό μου ειδύλλιο. Και πάλι σ' αν έγραφα για κάποιο τραγικό έπεισόδιο που συντάραξε το χωριό μου.

Τί άλλο έπιδίωκα γράφοντας τα πρωτόλειά μου αυτά; Τίποτε. Γιατί ούτε καν τάδειξα σε τρίτους.

Άπο δω όμως και πέρα αρχίζει μια εξέλιξη. Διαβάζοντας τα έργα των άλλων μας γεννιέται και μας μια δικαιολογημένη έπιθυμία να δούμε και τα δικά μας έργα τυπωμένα, ν' ακούσουμε να μιλάνε και για τα δικά μας έργα. Είναι φιλοδοξία; Είναι. 'Ασφαλώς κανένας συγγραφέας δεν θα ικανοποιότανε, το ξαναλέω, έπ' άπειρο νάχη τα έργα του κλειδωμένα στο συρτάρι. Κάποτε θάθελε να τα δη κι' αυτός τυπωμένα, κάποτε θά έπιθυμούσε κι' αυτός να τα δη να τα διαβάσουν οι άλλοι, να νοιώθη χαρά για την έπιτυχία τους, λύπη για την άποτυχία τους.

Και τα πράγματα αρχίζουν να γίνονται πιο περίπλοκα. 'Αρχίζουν οι έπηρειες, αρχίζουν οι άένναες άναζητήσεις, αρχίζουν οι συγκρίσεις, μπαίνει στη μέση ή φιλοδοξία, κι' ή ματαιοδοξία άκόμη. 'Ακόμα κι' ή έπιθυμία του ύλικού κέρδους. ('Αν κι' αυτό το τελευταίο για μας τους Έλληνες τουλάχιστο παίζει το μικρότερο ρόλο).

Στο βάθος πάντως μένει εκείνο το κάτι, το άκαθόριστο, το μυστηριώδικο, που μπορούμε να το όνομάσουμε «ανάγκη της έκφρασης» ή ό,τι άλλο θέλουμε, και που θα μας κάνει να γράφουμε ως την τελευταία μας πνοή, έστω κι' αν ξέρουμε πώς δεν πρόκειται κανείς να διαβάση το έργο μας, κι' αν το διαβάση θα το περιφρονήση ή θα το ερωνευτή.

Έτσι είναι κατά την γνώμη μου ο άληθινός συγγραφέας, άσχετα με την Α ή Β άξία του. Δεν πρέπει όστόσο να ξεχνάμε πώς το συγγραφικό ταλέντο δεν είναι κάτι το στατικό, μα είναι τουναντίον εξέλιξιμο, κι' όπως ένα φυτό μπορεί βέβαια να βλαστήση, να μεγαλώση και ν' άποδώση καρπούς άπεριποίητο κι' άκαλλιέργητο, θ' άναπτυχθή όμως καλύτερα και θ' άποδώση περισσότερους και πιο νόστιμους καρπούς με την κατάλληλη περιποίηση, έτσι και το συγγραφικό ταλέντο άναπτύσσεται και δίνει καρπούς πλούσιους και ζουμερούς με τη συστηματική καλλιέργεια, την ενθάρρυνση και τη στοργή όλων εκείνων που πιστεύουν πώς κάτι χρήσιμο κι' ούσιαστικό κρύβεται μέσα στο προϊόν του μόχθου ενός συγγραφέα.

ΑΣ ΗΤΑΝ ΝΑ ΒΡΕΞΕΙ

Τούτη τὴν ὥρα—ποὺ σκεφτόταν—ξμοιαζε κό-
λαση. Ἦταν κάτι στὸν οὐρανό, κάτι στὴν ἀ-
τμόσφαιρα, κάτι μέσα του. Κἀτι σὰν παρά-
κρουση καὶ μύρισμα αἰθέρα τούτη τὴν ὥρα
τοῦ δειλινοῦ τοῦ φθινοπώρου. Σταμάτημα τῆς
σκέψης γιὰ τὴν ὑπαρξη καὶ τὸ σαλεμένο ἐγώ.
Κἀτι σὰν ἐπίσκεψη σὲ θάλαμο ἀνιάτων. Στά-
θηκε νὰ βλέπει μόριο μὲ μόριο τὸν κοινοστὸ
ποὺ αἰωροῦνταν στὸ κενό. Μάταια ἡ ἐπίκληση
κ' ἡ ἀγανάκτησ' ἀνοφέλευτη. Ἐξ ἄλλου ἡ
προσευχὴ εἶναι μιὰ ἀπάτη. Σὲ λίγο θὰ περά-
σω στὴν ἄλλη ὄχθη δίχως κοίτη καὶ κύλισμα
νερῶν. Περί αὐτοῦ ὅμως καμμία μαρτυρία.
Στὸ κάθε βάδισμα κ' ἕνας ἀντίλαλος κ' ἄς
δὲν ἀκούγονται ὅλοι. Μικρὸς τῆς σοφίτας
ὁ χῶρος. Ἐπειτα, πρὸς τί νὰ παρατονεθεῖς;
Ποῖο εἶναι τὸ ἔσχατο; Ὁ ἦχος ἐξακολουθεῖ
νὰ εἶναι κούφιος. Προσπάθησε νὰ θυμηθεῖς
τις τελευταῖες ὥρες τῶν παρενθέσεων. Τὶς
τελευταῖες ὥρες τοῦ τρυγημάτου τῶν κυφελῶν.
Τὰ μάτια πυρέσσουν σὲ ἀβάσταγη κάρφα. Πῶς
νὸ συγκρατηθεῖς! Ὁ ρυθμὸς ἐξασθενεῖ, χα-
λαροῦται, σπάει. Ὅλα καταρρέουν καὶ πέ-
φτουν. Δὲν θ' ἀπαντήσεις στὴ φωνή;
Δὲν θὰ τοῦ παρασταθεῖς; Ἄς ἦταν νὰ
βρέξει. Τὰ σύννεφα ἀργά - ἀργά ἀποτραβή-
χιγκαν πέρα ἀπ' τὸν ὀρίζοντα ἀφήνοντας τὴν
νοερὴ ὄγκροτητα σὰν μιξόβεργα, ποὺ πιάστη-
καν ἀπάνω τους τὰ μάτια ποὺ πυρέσσουν.
Ἄς ἦταν νὰ βρέξει πάνω ἀπὸ τὴν πολιτεία
ποὺ χάθηκε. Ἄς ἦταν νὰ βρέξει πάνω ἀπὸ
τὴν κουφότητά μας. Οἱ λεπτοδείχτες κυλοῦν
ἀβίαστα, μὰ ὁ χρόνος παραμένει ἀναλλοίω-
τος, ἀναλοίωτος, ἀναλοίωτος.

Τούτη τὴν ὥρα μόνον ἐγὼ ὑπάρχω. Τίποτε
ἄλλο, τίποτε ἄλλο. Τίποτε ἄλλο, εἴπες; Πρό-
σεξες τί γίνεται στὴν ἀντικρινὴ σοφίτα, ποὺ
βρίσκεται στὸ ἴδιο μὲ τὸ δικό σου ἐπίπεδο;
Δὲς καλὰ μέσα ἀπ' τὸ παράθυρο. Εἶναι κά-
ποιος ποὺ θέλει ν' αὐτοκτονήσει. Εἶναι κά-
ποιος ἄνθρωπος ποὺ θέλει νὰ κρεμμαστεῖ, μὰ
δὲν βρίσκει τρόπο. Ἡ σοφίτα εἶναι χα-
μηλοτάβανη καὶ δὲν ἔχει δοκάρια γιὰ τὸ πέ-

ρσισμα τοῦ σκοινοῦ. Δὲν θὰ τοῦ παρασταθεῖς;
Βέβαια!

—Ἀγαπητέ μου, γείτονα, μὴν ἀπελπίεσαι
γιὰ τὴν μειονεκτικότητα τῆς σύγχρονης οἰκο-
δομικῆς. Μὲ τὴν μιὰ ἄκρη τοῦ σκοινοῦ θὰ
φτιάσεις τὴ θηλειὰ γιὰ νὰ τὴν περάσεις σὰ
στεφάνι ἀπὸ λουλούδια στὸ λαμό σου, καὶ τὴν
ἄλλη ἄκρη θὰ τὴν δέσεις γερὰ στὰ δυὸ πόδια
τοῦ κρεβατιοῦ. Κι' ὕστερα θὰ ριχτεῖς ἀπ'
τὸ παράθυρο στὸ κενό. Μὴ μ' εὐχαριστεῖς,
ἀγαπητέ μου γείτονα. Οἱ ἄνθρωποι πρέπει ν'
ἀλληλοβοηθοῦνται.

Ὁ ἦχος ἐξακολουθεῖ νὰναι ξηρός. Ἄς ἦταν
νὰ βρέξει νὰ καθαρίσει ἡ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τὸ
λιποθύμισμα.

—Θὰ σὲ δῶ, εἶπε τοῦ θανάτου, στίς ἔξη, μὲ
τὴ φυσικότητα ποὺ λὲς σ' ἕνα φίλο ἢ μιὰ φίλη.

Εἶναι μιὰ ἱστορία αἰῶνων, μέσα στὴ φυσικὴ
πορεία τῶν ὄντων.

Ἐξη παρὰ ἕνα λεπτό. Δὲ διάζεται. Μόλις
ἔχει τελειώσει τὸ γράφημα τῶν ἀπομνημονευ-
μάτων του. Ἐνα ντεφτερί γιομάτο ἀπὸ σχή-
ματα, κατάλοιπα τῆς ψυχῆς του, ἐγχειρίδιο γιὰ
τοὺς ψυχολόγους. Γιατί νὰ βιαστεῖ; Ἐχει
μπροστά του, ὀλόκληρα ἐξήντα δευτέρα λε-
πτὰ γιὰ νὰ ξαπλώσει στὸ στρώμα καὶ ν' ἀκού-
σει τοὺς χτύπους τῆς καρδιᾶς του, νὰ παρα-
κολουθήσει τὰ ρεύματα τοῦ αἵματος, ποὺ δια-
ποτίζουν καὶ τρέφουν τὴν ὑπαρξὴ του.

Ἐξη ἡ ὥρα!

Ἄς ἦταν νὰ βρέξει!

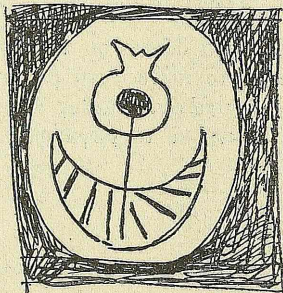
Καὶ ρίχτηκε στὸ κενό ἡ πρώτη στάλα τοῦ
ὕδροφόρου φθινοπώρου. Κι' ἡ στάλα ἐτούτη
ἡ πρώτη χτύπησε τὴν ἀποξηραμένη σάρκα τῶν
φύλλων. Κι' ἦχησε σὰν Δελφικὸς χρησμός τὴν
ὥρα τοῦ ὑπέρτατου κινδύνου. Κι' ἐγινε φίλη-
μα, σπασμός, ἀγάπη στὸ δροῖο τοῦ ἀνθρώπου.

—Δὲν θὰ τοῦ παρασταθεῖς;

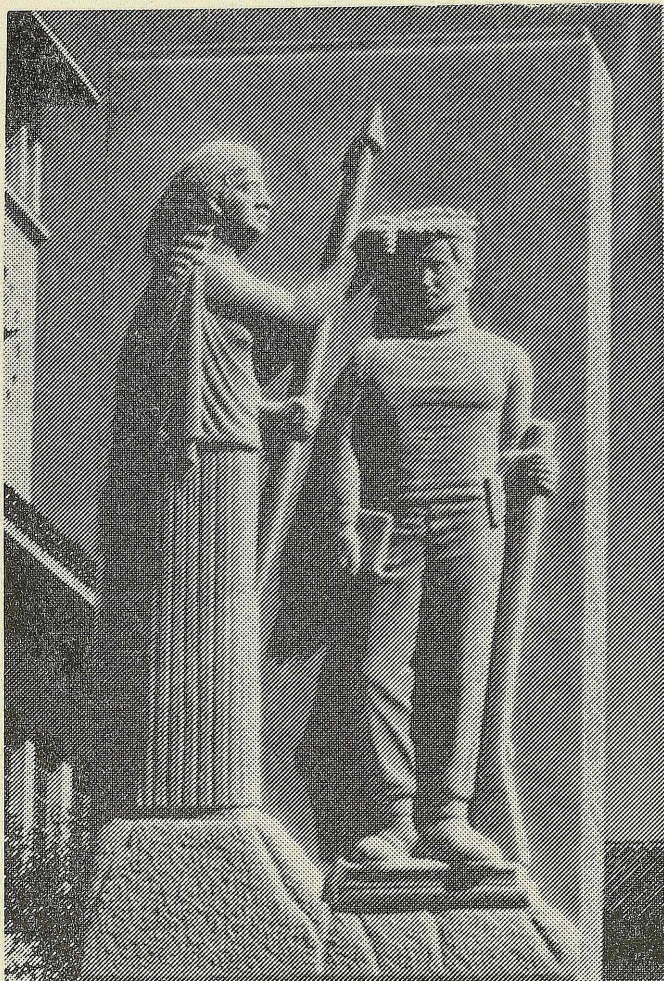
—Δὲν χρειάζεται. Γιὰ δὲς βρέχει...

Φθινοπώρο, πόσο ἀνακούφισμα σὲ μιὰ στάλα
τῆς βροχῆς σου.

ΤΑΣΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

ΣΕ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΗΡΩΑ ΦΩΤΗ ΠΙΤΤΑ

Ν. Δυμιώτη: Ἐνάγλυφο.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Τοῦ ἥρωα δάσκαλου ἡ θυσία
 θρέφει τὸ πάθος στὸ βωμό·
 τῶν ἀφανῶν τὸ πάθος θρέφει
 καὶ συντηρεῖ τὸ μέγα φῶς.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Τὸ μνημεῖο ἔχει στηθῆ στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία. Στὸ θάβρο του εἶναι σκαλισμένο τὸ πῶ πάνω ἐπίγραμμα.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

WERNER JAEGER

ΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

‘Ο θάνατος του διαπρεπούς Γερμανού φιλολόγου Werner Jaeger εις ηλικίαν 73 ἐτῶν ἐστέρησε τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν ἐνὸς τῶν μεγίστων θεαμάτων αὐτῆς πάντων τῶν αἰώνων. ‘Ο Διευθυντῆς τῆς Παιδαγωγικῆς ‘Ακαδημίας Φοῖβος Βράχας ἐξαίρει ἐν τῷ παρόντι τεύχει τοῦ περιοδικοῦ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐκλιπόντος κορυφαίου ἐπιστήμονος ὡς τοῦ κυρίου ἐισηγητοῦ τοῦ τρίτου λεγομένου ‘Ανθρωπισμοῦ μετὰ τὸν Πετράρχαν καὶ τὸν Βίνκελμαν. ‘Αλλ’ ἡ μορφή τοῦ Werner Jaeger εἶναι τόσο πολυσύνθετος, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἄσκοπος γενικωτέρα σκιαγράφησις τοῦ μεγάλου ἀνδρός καὶ ἐν τῷ σημειώματι τούτῳ.

Καὶ ἐν πρώτοις ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ σταδιοδρομίας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι καθ’ ἅπαν τὸ τέλος τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἡ κυριαρχοῦσα μορφή οὐ μόνον ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλ’ ἐν πάσῃ τῇ Εὐρώπῃ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ κλασσικῇ φιλολογίᾳ ἦτο ἡ τοῦ U. v. Wilamowitz — Moendellorff. Γίγας ὢν οὗτος τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης ἐπεσκέιαζε πάντα ἄλλα ἀσχολούμενον περὶ τὴν φιλολογίαν ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας. ‘Αλλ’ ὁ ἀδάμαστος χρόνος ἐπέβαλεν ἐν τέλει τὴν ἐκ τῆς Πανεπιστημιακῆς ἔδρας τοῦ Βερολίνου ἀποχώρησιν τῷ 1921 τοῦ Wilamowitz, τοῦ μεγίστου μέχρι τότε φιλολόγου τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς φιλολογίας. ‘Η πρόσκλησις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ λαμπροτάτου ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις Πανεπιστημίου τῆς Γερμανικῆς πρωτεύουσας πρὸς τὸν Werner Jaeger ὠδήγησε τὸν ἀγαπητὸν μαθητὴν τοῦ U. v. Wilamowitz εἰς τὴν διαδοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἔδρας εἰς ηλικίαν μόλις 33 ἐτῶν, γεγονός καταπληκτικὸν διὰ τὴν νεότητά αὐτοῦ καὶ δὴ ὡς διαδόχου τοῦ Wilamowitz καὶ μάλιστα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. ‘Η φήμη τοῦ Werner Jaeger ὡς μεγάλου ἐπιστήμονος ἦτο ἤδη διαδεδομένη μετὰ τὸν πάντων τῶν ἐπιστημῶν τῶν ἀσχολούμενων περὶ τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν, ὥστε οὐδένα ἢ πρόσκλησις αὐτῆς ἐξένισεν. Αἱ ἐπὶ τοῦ ‘Αριστοτέλους ἐργασίαι τοῦ Jaeger ἔχουσα ἐπαναστατικὸν χαρακτηριστὴρα καταρτίψασαι ἰσχυροῦσας προηγουμένως περὶ τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου Ἑλληνος φιλοσόφου πεποιθήσεις ἀνέδειξαν τούτον, προτοῦ ἀνέλθῃ ἀκόμη εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν ἔδραν τοῦ Βερο-

λίνου, ὡς πράγματι τὸν μόνον ἄξιον διάδοχον τοῦ περιφήμου Wilamowitz. ‘Η ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ Jaeger τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ ἔργου περὶ τοῦ ‘Αριστοτέλους τῷ 1923 ἐπεκύρωσε τὴν πρὸς τούτον μεγάλῃ ἐκτίμησιν καὶ εὐμενῇ κρίσιν.

Εἶχον τὴν ἐξαιρετικὴν εὐτυχίαν νὰ ἀκούσω τὸν σοφὸν πανεπιστημιακὸν διδάσκαλον ἐπὶ 3 ἔτη ἐν Βερολίῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης φοιτήσεώς μου, ἦτοι κατὰ τὰ ἔτη 1931—34, καὶ παρακολουθήσω τὰ φροντιστηριακὰ αὐτοῦ μαθήματα, ὡσαύτως δὲ νὰ ἔχω τούτον ὡς συνεισηγητὴν ἐπὶ τῆς διδακτορικῆς μου ἐργασίας καὶ τῆς προφορικῆς ἐξετάσεως πρὸς ἀπονομὴν τοῦ τίτλου τοῦ διδάκτορος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τούτου. Διατηρῶ, παρὰ τὴν πάροδον ἔκτοτε 30 περίπου ἐτῶν, ζωηροτάτην τὴν ἀνάμνησιν τῆς σοφῆς, ἀλλ’ ἀπερίττου αὐτοῦ διδασκαλίας, κάτοπτρον τοῦ μελιχίου καὶ ἀπλοῦ αὐτοῦ τρόπου. Δὲν θὰ ἀναφερθῶ εἰς λεπτομερείας τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ εἴτε ἀνεφέρετο αὐτῇ εἰς τοὺς τραγικοὺς ποιητὰς εἴτε εἰς τοὺς φιλοσόφους. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ μὴ κάμω τουλάχιστον μνεῖαν τοῦ τελευταίου μαθήματος, δι’ οὗ ἔκλεισε τὴν διδασκαλίαν τοῦ θερινοῦ ἑξαμήνου τοῦ 1934 ἀναφερομένην εἰς τὸν φιλόσοφον ‘Αριστοτέλη. ‘Επὶ δύο συνεχεῖς καὶ ἄνευ διακοπῆς ὥρας διδασκαλίας ἐδίδαξεν ὁ Jaeger περὶ τοῦ μεγάλου Ἑλληνος φιλοσόφου, τοῦ παρὰ τὸν Πλάτωνα προσφιλεστάτου εἰς αὐτὸν Ἑλληνοσφιανουμένου, κατὰ τρόπον θαυμαστὸν σπάνιον καὶ εἰς πανεπιστημιακὴν διδασκαλίαν. Παρὰ τὴν φυσικὴν δι’ αὐτὸν ἔλλειψιν εὐφραδείας κατοργήθουσαν ἀληθῶς τοὺς φοιτητὰς, σπεύσαντας ἀθρόους νὰ κατακλύσωσι τὴν αἴθουσαν διδασκαλίας τῆς Σχολῆς, διὰ τῶν βαθυστοχάστων αὐτοῦ παρατηρήσεων καὶ κρίσεων ἐπὶ τοῦ μεγάλου Ἑλληνος φιλοσόφου, καὶ ἐπιδοκιμάσαντας ἐπὶ πολλὴν ὥραν μετὰ τὴν διδασκαλίαν τὸν διδάξαντα. ‘Ητο τὸ τελευταῖον μάθημα αὐτοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ὅπερ εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀκούσω. ‘Ομολογῶ ὅτι οὐδέποτε ἤκουσα βαθύτεραν καὶ ἐπιστημονικωτέραν διδασκαλίαν ἀπὸ πανεπιστημιακῆς ἔδρας.

‘Η ἐπικράτης τοῦ Χίτλερ καὶ ἡ ἄνοδος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν ἠνάγκασε τὸν Jaeger ὡς ἔχοντα σύζυγον Ἑβραίαν, νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τοῦ 1936 ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ νὰ ἀποδεχθῇ ἔδραν εἰς τὸ πολὺ γνωστὸν ἀμερικανικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Harvard ἐν Cambridge τῆς Μασαχουσέτης. Εἰς ηλικίαν πέρα τῶν 45 ἐτῶν ἐνεδάθηνεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, ἵνα δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐν Ἀμερικῇ διδασκαλίαν, ὅπου καὶ προη-

γουμενος είχε δώσει διαλέξεις επί του Δημοσθένους ἐν Berkeley της Καλιφορνίας. Αἱ διαλέξεις αὐταὶ ἐξεδόθησαν βραδύτερον (1938) εἰς ἓνα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον Demosthenes, ἀποτελοῦσα δὲ βασικώτατον ἔργον διὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ κρίσιν τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ῥητοροῦ καὶ πολιτικοῦ. Ἐκτοτε (1936) ὁ Jaeger δὲν ἐπανήλθεν ὡς Πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος ἐν Γερμανίᾳ.

Δὲν γνωρίζω, ποία ὑπῆρξεν ἡ δραῖσις τοῦ Jaeger ὡς πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου ἐν Ἀμερικῇ. Διότι δὲν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθῶσα ταύτην. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον καρποφόρος τῆς ἐν Γερμανίᾳ. Διότι ἄφθονα ἀσφαλῶς τὰ μέσα καὶ εὐκαιρία παρεσχέθησαν εἰς τοῦτον. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ παραγωγὴ ὑπῆρξε πλουσιωτάτη καὶ ταχυτάτη. Δὲν θὰ ἀσχοληθῶ λεπτομερῶς ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἐπιστημονικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτοῦ δημιουργίας. Τοῦτο εἶναι δυσχερέστατον ἔργον προκειμένου νὰ μὴ παραλειφθῇ τι ἐκ τῆς κολοσιαίας αὐτοῦ παραγωγῆς. Τινὰ ὅμως χαρακτηριστικὰ στοιχεία τῆς ποιικίλης δράσεως αὐτοῦ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ παρατεθῶσι κατωτέρω. Λεπτομερῆς ἔκθεσις περὶ τούτων περιλαμβάνεται εἰς τὸ Ἔγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν τοῦ Ἡλίου συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Κ. Γεωργουλή, εἰς ἣν παραπέμπεται ὁ ἐνδιαφερόμενος.

Βαθῦς γνώστης ὁ Jaeger τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, ὅσον ὀλίγοι, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ δείγματα τῆς ἐπιστημονικῆς δημιουργίας εἰς τὸν τομέα τοῦτον τῆς ἐπιστήμης, ἴσως ὅσα οὐδεὶς ἄλλος οὐδὲ τοῦ περιωνύμου Wilamowitz ἐξαρουμένου. Διότι ἡ ἐπιστημονικὴ δημιουργία τοῦ Jaeger θὰ παραμείνῃ ἀδιάσειστος ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς κριτικῆς περισσότερον ἢ ἡ δημιουργία ἐκείνου. Αἱ θεμελιώδεις ἔρευναι αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀριστοτέλη θὰ ἀποτελῶσιν ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἢ καὶ αἰῶνας τὴν βάση τῶν περὶ τῆς φιλοσοφικῆς δημιουργίας τοῦ Ἀριστοτέλους μελετῶν, ἀναγνωρίζομένης τῆς ἐξαρτήσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πλάτωνος. Ἡ ἀνασύνθεσις τοῦ διαλόγου αὐτοῦ Προτρεπτικῶν ἐκ τοῦ Ἰαμβλίχου κυρίως καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῆς ἰδίας φιλοσοφίας αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Πλάτωνος προϊόντα τῶν ἐργασιῶν τοῦ Jaeger θὰ ἀποτελέσωσιν ἀδιάσειστον πόρισμα συμπάσης τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐνασχόλησις τοῦ Jaeger περὶ τὴν φιλοσοφίαν, τοῦ Πλάτωνος ἰδίᾳ καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοῦτον νὰ δημιουργήσῃ τὸν τρίτον Ἀνθρωπισμὸν, τὸν περὶ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ λατινικὸν κόσμον περιστορεφόμενον ὡς κέντρον τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο εἶναι τὸ μέγα ἐπίτευγμα τοῦ Jaeger, ὅτι ἐθεώρει τὴν φιλοσοφίαν ὡς τὴν βάση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς διανοήσεως καὶ ταύτην ἠεῦνησεν ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα. Ὁ Ἕλλην ἐν γένει φιλοσοφεῖ κατὰ τὸν Jaeger εἴτε ποιήματα, εἴτε φιλοσοφίαν γράφει. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀ-

ναγνωρίσεως προκύπτει ὅτι ὁ Ἀνθρωπισμὸς δημιουργούμενος διὰ τοῦ φιλοσόφου τῶν Ἑλλήνων πνεύματος εἶναι ὁ μόνος δυνάμενος νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ προορισμὸν. Αὐτό, λέγει, εἶναι τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Τὸ γινῶθι σαυτὸν καὶ τὸ γίνου οἷος εἶσαι. Εἰς ταῦτα ἐγκλείεται ἡ κυρία ἔννοια τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ὁ Wilamowitz εἰσήγαγεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαιότητος τὴν ἱστορίαν ὡς παράγοντα μὴ δυνάμενον νὰ παραγνωρισθῇ. Ἡσθένης τὸν ἀρχαῖον βίον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἱστορίας. Ὁ Jaeger προσέθεσεν εἰς τὸν παράγοντα τοῦτον τὴν φιλοσοφίαν καὶ οὕτω ὀλοκλήρωσε τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης ἡ φιλολογικὴ ἐπιστήμη ἔφθασε τὸ κορυφωμα αὐτῆς καὶ δὲν δύναται πλέον νὰ λάβῃ διάφορον μορφήν.

Καρπὸς τῆς ὅλης διανοήσεως καὶ ἐρευνῆς τοῦ Jaeger, ὡς καὶ τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνος, εἶναι τὸ τρίτονον ἔργον αὐτοῦ Paideia ἐκδοθὲν γερμανιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ. Ὁ ὑπότιτλος αὐτοῦ «Ἡ διαμόρφωσις τοῦ Ἑλληνος ἀνθρώπου» εἶναι χαρακτηριστικὴ τοῦ πνεύματος, μεθ' οὗ ἐξετάζει οὕτως τὴν παιδείαν τοῦ Ἑλληνος. Οὐδέποτε ἡ ἑλληνολατρία ἔφθασεν εἰς ὑψηλότερον βαθμὸν τῆς ὑπὸ τοῦ Jaeger διακηρυχθείσης. Διότι αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπλοῦς θαυμασμὸς, εἶναι πίστις καὶ δι' ἀντλουμένη ἐκ τῆς βαθείας γνώσεως τῶν δημιουργικῶν στοιχείων, τῶν εὐρισκομένων ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ, ἅτινα εἶναι, ὡς εἴπομεν, τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα τὸ κυριαρχοῦν καὶ διέπτον τοῦτον.

Ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἴδρουν ὁ Jaeger τὸ περίφημον περιοδικὸν "Die Antike" «ἡ Ἀρχαιότης», ἐκδιδόμενον ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἀνελλιπῶς εἰς 4 τεύχη ἑτησίως καὶ ἐπὶ ἀρίστου χάρον μετ' ἐξαιρετῶν εἰκόνων. Τοῦτο περιέλαβεν εἰς τὰς σελίδας αὐτοῦ πάντα τὰ θέματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, καὶ δι' αὐτὸ ἑλληνικῶν, ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω φιλοσοφικὸν — δημιουργικὸν — ἀνθρωπιστικὸν πνεῦμα. Διὰ τοῦτο ἀπεκλείσθησαν ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἄρθρων αἱ παραπομπαί, αἱ ὅποια ἀποτελοῦσι στοιχεῖον μηχανικὸν τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀπομακρύνουσιν ἐκ τοῦ τεθέντος δι' αὐτῆς ὑψηλοῦ ἀνθρωπιστικοῦ σκοποῦ, τῆς μελέτης τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Εἰς σημείωμα δημοσιευόμενον εἰς ἓν γενικὸν πνευματικὸν καὶ οὐχὶ εἰδικὸν φιλολογικὸν περιοδικόν, ὡς τὸ παρόν, ἡ παρακολούθησις τοῦ ἐπιστημον. ἔργου τοῦ Jaeger δὲν θὰ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ μὴ μνημονεύσω τὴν ἔκδοσιν τῶν Neue Philologische Untersuchungen, ἥτοι Νέα σειρὰ Φιλολογικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες ἀντικατέστησαν τὰς παλαιότερας ὑπὸ τοῦ Wilamowitz ἐκδιδόμενας. Αὐταὶ παρῆγον τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Jaeger πρὸς δημοσίευσιν ἀξιολογῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, πολλὰ τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν διδακτορικά, ἀλλὰ πολυτιμώταται ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι. Ὡς πρὸς

τὰς ἰδίας τοῦ Jaeger ἐργασίας θὰ ἐπεθύμουν νὰ μνημονεύσω τὴν συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰπποκράτειον ἔρευναν καὶ τὰς μελέτας περὶ πατέρων τῆς Ἑκκλησίας, ἰδίᾳ δὲ τὸν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης. Τὰ θερησκευτικὰ θέματα δὲν ἦσαν μακρὰν τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ Jaeger. Ἐν τῶν τὰ μάλιστα ἀξιολόγων ἔργων αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν θεολογίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπου κάμνει ἀξιόλογον ἀνάλυσιν τῶν ἀντιλήψεων τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων.

Σήμερον ἴσως, εἰς τὸν αἰῶνα τῶν πυρηνικῶν δοκιμῶν καὶ τῆς προσπάθειάς κατακτήσεως τοῦ διαστήματος, φαίνεται ὁ Ἀνθρωπισμὸς τοῦ Jaeger ὡς ἐκτὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου, τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ πραγματικότητος. Ἄλλ' ἄς μὴ λησμονῶμεν ὅτι δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπότης ἐστράφη πρὸς τὸν ὑλικὸν κόσμον, τὴν ἔρευναν τοῦ διαστήματος καὶ τῶν οὐρανίων φαινομένων. Ταῦτα ἀπησχόλουν τὸν ἄνθρωπον μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν σοφιστῶν. Ἡ ἐμφάνισις τῶν διανοουμένων τούτων ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς αὐτὸν τούτον τὸν ἄνθρωπον, διὰ τῆς στροφῆς δὲ ταύτης καὶ μόνον ὠδηγήθη ἡ ἀνθρωπότης πρὸς τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν. Καὶ ὅτε πάλιν ἐλησμώνονεν αὕτη τὸν προορισμὸν αὐτῆς καὶ ὠδηγήθη πρὸς ὀρίζοντας διαφθοράς καὶ καταστροφῆς, ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἔδωσε νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ νέαν στροφὴν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς. Ἐχοντες τὸ παράδειγμα τοῦτο ὑπ' ὄψει ἐκ τῆς μακρᾶς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος δυνάμεθα νὰ προσδοκῶμεν ὅτι ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι, ὅτε αὕτη θὰ ὑπερνικήσῃ τὴν παρούσαν ἠθικὴν κρίσιν καὶ τὴν κρίσιν τῶν ἀξιών, θὰ στραφῇ καὶ πάλιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, εἰς δὴν θὰ ἀναγνωρίσῃ μεγαλύτεραν ἀξίαν ἢ εἰς τὸν μηχανικὸν κόσμον. Τότε ὁ τρίτος Ἀνθρωπισμὸς τοῦ Jaeger θὰ εἶναι μία φαινομένη πηγὴ δημιουργίας καὶ θὰ συγκινή τὸν ἄνθρωπον περισσότερον τῶν προκαιρῶν ἐπιτυχιῶν εἰς τὸν μηχανικὸν τομέα. Τότε ὁ Jaeger θὰ θεωρηθῇ ὁ ἀληθὴς προφήτης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τῶν γιγάντων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀθηνῶν Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ἐτίμησε τὸν ἄνδρα ἐπὶ τῇ 60ετηρίδι αὐτοῦ διὰ τῆς ἀνακηρύξεως αὐτοῦ εἰς ἐπίτιμον Διδάκτορα, ἐν τῷ τιμητικῷ πρὸς αὐτὸν διπλώματι τῆς ὁποίας ἐξαιρεται ἡ πολυσχιδῆς ἐπιστημονικῆς δρασεως καὶ ἡ πρωτοβουλία αὐτοῦ πρὸς τὴν καλλιέργειαν ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τοῖς σχολείοις τοῦ τρίτου Ἀνθρωπισμοῦ. Διδάκτωρ εἶχεν ἀνακηρυχθῆ πολὺ προηγουμένως καὶ ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge. Ἀνεκηρύχθη ὡσαύτως ἑταῖρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἥτις καὶ ἀφίερωσεν εἰδικὴν συνεδρίαν εἰς μνήμην αὐτοῦ.

Λέγων ὁ Jaeger τὸν ἐπιμημόσυνον λόγον εἰς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Wilamowitz ἐν τῇ Πρωσικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν, ἐνθυμού-

μα, πῶς μετὰ παλλομένης φωνῆς ἐκ τῆς συγκινήσεως ἐφαντάζετο τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ διαμένοντα ἐν τῷ «ὑπερουρανίῳ τόπῳ» τοῦ θείου Πλάτωνος. Ἄλλ' ἂν ἐκείνους δικαίως ἐτοποθετεῖτο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, πολὺ περισσότερον δικαιωματικῶς, νομίζω, δεόν νὰ τοποθετηθῇ ἐν αὐτῷ ὁ μέγας διδάσκαλος τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ Werner Jaeger.

Δρ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Ο ΑΝΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στὶς μέρες μας ἡ Βιολογία φαίνεται πῶς ἔχει νὰ διαδραματίσει σημαντικὸ ρόλο γιὰ τὴν πορεία τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ Γῆ. Ἀρχίζει πᾶ ἡ Ἐπιστήμη γενικά νὰ βρίσκει τὸν ὁρθὸ τῆς δρόμου καὶ τὸν ἀληθινὸ τῆς σκοπὸ. Νὰ προσπαθεῖ δηλαδὴ νὰ λύσει ζωτικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, τόσο ἀπὸ τὰ πῶ στενά βιοτικά, ὅσο καὶ καθολικότερα, πνευματικά. Τὸ νόημα καὶ τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς, πού ὁ ἄνθρωπος ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια γυρεύει νὰ βρεῖ, ἡ Ἐπιστήμη τοῦ καιροῦ μας καὶ πολὺ περισσότερο τοῦ μέλλοντος θὰ τοῦ τὸν δώσει.

Τὰ δεδομένα ὄλων τῶν ἐπιστημῶν σήμερα δὲν ἀνάγονται μόνο σὲ ξηρὲς ἐπιστημονικὲς γνώσεις ἀλλ' ἔχουν βαθύτερες ἐπιδράσεις κι' ἐπιπτώσεις πάνω στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Βιολογία, σὰν παράδειγμα, καταγίνεται ὄχι μόνο μὲ τὴν μελέτη τῶν ζώντων ὁργανισμῶν, τῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν διαφόρων ὁργάνων του, ἀλλὰ καὶ μὲ προβλήματα καὶ σκοποὺς πού διαδραματίζουν σημαντικὸ καὶ οὐσιώδη παράγοντα στὴ πολυκύμαντη καὶ δύσκολη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Προβλήματα θεμελιώδη, ὅπως ἡ κληρονομικότητα, πού σκοπὸς τῆς εἶναι ἡ βελτίωση τοῦ εἴδους μας, καθὼς ἐπίσης κι' ἄλλα γενικότερα μὲ εὐρύτερο περιεχόμενο πού καταλήγουν νὰ μοιάζουν μὲ κοσμοθεωρίες, ὅπως λόγου χάρη τὸ πρόβλημα τῆς ἐξελιξεως τῶν ὁργανισμῶν. Οἱ θεωρίες τούτες τῆς ἐξελιξεως τῶν ὁργανικῶν ὄντων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοποθετοῦν τὸν ἄνθρωπον πάνω σὲ ὁρθὴ καὶ ἐπιστημονικὴ βάση. Ἡ προέλευσί του ἡ ζωώδικη, ἀλλὰ ταυτόχρονα κι' ἡ πνευματικὴ του παρουσία μέσα στὸ πλῆθος τῶν ὑπολοίπων κατωτέρων συγγενῶν του, ἀπαλείφει θεωρίες κι' ὑποβολιμαίους σκοποὺς, ψεύδη κι ἀνακριβείες πού κάθε ἄλλο παρὰ στήριγμα ἠθικὸ προσφέρουν ἐντὸν ἀνθρώπου.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ δεῦτερο πρόβλημα τῆς διατροφῆς τῶν ἀνθρώπων, πού τόσο δραματικὸ τόνο παίρνει ἐπὶ τὴν ἐποχὴ μας μὲ τὴν συνεχῆ καὶ χωρὶς ἔλεγχου αὐξηση τῶν γεννήσεων, δὲν θὰ τὸ λύσουνε οἱ κυβερνήσεις τῶν μεγάλων κρατῶν. Ἡ Βιολογία θὰ δώσει τὴν λύση μὲ τὴν δημιουργία νέων ποιμιλιῶν ζώων καὶ φυτῶν πού νὰ προσφέρουν πῶ πολλὰ ἀ-

γαθά.

Τέλος, από τὰ πῶς σημαντικὰ προβλήματα τῆς Βιολογίας, τῆς Ἐπιστήμης τῆς ζωῆς, ὅπως ἀποκαλεῖται, εἶναι κ' ἡ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος, τῶν ὄρων δηλαδή ἐκείνων πού διαδραματίζουν τόσο σημαντικό ρόλο στή διαμόρφωση τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι ἐπιστημονικὰ ἐξακριβωμένο πὼς αὐτὸ πού λέμε χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου πλάθεται μέσα σ' ἓνα πλαίσιο πού περιορίζεται ἀπὸ τὴ μιά μεριά ἀπὸ τὶς κληρονομικὲς ἐκείνες καταβολές πού φέρνει (κληρονομεῖ) ἀπ' τοὺς γονεῖς τοῦ ὁ ἀνθρώπος, κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἀπὸ τὶς συνθήκες ἐκείνες πού ὀρίζουν τὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο ὁ ἀνθρώπος γεννᾶται, μορφώνεται καὶ πλάθεται ἡ προσωπικότητά του. Ἡ συνισταμένη τούτων τῶν δύο παραγόντων εἶναι ὁ χαρακτῆρας πού ἐμφανίζει ὁ ἀνθρώπος. Ἡ μοῖρα μας, λοιπόν, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα κείνων τῶν ἰδιοτήτων πού θὰ κληρονομήσουμε — γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν φέρομε καμιά εὐθύνη — καὶ κείνων τῶν ἐπιδράσεων πού δεχόμαστε ἀπὸ τὶς πρῶτες στιγμὲς πού ἀνοίγουμε τὰ μάτια μας γιὰ ν' ἀντικρύσουμε τὸν κόσμο. Ὅπως δὲν φέρομε εὐθύνη γιὰ τὸ πρῶτο ἔτσι κατὰ μέγα μέρος, δὲν φέρομε εὐθύνη καὶ γιὰ τὸ δεύτερο. Ὁ ἀνθρώπος, ἐπομένως, εἶναι δέσμος μέσα στὰ στενὰ πλαίσια πού τοῦ ὀρίζουν ἡ κληρονομικότητα καὶ τὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο ζεῖ. Ἐδῶ μέσα στὰ στενὰ αὐτὰ πλαίσια παίζεται τὸ δράμα τῆς ζωῆς του. Ὁ καθένας μας ἔδῳ μέσα λέει τὸ τραγούδι του — πονεμένο ἢ χαρούμενο — ὅσο βρίσκεται στὴ ζωῆ. Ὁ βαθμὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ στενὰ ἐξαρτᾶται ἀπ' τὸ περιβάλλον κ' ἀπ' ὅσα κληρονομεῖ. Πολλὲς φορὲς τὰ πλαίσια τούτα εἶναι τόσο ἀσφυκτικὰ στενὰ πού ἡ ζωῆ μας γίνεται μαρτυρικὴ μὰ ταυτόχρονα καὶ τόσο ἀνεύθυνη.

Λένε πὼς ὁ ἀνθρώπος πλάθεται, μεταμορφώνεται, γίνεται καλύτερος. Ναι! ὅμως τὸ πλάσιμο τούτο, ἡ μεταμόρφωσή του αὐτὴ συντελεῖται μὲ πολὺ αἷμα καὶ δάκρυα. Ἡ εὐτυχία μας ἢ ἡ δυστυχία μας δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κληρονομικότητος καὶ τοῦ περιβάλλοντος. Ὁ παράγων τύχη στὴν περίπτωση τούτη παίζει τὸν πρωτεύοντα ρόλο. Φρικτὸ! Νὰ περᾶσεις μὴ ζωῆ μέσα στὴ πότερη εὐτυχία ἢ δυστυχία χωρὶς νᾶσαι ὑπεύθυνος γιὰ τὶς συνθήκες ἐκείνες πού σοῦ προκάλεσαν αὐτὴ τὴ δυστυχία ἢ εὐτυχία.

Φυσικὰ οἱ πού πολλοὶ ἀνθρώποι οὔτε πού τὰ διανοοῦνται κατὶ τέτοια... Τὰ βλέπουν ὅλα τόσο ψυχρὰ, χωρὶς νᾶσαι σὲ θέση νᾶχουν τὶς ἱκανότητες νὰ βλέπουν ἢ νὰ αἰσθάνονται ἔστω τὴν τραγικὴ θέση των ἢ τὴν θέση τῶν συνανθρώπων των. Κρίνουν, συγχρῆνον καὶ τοποθετοῦν μέσα στὴ συνείδησή τους τοὺς συνανθρώπους τους, ὄχι μὲ τὸ βλέμμα τὸ ἀνθρώπινο, τὸ στοχαστικὸ, ἀλλὰ μὲ κριτήρια κάθε ἄλλο πού ἀνταποκρίνονται στὴν ἀλήθεια. Ὁ

ἀνθρώπος γι' αὐτοὺς εἶναι κείνο πού φαίνεται, κείνο πού κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν πραγμάτων ἐκδηλώνει. Δὲν βλέπουνε πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα τὸν ἀληθινὸ ἀνθρώπο, τὶς αἰτίες ἐκείνες πού τὸν ἀνάγκασαν νὰ δείχνει ὅ,τι δείχνει. Δὲν βοηθοῦν τὸν ἀνθρώπο νὰ γίνε κείνο πού μπορεῖ νὰ γίνε. Κι' οἱ ἀνθρώποι τούτοι εἶναι οἱ περισσότεροι, εἶναι οἱ εὐτυχεῖς. Ἄλλωστε μὴν ξεχνοῦμε πὼς ἡ εὐτυχία φαίνεται πὼς εἶναι ταυτόσημη ἔννοια μὲ τὴν παχυδεομία, μὲ τὴν ζωώδη κατάσταση τῶ ἀνθρώπου. Ἀνθρωπιά θὰ πρεῖ πόνος. Ἀνθρώπος σημαίνει νᾶχεις πονέσει καὶ νᾶχεις μετουσιώσει τὸν πόνο σ' ἀνθρωπιά. Οἱ πού ἀγρυπνες συνειδήσεις τῶ ἀνθρώπων γεύτηκαν τὸν πόνο, τὸν ἔζησαν, τὸν ζοῦν. Κι' ὁ κόσμος στηρίζει τὴν ὑπαρξή του ἀκριβῶς σ' αὐτὲς τὶς ἀγρυπνες συνειδήσεις. Ὁ ἀνθρώπος, κατὰ τὸν Σάρτο, εἶναι ἱλιγγος, κραυγὴ μέσα στὸ χάος. Τούτο τὸν ἀντιδιαστέλλει ἀπ' τοὺς συγγενεῖς του, τὰ ζῶα.

Λέγαμε πὼς ὁ χαρακτῆρας τοῦ ἀνθρώπου πλάθεται μέσα στὸ περιβάλλον πού βρίσκεται. Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ τοῦ περιβάλλον ὁ νέος ἀνθρώπος ἀρχίζει νὰ δέχεται τὶς ἐπιδράσεις ἐκείνες πού ἀργότερα θὰ παίξουν τὸ βασικότερο ρόλο στὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτῆρα του καὶ στὴν ἀνάπλαση τῆς προσωπικότητάς του. Τὸ πρῶτο ξεκίνημά του ὁ ἀνθρώπος στὴ ζωῆ, τὴν πρώτη γνωριμία μαζί της ἀπ' τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξή τὴν κάνει μ' ἓνα μικρὸ κλάμμα. Κραυγὴ βγάζει τὸ βρέφος σὰν πρωτοβλέπει τὸν κόσμο. Γιὰ νὰ διαθεβαώσει τὴν κραυγὴ, πόνος θᾶναι σ' ὅλη τὴ ζωῆ ἡ ἔννοια τῆς ὑπάρξεώς του.

Μέσα στὸ οἰκογενειακὸν περιβάλλον ὁ νέος ἀνθρώπος θὰ δεχθεῖ ἄλλοτε μὲ πόνο κ' ἄλλοτε μὲ γέλιο ὅλη τὴ ζωῆ τῶ ἀνθρώπων πού τὸν ἔφεραν στὴ ζωῆ. Τὴν γαλήνη ἢ τὴν ταραχὴ τους, τὸν τραυματισμένο ἢ ὀμαλὸ ψυχικὸ κόσμο τους, τὸ ποσὸν καὶ τὸ εἶδος τῆς νευρώσεως πού χωρὶς νὰ τὸ θέλουν κ' οἱ ἴδιοι πῆραν ἀπ' τοὺς δικούς τους γονεῖς καὶ τὸ μεταφέρουν καὶ δίδουν στὰ παιδιὰ τους. Ταυτόχρονα ὁ νέος ἀνθρώπος θὰ διδαχθῆ καὶ θὰ ἀφομοιώσει — δὲν μπορεῖ νὰ κάνει κ' ἄλλιως μὴ κ' ἀκόμα εἶναι ἀδύνατος στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα — τὴν ἱστορία τῆς πατρίδος του, τῆς φυλῆς του, τὶς παραδόσεις τῆς οἰκογενειακῆς καὶ συλλογικῆς, ὅλα τὰ ἠθικὰ Ταμποῦ πού ἔκτισε ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνα τῆς ἐμφανισεώς του στὴ γῆ, γιὰ νὰ κάνει λιγότερο ὀδυνηρὴ τὴ ζωῆ του. Ἐτσι ὁ νέος ἀνθρώπος γεμίζει κ' ἀνδρόσυτα μ' ὅ,τι καλὸ κ' ὅ,τι ἀχρηστο καὶ σαθρὸ. Καὶ δίδεται στὴ κοινωνία.

Στὸ σχολεῖο βρίσκεται ἓνα νέο περιβάλλον, ὅπου ἀνθρώποι τόσο συμπαθεῖς κατὰ τ' ἄλλα, μὰ καὶ τόσο σχολαστικοὶ τὶς πού πολλὲς φορὲς — ἀπὸ τὴν πίεση τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων — προσπαθοῦν νὰ τὸν μῆσουν στοὺς βασικοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς. Κι' ἡ ὑποδούλωσή του συνεχίζεται. Ἀντὶ νὰ γίνε ἐλεύθερος, νέα

δεσμά του προστίθενται και νιώθει πότερο στενό τον εαυτό του μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Η ανέλιξη του παιδιού συνεχίζεται κι' ο ψυχικός του κόσμος δέχεται συγκλονιστικά τα γεγονότα της ζωής. Μέσα σ' έννοιες συγκεχυμένες κι' άοριστες που του προσφέρουν προσπαθεί με το ανώριμο μυαλό του να γνωρίσει τί είναι ο κόσμος. Είναι χαρά ή είναι πόνος; Ο άνθρωπος είναι τὸ θείο δημιούργημα του Θεού ή είναι τὸ λάθος του Δημιουργού; Γυρνώντας πίσω νοερά στην ιστορία της ανθρωπότητας βλέπει με φρίκη ή άκούει με την καρδιά και παγερή φωνή του δασκάλου — παγερή γιατί κι' ο ίδιος δεν έχει καμιά φορά ξεκαθαρίσει μέσα του τις έννοιες τούτες — τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν. Πόλεμοι, σφαγές, ατιμώσεις, ληστείες, βαρβαρισμοί, ψεύδη.

Οι έννοιες συνεχίζονται να του προσφέρονται άόριστα. Δύσκολο να ξεκαθαρίσει τί είναι πατριδα, τί οικογένεια, θρησκεία, έρωτας. Είναι αδύνατο να καταλάβει γιατί πίσω από τὸ ύψος ώρισμένων έννοιών οί άνθρωποι άλληλοσφάζονται.

Κάποτε ο κύκλος τελειώνει. Με γεμάτο τὸ μυαλό από ακαθόριστες και θολές έννοιες και με λίγες ξερες γνώσεις μπαίνει στο στίβο της ζωής. Συγκλονιστικά άκολουθούν τα γεγονότα. Τις πότερες φορές ο νέος βρίσκεται άπροσανατόλιστος, άνίκανος ν' άνταπεξέλθει στις άπαιτήσεις του νέου του περιβάλλοντος. Τὸ χθεσινὸ μαθητοῦδι γίνεται ὁ νέος που ζητά μια θέση στη ζωή.

Η είσοδος κι' η επιτυχία του ανθρώπου στο κοινωνικό περιβάλλον έξυπακούει, κατά μέγα μέρος, κάποιον βαθμό προσαρμοστικότητας. Η προσαρμογή στους νέους ὕρους του νέου περιβάλλοντος δεν είναι πράγμα εύκολο. Πολύς φορές βρίσκεται σ' αντίθεση και σύγκρουση με τις νέες συνθήκες μ' ὅτι μέσα του διαφοροποιήθηκε και καταστάλαξε άπ' τή μικρή του ηλικία. Η σύγκρουση τις πότερες φορές γίνεται μεγάλη που γκρεμίζει τὸν νέο άνθρωπο. Βρίσκεται μετέωρος, ξένος μέσα σ' ένα περιβάλλον που κανένας δεν μπορεί να τὸν βοηθήσει. Γυρίζει τὰ χέρια και ζητάει στηρίγματα. Κι' άκολουθεί η επανάσταση για ὅτι υπάρχει. Και η τὸ γκρέμισμα συνεχίζεται για να φέρει τὸν άφανισμό του από τήν κοινωνία ή άκολουθεί ένα μεγαλειώδες ανέβασμα που τὸν φέρνει σε σφαίρες ύψηλές έξω από τήν κοινωνική συμβατικότητα. Ὅποταν ὁ πόνος κι' η κραυγή του μετουσιώνονται σ' άνθρωπιά. Και τότε άντιπεγγίζει από μακριά η γνήσια κι' άληθινή ὁμορφιά της ζωής. Έτσι γίνεται πάντα: Η γνήσια ὁμορφιά πλαθεται με μια ζύμη που κύρια συστατικά της είναι ὁ πόνος, τὸ αίμα και τὰ δάκρυα. Φαίνεται πὸς τούτος είναι νόμος άληθινός της ζωής.

Γ. ΖΑΦΕΙΡΗΣ

Η «Πνευματικήν Κύπρος» καταδικάζει τὰ ἐγκλήματα τῶν Γάλλων Ἀποικιστῶν ἐναντίον τῶν Ἀλγερινῶν Πατριωτῶν κι' ὑψώνει τήν φωνή της καί με ὅλη τή δύναμή της ὑπερασπίζεται ὄσους ἀγωνίζονται γιά τήν ἐλευθερία καί τὸν τερματισμό τῆς ἀποικιοκρατίας. Ζητά τήν ἄμεση ἀπελευθέρωση τῶν Ἀλγερινῶν Πατριωτῶν καί τήν ἀπόδοση ἐλευθερίας καί δικαιοσύνης στὸν γενναῖο Ἀλγερινὸ Λαό.

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙ «ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»

Είναι άρκετά συγκινητική ή επιστολή του κ. Στέφανου Ίωαννίδη υπεύθυνου τῶν «Θρακικῶν Χρονικῶν». Τή δημοσίεψαμε στο περιοδικό με τήν άδεια του άποστολέα. Περιέχει τόσες άλήθειες και άγγίζει με ένα σωστό τρόπο κάποια προβλήματα, που νομίσαμε πὸς πρέπει να τὰ μάθη και τὸ εὐρύτερο κοινό.

Από πολλά χρόνια κι' εμεῖς με σχολία, σημειώματα ή άπλές αναφορές ὑποστηρίζαμε μια πνευματική συνένωση και συνεργασία με ὅλες τις Ἑλλαδικές ἐπαρχίες. Μονάχα ἔτσι θά γνωρίσουμε ὅλα τὰ μέλη μας του ένιαίου ἑλληνικού σώματος, θά μάθουμε τὰ προβλήματά τους, τις άνησυχίες τους, τὸν τρόπο άντιμετωπίσεως κοινῶν ενδιαφερόντων, και ταυτοχρόνως θά δίναμε κι' εμεῖς πρὸς αὐτὰ τὸν εαυτό μας και τις άνησυχίες μας.

Κατὰ κάποια σύμπτωση ὅλες οί ἐπαρχίες βάζουν κατὰ τὸ πνευματικὸ ὕδροκεφαλισμὸ τῆς Ἀθήνας (χωρίς να δικαιολογῶμε εμεῖς ἀπολύτως τούτη τή συναισθηματικά δικαιολογημένη πολεμική). Τὸ σημείο αὐτὸ νομίζω πὸς είναι πολὺ δηλωτικὸ τῆς ἀνάγκης γιά πνευματική ἀποκέντρωση. Η Θεσσαλονίκη κι' ὅλας με τήν ὑπαρξη του ἐκεῖ Πανεπιστημίου κατόρθωσε να ἀποκτήσει μια κάποια πνευματική αὐτοτέλεια μέσα στο πανελλήνιο βέβαια κλίμα. (Έξ ἄλλου οί ἐπὶ μέρους αὐτοτέλειες θά πρόπη ν' ἀποτελοῦν τὸ σύνολο ἑλληνικὸ πνεῦμα κι' ὄχι ὁ διεθνισμός τῆς Ἀθήνας, ὅπως και ἐν μέρει γίνεται, ὅταν π.χ. ἐξετάζεται η νεοελληνική λογοτεχνία).

Η ὑπαρξη ἀνωτέρων σχολῶν, ή πνευματική κίνηση με τὰ περιοδικά της, τὰ υπεύθυνα σώματα της, τὸ θέατρο και τις γιορτές της, θά φτιάξουν μια μέρα τὸ ἐπιτόπου πνευματικὸ κλίμα. Ἀλλά δε σημαίνει πὸς ή ἀλληλοδοθήθεια δεν θά συμβάλῃ. Και μόνο ὡς κατανόηση και ἐρέθισμα είναι άρκετό. Γιατί στο κάτω - κάτω ἀποκέντρωση και αὐτοτέλεια δε σημαίνουν ἀπομόνωση.

ΔΗΜΑΓΩΓΙΑ ΚΑΙ «ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ»

Περιοδικὸ τῆς ἀριστερᾶς (ή «Νέα Ἐποχή» ἀρ. 32) μᾶς ἀπεκάλεσε με ἀδικαιολό-

γητον έξαψη θύματα δημαγωγίας και λυτήθηκε γι' αυτό, γιατί εμείς ως περιοδικό δηλώσαμε την πικρία μας για την άπειλή του Κρούτσεφ έναντίον της 'Ακρόπολης. «Πέσαμε θύματα ψευδολογιών». Πιθανό ή δήλωση του Κρούτσεφ να «μεταμορφώθηκε» και να χρησιμοποιήθηκε εν συνεχεία για κομματικούς λόγους. Αυτό πιθανότητες. 'Αλλά ή «'Επιθεώρηση Τέχνης», το επίσημο περιοδικό των κομμουνιστών (και όχι άπλως άριστοφρόνων της 'Ελλάδος) στο τεύχος του αρ. 80—81 σε κύριο σημείωμα δηλώνει πώς υπάρχει ή άπειλή αυτή. (Και δεν διαφεύδει τὰ της δηλώσεως του Κρούτσεφ). Το συμπέρασμα του σημειώματος είναι πώς ή 'Ελλάδα πρέπει να στραφή προς την ουδετερότητα (κατά βάθος).

'Εμείς δὲ δικαιολογούμε καμιά πυρηνική δοκιμή. Θεωρούμε κάθε τέτια δοκιμή από όποιονδήποτε και αν πρόερχεται ως πράξη έγκληματική κατά της ανθρωπότητας. Πολύ περισσότερο (αν μπορή να είπωθή) έγκληματική τή χρησιμοποίηση για λόγους πολεμικούς της άτομικής βόμβας από όποιονδήποτε έναντίον όποιονδήποτε. Έγκλημα όμως είναι και ή άπειλή με όποιονδήποτε δικαιολογία πώς θα χρησιμοποιήσης άτομική βόμβα έναντίον κάποιου, όπως και όταν καταλαμβάνης εδάφη κάποιου για να τὰ χρησιμοποιήσης για εκτόξευση τέτοιας βόμβας.

Και όλα αυτά γραφονται χωρίς πολιτικό στόχο. Γράφονται για ό,τι το ώραίο και ήθικό έχει φτιάξει ο άνθρωπος που πάει να καταστραφή από τον... άνθρωπο.

ΕΚΘΕΣΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

'Η Έκθεση Σοβιετικού Βιβλίου είναι μια νέα δραστηριότητα των φιλοσοβιετικών συλλόγων στον πολιτιστικό τομέα. Ταυτοχρόνως είναι και μια νέα πείρα για μās. Τον τελευταίο καιρό είχαμε τρεις τέτοιες εκθέσεις που μās επιτρέπουν κάποιες συγκρίσεις. Παλαιότερα ή έκθεση του 'Ελληνικού Βιβλίου στην Αίθουσα Τελετών του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που οργάνωσε το 'Απουργείο των Έξωτερικών της 'Ελλάδος ένδυναμωμένη με βιβλία της Βιβλιοθήκης του Παγκυπρίου Γυμνασίου. Τελευταία ή έκθεση και δωρεά των βιβλίων του Βρετανικού Συμβουλίου προς την 'Ελληνική Κοινοτική, που έγινε στις αίθουσες της 'Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως κατά την επίσημη παράδοση της δωρεάς από τον εκπρόσωπο της Μεγάλης Βρετανίας στον πρόεδρο της 'Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως (εξαιρούμε το γούστο της τοποθετήσεως των βιβλίων καμωμένης από τον βιβλιοθηκάριο του Βρετανικού Συμβουλίου). Τώρα ή έκθεση του Σοβιετικού βιβλίου μαζί με έκθεση γραμματοσήμων και δίσκων.

Πρώτα απ' όλα πρέπει να τονίσω την κάποια έμπορικότητα της Έκθέσεως Σοβιετικού Βιβλίου. Δόθηκε εύκαιρία παραγγελιών (χωρίς προκαταβολή) φτηνών βιβλίων, πράγμα και βοηθητικό κ' έμπορικό (με όλη την καλή ση-

μασία). 'Ο τρόπος όμως εκθέσεως του βιβλίου ήταν μάλλον πρόχειρος από μια υπερβολική στρίμωξη ασφαλώς απ' το λίγο χώρο που είχαν στην διάθεσή τους οι διοργανωτές. 'Η πώληση δίσκων (κατόπιν δοκιμής) και γραμματοσήμων στον ίδιο στενό χώρο έδινε σε ώρισμένες στιγμές την έντύπωση έμπορικής πανηγύρεως (δὲν κατηγορώ την άποψη αυτή), έννοχλούσε όμως την κατά ήσυχον και άναπαυτικό τρόπο εξέταση των εκδόσεων. Κι' ή εξέταση των βιβλίων έστω και με μετροφύλλημα θέλει άρκετή προσήλωση.

'Αλλ' ως έρθομε στο βιβλίο αυτό καθ' εαυτό. Οι εκδόσεις όλες σχεδόν είχαν τον τυπικό χαρακτήρα των συνήθων εκδόσεων. Καμιά πολυτέλεια. Δεν υπήρχαν βιβλία πολλά στα ρωσικά που να δείχνουν το ποῖον του βιβλίου έσωτερικής καταναλώσεως. Τὰ πιο πολλά (έκτος από το έπιστημονικό) ήταν μεταφράσεις στα άγγλικά. Το παιδικό βιβλίο (μεταφρασμένο στα άγγλικά) ήταν το τυπικό των δυτικών παιδικών βιβλίο. Πολύ καλές οι εκδόσεις τέχνης (που άφορούν μόνο το ρωσικόν τομέα).

Πάντως όλα άνεξαιρέτως ύστεροῖν των άγγλικών και ελληνικών εκδόσεων. Για μās τους 'Ελληνες είναι πολύ παρήγορο να διαπιστώνουμε μια καλή πρόοδο στο βιβλίο μας και από άποφως τυπογραφικής και από άποφως έξωτερικής εμφανίσεως.

'Ασφαλώς δὲν ξέρω αν ή εδω έκθεση σοβιετικού βιβλίου δείχνη το ρωσικό βιβλίο άντιπροσωπευτικά. Μιλώ μόνο με βάση τὰ δεδομένα εδω. 'Επίσης δὲν είχε ή έκθεση δείγματα πολλών περιοδικών — λογοτεχνικών, έπιστημονικών, τέχνης και παιδικών — για να δούμε το έπιπέδο τους και τον τρόπο κατατάξεως της ύλης.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΟΙ ΠΥΡΗΝΙΚΕΣ ΕΚΡΗΞΕΙΣ

'Η ανθρωπότητα στρέφει ακόμα μια φορά το έναγόνιο βλέμμα της προς τὰ πεδία των Πυρηνικών Δοκιμών, στις Σιβηρικές εκτάσεις, τον 'Αρκτικό Κύκλο, στην ξερημο της Σαχάρας, στις Νότιες Θάλασσες και στον Ειρηνικό. Δὲν έχουν σημασία τὰ χρονικά όρια στα όποια γίνονται οι πυρηνικές εκρήξεις, οὔτε ποιὸι τίς άρχισαν χθές και ποιὸι τίς συνεχίζουν σήμερα.

Σημασία έχει το μέλλον της ανθρωπότητας κ' ή έπιβίωση του ανθρώπινου είδους στον Πλανήτη μας.

Ξέρουμε σήμερα από δηλώσεις μεγάλων σοφών όπως οι Μπ. Ράσελ, Πόλινγκ, 'Οπενχάιερ, Νιλς Μπόρ και άλλοι ότι αν ή έκλυομένη πυρηνική ένέργεια μέσα στην άτμόσφαιρά μας υπερβή κάποιο όριο τότε θα σημάνη ή καταστροφή και εξαφάνιση σχεδόν κάθε μορφής για χιλιάδες χρόνια. 'Αν παραβιασθή αυτή ή ίσορροπία της Φύσης θ' άκολούθησε ή εκδίχσή της με την γέννηση τεράτων, την εμφάνιση τρομακτικών επιδημιών, μετεωρολογι-

κῶν ἀλλοιώσεων καὶ γενικὴ ἀνατροπὴ τῆς ὁμαλῆς ἐξέλιξης τῶν εἰδῶν καὶ τῆς τάξης στὸν πλανήτη μας.

Γι' αὐτὸ κάθε ἄνθρωπος ποὺ μπορεῖ νὰ λήθῃ τῇ γνώμῃ του κάθε ἄνθρωπος ποὺ συναισθάνεται τὸν τρομερὸ κίνδυνο τοῦ Πυρηνικοῦ Ὁλέθρου πρέπει νὰ ὑψώσῃ τὴ φωνή του ἐναντία σ' ὅσους χρησιμοποιοῦν τὴν προδοτὴ τῆς ἐπιστήμης γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐναντία στοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ τὸν πολεμικὸ παροξισμὸ ποὺ ἀπλώνει τὸν μανδύα του σὰν τεράστια μαύρη Νυκτερίδα τοῦ Θανάτου πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν ἀνθρώπων.

Πάνω ἀπ' ὅλα κάθε πνευματικὸς ἄνθρωπος ἔχει καθήκο νὰ ὑψώσῃ τὴ φωνή του γιὰ τὴν ἐξάλειψη καὶ τοῦ τελευταίου ἴχνους φόβου τοῦ Πολέμου ποὺ ἀπειλεῖ σήμερα τὴν ἀνθρωπότητα.

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΟΙ ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΙ

Κάθε ἐποχὴ ἔχει τὴν ἐπίδρασή της στὸν ψυχικὸ κόσμο τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ Φθινόπωρο εἶν' ἡ ἐποχὴ τῆς περισυλλογῆς, τῆς νοσταλγίας καὶ τῆς μελαγχολίας. Ὁ ἄνθρωπος ὕστερα ἀπ' τὸ δόσιμὸ του στὶς χαρῶδες ἀγκάλες τοῦ καλοκαιριοῦ ἀναζητεῖ τὴ μόνη, πέφτει στὴν περισυλλογὴ, πετάει στὸν στοχασμὸ, δίνεται στὴν μελαγχολία. Τὸν τραβοῦν τ' ἀπιαστα, τὸν θλίβουν πρὸ ἔντονα τ' ἀνεκπλήρωτα, τὸν σέρονουν χιμαϊρικὰ ὄνειρα· τὰ μουντὰ σύννεφα οἰχνοῦν τὴν σκιά τους στὴν ψυχὴ ποὺ νοιώθει πὼς ἔν' ἀναπύφηντο διάστημα τὴν χωρίζει ἀπ' τὴν προσεχῆ ἀνοιξη, ἀπ' τὴν ἐρχόμενη ἐλπίδα. Οἱ αἰθρίες μέρες τοῦ Φθινοπώρου, ἀπλῶς γλυκαίνουν τὴν μελαγχολία του.

Ἡ παγκόσμια ποίηση καὶ ἡ τέχνη γενικὰ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν ἀριστουργήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ φθινοπωρινὰ μοτίβα. Προπαντὸς στὶς χώρες ποὺ τὸ φθινόπωρο τους εἶναι πρὸ ἔντονο: Γυμνὰ δενδροστοιχίες, κίτρινα φύλλα ποὺ ἀνατριχοῦν στὸ πέρασμα τοῦ διαβάτη, μουντὰ ἡλιοβασιλέματα, ἔρημα πάρκα, κλαδιά ποὺ ὑψώνονται σὰν γυμνὰ κοκκαλιάρικα χέρια σὲ μιὰ μυστηριακὴ δέηση. Φεύγουν τὰ χελιδόνια καὶ τ' ἀποδημητικὰ πουλιά, πάνε σὲ χώρες πίσω ἀπ' τοὺς ὀρίζοντες νὰ θροῦν τὴν ζεστασιά. Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουμε φτερὰ νὰ πετάξουμε. Μὲ τὰ φτερὰ τῆς φαντασίας μας ἀπλῶς ἀνατρέχουμε τὶς ἐκτάσεις τοῦ κόσμου μέσα στὴν γοητεία τοῦ Ἄπιαστου, αὐτοῦ ποὺ δὲν ἔχουμε ἐνῶ τῷ φθινόπωρο ποὺ τόχουμε εἶναι τόσο ὁμορφο.

Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος συνθλίβεται ἀνάμεσα στὴν παγκόσμια ἀναταραχὴ, στὴν ἀνησυχία ποὺ ἐπικρατεῖ, στὰ κοινωνικὰ καὶ πνευματικὰ ρεῦματα, στὰ προβλήματα τῆς ἐπιβίωσης, τῆς καλύτερευσης τῆς αἰσίου· μὲ κουρασμένα τὰ φτερὰ του καὶ τὸν ψυχικὸ του χώρο γεμάτο ἀπ' ὅλα τὰ προβλήματα ποὺ λόγω τῆς προοδευμένης τεχνικῆς τοῦ πολιτισμοῦ τὸν φτάνουν πρὸ γοήγορα ἀπ' ὅτι στὰ παλιὰ χρόνια, δὲν ἔχει τὸν καιρὸ μὰ οὔτε καὶ τὸ σθένος νὰ βυ-

θισθῇ στοὺς φθινοπωρινοὺς στοχασμοὺς, οὔτε ν' ἀναρριγῆσῃ ἀπ' τὴ φθινοπωρινὴ γοητεία.

Τὸ ἴδιο καὶ ὁ στοχαστὴς, καὶ ὁ διανοούμενος, καὶ ὁ ποιητὴς εἶναι γεμάτος ἀπ' αὐτὴ τὴ γέυση τῶν παγκοσμίων προβλημάτων ποὺ συνειδητὰ καὶ ὑποσυνειδητὰ βαραίνουν τὴν ψυχὴ του, ὄχι μόνον τὸ φθινόπωρο μὰ ὅλες τὶς ἐποχές. Ἡ τέχνη μας μὲ τὶς «μοντέρνες» τάξεις εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἐναγώνια κραυγὴ ἀπὸ ἕνα κουρασμένο στοχαστὴ ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀφομοιώσῃ λίγο - πολὺ καὶ οὔτε νὰ ἰσορροπήσῃ στὸν ψυχικὸ του κόσμῳ τὰ προβλήματα τῶν τὸν σφυροζολᾶνε ζωντανά, γοήγορα, ἀλλεπάλληλα.

Ἐπάρχουν κάπου—κάπου φωνές δυνατές, φωνές γεμάτες μελωδία καὶ ὁμορφιὰ ποὺ ὑψώνονται καὶ τραγουδοῦν ἕνα συγκεκριμένον καὶ ὁμορφο σκοπὸ· ὅμως τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς εἶν' ἡ ἀγωνία, ἡ σύγχυση καὶ ἡ ἠρωϊκὴ πάλη ἢ ἀκόμα καὶ ὁ ξεπεσμὸς σὲ φτηνὰ καὶ φθοροποιὰ ἔργα ποὺ τόσο ἀφειδῶς μᾶς προσφέρει ἡ βιομηχανία τοῦ ἐλαφροῦ γραφτοῦ.

Ὅμως ὁ ρόλος τοῦ σημερινοῦ στοχαστῆ, τοῦ σημερινοῦ ποιητῆ καὶ καλλιτέχνη εἶναι παρ' ὅλες τὶς δυσκολίες πρὸ ὑπεύθυνος καὶ πρὸ ἀναγκαῖος ἀπ' ὅτι σὲ προηγούμενα χρόνια. Ἀφομοιώνοντας σωστὰ τὰ πανανθρώπινα προβλήματα ἀτενίζει, τραγουδᾷ, ζωγραφίζει, σμιλεύει, γράφει γιὰ ἕνα κόσμῳ καλύτερο. Ροβολώντας ἀπάνω σὲ ρωμαλέους στοχασμοὺς οἰχνεῖ τὸ φῶς του στὰ πνευματικὰ σκοτάδια, διαλαλεῖ καὶ ἀγωνίζεται γιὰ μιὰ καλύτερη αἰσίου.

Τὸ ἀπόσταγμα τῆς πείρας τῆς ζωῆς μαζί μὲ τὴν ἐπιθυμία γιὰ ἕνα πρὸ ψηλὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο, οἱ ὀρίζοντες ποὺ ἀνοίγουν οἱ νέες δυνατότητες τῆς ἐπιστήμης, ἡ ὀρθὴ ἐπίγνωση τῆς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, γίνονται ὁ Πήγασος, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ σημερινὸς στοχαστὴς, ὀρμαίνει σὲ νέους προσανατολισμοὺς, γιὰ ἕνα πρὸ ρωμαλέο κόσμῳ, γιὰ μιὰ πρὸ ὁμορφῆς ζωῆς ἀπαλλαγμένη ἀπ' τὰ κατακάθια τῶν αἰώνων, ἀνανεωμένη, ὁμορφότερη, ἀνθρωπινότερη.

ΤΑΚΗΣ Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ κ. Ν. ΚΛΗΡΙΔΗ

Τρεῖς τελευταῖες φετεινὲς ἐκδόσεις τοῦ κ. Νέσρχου Κληρίδη μᾶς σταματοῦν. Εἶναι τὰ βιβλία του «Δυὸ Ἑλληνες μυθικοὶ ἥρωες καὶ σχέσεις των μὲ τὴν Κύπρο», «Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας» καὶ «Χωριά καὶ πολιτείες τῆς Κύπρου».

Τὰ πρῶτα δυὸ εἶναι ἀφηγήσεις ποὺ προσρίζονται κυρίως γιὰ παιδιὰ μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ παραδόσεις τοῦ νησιοῦ μας. Μ' αὐτὰ συνεχίζει ὁ κ. Κληρίδης ἕνα ἔργο ποὺ διαρκεῖ μιὰ ζωὴ, ἀφιερωμένη στὸ παιδί κατὰ ἕνα μεγάλο μέρος. Σ' ἐποχὴ ποὺ στὴν Κύπρο τὸ παιδί ἀγνοεῖται κατὰ κανόνα ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες μας (ἐξαιρέση κάνει ὁ κ. Κ. Χρυσάνθης μὲ τὸ ψευδώνυμο Λάμπρος Κ. Ρή-

γας) ο κ. Κληρίδης τῶχει συνεχῶς στὸ νοῦ του καὶ τοῦ προσφέρει βιβλία μὲ ποιότητα, στηριγμένα στὸ ἴδιο τὸ Ἔθνος καὶ τὴν κληρονομιά του, γραμμένα μὲ γούστο καὶ ἀπλότητα, ἔτσι ποὺ νὰ συγκρατοῦν κὶ βλας ἀδιάπτωτο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μικροῦ ἀναγνώστη (οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγάλου καμὰ φορά. Τὸ παιδί παραμονεύει σ' ὄλες τὶς ἡλικίες καὶ μακάρι νὰ ἦταν αὐτὸ τὸ μεγαλύτερο ἐλάττωμά μας! Ἐμεῖς ὁμολογοῦμε πῶς μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση διαβάσαμε τὰ ὠραία αὐτὰ παιδικὰ βιβλία τοῦ κ. Κληρίδη κὶ ἀνασύραμε καὶ ἀπὸ τὸν περαινὸ χρόνον τὸν «Περσέα» του, ποὺ διακρίνεται κὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰ χαρίσματα ποὺ σημειώσαμε πρὸ πάντων).

Τὸ τρίτο φτεινὸ βιβλίον τοῦ κ. Κληρίδη μᾶς φέρνει κοντὰ στὸν ἀκάματο ἐρευνητή. Ἐνα μεγάλο μέρος στὸ παιδί κὶ ἕνα μεγάλο μέρος στὴν ἔρευνα. Ἀπὸ τὸ 1918 ποὺ ὁ κ. Κληρίδης δημοσίευσε τὴν πρώτη μελέτη του («Ὁ Τολστόη ὡς παιδαγωγός») δὲ σταμάτησε νὰ ἐργάζεται κὶ οἱ ἐργασίες του ἔχουν προσφέρει τεράστιον ὕλικόν σχετικὸν μὲ τὴ λογογραφίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ νησιοῦ μᾶς. Κυπριακὰ παραμῦθια, ἀκολουθίαις ἀγίων, ἱστορίες τῶν ζῶων, στοιχεῖα ἐτυμολογίας, παλαιογραφικὰ στοιχεῖα κὶ ἄλλα εἶναι δυνατὸν νὰ βρῆ κανεὶς παρουσιασμένα μὲ τάξιν ἀπὸ τὸν κ. Κληρίδη. Ἡ φτεινὴ του προσφορά «Χωριά καὶ πολιτεῖαι τῆς Κύπρου» ἀποτελεῖ ἕνα χρησιμώτατον ὁδηγὸν γιὰ κάθε μορφωμένον, ποὺ εἶναι ἀσφαλῶς προῖον «χρόνον μακροῦ καὶ μόχθου πολλοῦ». Σ' ἕνα τόμον 250 σελ. ὁ κ. Κληρίδης ἔχει περιλάβει σ' ἀλφαβητικὴ σειρά πληροφορίες εἴτε παρμένες ἀπὸ ἄλλους εἴτε στηριγμένες σὲ δικές του ἔρευνες γιὰ τὰ χωριά καὶ τὶς πόλεις τῆς Κύπρου. Οἱ πληροφορίες ποὺ δίνονται εἶναι ἱστορικές, λαογραφικές, θρησκευτικές, γλωσσολογικές. Εἶναι ἅπ' ὅσο ξέρον μοναδικὸν στὸ εἶδος του βιβλίον ποὺ κ' ἂν δὲν εἶναι πλήρες, εἶναι ὅμως ἕνα καλὸ θεμέλιον καὶ γιὰ μελλοντικὰς ἐργασίας. Θέλουμε νὰ ἐλπίζουμε πῶς ὁ ἴδιος ὁ κ. Κληρίδης θὰ μᾶς δώσῃ τοῦ μέλλον μιά δευτέρα, πληρέστερη ἔκδοσιν τοῦ τόσον σημαντικοῦ αὐτοῦ βιβλίου του.

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΟΧΕΝ ΚΥΠΡΟΥ

Ἦταν μιά καθαρῶς καλλιτεχνικὴ χειρονομία ἢ προσφορά τῆς ΟΧΕΝ Κύπρου ν' ἀθλοθετήσῃ ποιητικὸν διαγωνισμὸν τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» πάνω σὲ θρησκευτικὰ θέματα, ἕνα γιὰ τὴν Παναγίαν κ' ἕνα θρησκευτικὸν ἐλευθέρως.

Στοὺς ὅρους προκηρῦξεως ὑπῆρχε ἀρχετὴ ἐλευθερία. Ταυτοχρόνως ὑπῆρχαν καὶ πολλὰ μελλοντικὰ σχέδια μιά πίσση ὅχι στὴν ἀπλὴ τελεσφόρηση τοῦ διαγωνισμοῦ ἀλλὰ σὲ μιά

πλούσια συγκομιδὴ ἀνεξαρτήτως βραβεύσεων. Δυστυχῶς ἡ ἀνταπόκριση δὲν ἦταν ἀρκετὰ μεγάλη, τόσο ποσοτικῶς, ὅσο — προπαντὸς — ποιοτικῶς. Ἐχουν σταλῆ ποιήματα ἀπὸ γνωστούς, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ ἀγνώστους μὲ πολὺ εὐτυχισμένες στιγμὲς ἀνάμεσα στὶς πολλὰς τεχνικὰς κυρίως ἀδυναμίας. Λεῖπει ὅμως τὸ πλούσιον ὕλικόν, τὸ ποικίλον, ποὺ νὰ στέκεται σ' ἕνα σεβαστὸ ὕψηλον ἐπίπεδον γιὰ νὰ τὸ μαζέψουμε (ὅπως ὀνειρευόμεσθε) σ' ἕνα εἰδικὸν τομίδιον γιὰ εὐρύτερη χρῆσιν, τόσο τῆς καθηγητικῆς κινήσεως, ὅσο τοῦ σχολείου καὶ τῆς οἰκογένειας.

Ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ ἔχουν ὑποβληθῆ ἔξεχωρίζουν σαφῶς τὸ τοῦ κ. Παύλου Κριναίου μὲ τὸν δημοτικὸν χαρακτήρα του, πολὺ κοσμικὸ ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἑλληνικὰ θρησκευτικόν, καὶ τῆς δεσποινίδος Νίκης Λαδάκη, ποὺ ἔχει χρησιμοποιοῦσιν ἐλευθέρως ἐκκλησιαστικὰ στοιχεῖα, ἔστω καὶ μὲ κάποιον τόνον ὁρητορίας.

Ἡ κριτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ διαγωνισμοῦ, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν δεσποινίδα Οὐρανία Κοκκίνου καὶ τὸν κ. Κύπρον Χρυσάνθη ἀπονέμει στὰ δύο ποιήματα αὐτὰ (τοῦ κ. Κριναίου καὶ τῆς δ. Νίκης Λαδάκη) τὰ βραβεῖα, θεωρῶντας τὸ ἕνα ὡς ἀνήκον στὸ διαγωνισμὸν γιὰ τὴν Παναγίαν, καὶ τὸ ἄλλο στὸν ἐπὶ θρησκευτικοῦ θέματος ἐλευθέρως (δὲν ὑπῆρχε στὴν προκήρυξιν ἀποκλεισμὸς τοῦ θέματος τῆς Παναγίας ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸν ἐλευθέρως).

Σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τοῦ διαγωνισμοῦ τὰ δύο βραβευθέντα ποιήματα δημοσιεύονται σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΓΙΑΤΙ ΓΡΑΦΕΤΕ ;

Ἄγαπητὴ κύριε Χρυσάνθη,

Θὰ ἤθελα κ' ἐγὼ νὰ πῶ μερικὰ λόγια πάνω στὸ θέμα «γιατὶ γράφετε». Ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως κλείνει πρὸς τὴ λύτρωσιν τὴν ψυχικὴν δηλ. καὶ πνευματικὴν γαλήνην. Κάθε ἄνθρωπος συναιδητὰ ἢ ὑποσυνείδητα προσπαθεῖ νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὶς ἐσώτερες ἐπιθυμίας κ' ἀνησυχίας του γιὰ νὰ παύσων κατὰ κάποιον τρόπο νὰ τοῦ εἶναι φορτικές.

Ὁ καλλιτέχνης ποὺ εἶναι ἕνας ἄνθρωπος μὲ πρὸ ἔντονας ἐπιθυμίας κ' ἀνησυχίας δὲν μπορεῖ παρὰ, μεταφέροντας αὐτὰ τὰ ἔντονα συναιδητὰ στὸ χαρτὶ νὰ νοιώθῃ ἕνα εἶδος ἀνακούφισης κ' ἱκανοποίησης ἀπαράλλακτα ὅπως ἕνας ἐραστὴς νοιώθει τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἔρωτά του στὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον. Εἶναι ἕνα εἶδος δηλ. αὐτοψυχανάλυσης ποὺ ὁδηγεῖ στὴ λύτρωσιν.

Ὁ καλλιτέχνης ἐπίσης εἶναι ἕνας ἀσίγαστος κνηγῆτης τοῦ ὄραϊου. Ὡς εὐαίσθητος δέχτης συλλαμβάνει τὸ ὄραϊον ὁποῦδήποτε τὸ βρεῖ καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ποὺ οἱ ἄλλοι δὲ βρίσκουν παρὰ ἀσχήμια. Αὐτὸ τὸ ὄραϊον νοιώθει τὴν ἀνάγκη

νά τὸ μεταδώσει καὶ στοὺς ἄλλους προσφέρο-
τας ἔτσι αἰσθητικὴ χαρὰ καὶ πνευματικὴ ἀνά-
τασι γιατί διαισθάνεται ὅτι καὶ τὸ ὄραϊον εἶναι
ἔξ ἴσου ἀπαραίτητο στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ὅ-
σο καὶ τὸ χρῆσιμο.

Ἔνας ἄλλος σπουδαῖος λόγος πὸν ὄθει τὸν
ἄνθρωπο στὸ γράψιμο εἶναι καὶ ἡ ἀγάπη γιὰ
τὸν συνάνθρωπό του. Ὁ ἀληθινὸς καλλιτέχνης
κλείνει μέσα του ἓνα μεγάλο ποσοστὸ ἀγάτης,
πὸν θέλει νὰ τὸ διοχετεύσει γιὰ τὴν καλλιτέ-
ρευση τῆς κοινωνίας στὴν ὁποία ζεῖ. Βλέπει
δηλ. τὰ ἀδικήματα ἢ τρωτὰ αὐτῆς τῆς κοι-
νωνίας καὶ θέλει μὲ τὸν δικό του τρόπο νὰ τὰ
ἐξαλείψει ἢ τουλάχιστον νὰ τὰ περιορίσει στὸ
μικρότερο βαθμὸ, ἐξυψώνοντας ἔτσι τὸ πολι-
τιστικὸ επίπεδο τῆς κοινωνίας, πὸν εἶναι κι'
αὐτὸ ἓνα εἶδος ὁμαδικῆς ἀπολύτρωσης.

Ὁ καλλιτέχνης λοιπὸν γράφει γιὰ τρεῖς κυ-
ρίως λόγους: 1) Γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ
πάθη του. 2) Ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸ ὄραϊον, καὶ
3) Ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν συνάνθρωπό του,
διανοίγοντας ἔτσι τὸ δρόμο πρὸς τὸ καλὸν
πὸν ὀδηγεῖ τελικῶς στὴ ψυχικὴ καὶ πνευματι-
κὴ γαλήνη πὸν κατὰ τὴν ἀντίληψί μου εἶναι
τὸ ὑπέροχον ἀγαθόν.

Μ' ἐκτίμησι

MIX. IAK. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Μόρφου 10.10.61

Σ.Π.: Μὲ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση δημοσιεύουμε
τὸ γράμμα τοῦ κ. Μιχ. Ι. Μιχαηλίδη, ἐπιμύοντα
τὴν πρωτοβουλία του. Ἡ χειρονομία του αὐτὴ ἔ-
χει τὴν ἀμέριστη ἐκτίμησή μας.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἄγαπητὲ κ. Χρυσάνθη,

Διαβάζοντας τελευταῖα τὸν πρῶτο τόμο μιᾶς
«Ἱστορίας τῆς Μουσικῆς» πὸν κυκλοφόρησαν
πρὸ μηνὸς οἱ ἀγγλικὲς ἐκδόσεις Pelican (τὸ
ἔργο, πὸν θὰ συμπληρωθῆ σὲ τρεῖς τόμους, ἐ-
πιμελοῦνται οἱ μουσικολόγοι A. Robertson, καὶ
D. Stevens), βρήκα ἐγκατεσπαρμένες ἐδῶ κι'
ἐκεῖ πληροφορίες, ἱστορικῆς φύσεως, γιὰ τὴν
Κυπριακὴ μουσική, πὸν ἴσως καὶ νὰ παρουσιάζου-
ν ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον γιὰ ὅσους εἰδι-
κεύονται στὸ θέμα.

Ἀναφέρω τὴν περίπτωση — κι ὁμολογῶ
ἀπ' ἀρχῆς τὴν ἄλλειψή μου βαρύτερης γνώσης
τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς Κυπριακῆς Ἐπιστημο-
νικῆς Ἐρευνας — γιὰ νὰ φέρω στὴν ἐπικαι-
ρότητα ἓνα θέμα πὸν θὰ ἔπρεπε, ἴσως, νὰ
κυταχτῆ μὲ ἀκόμη περισσότερη εὐθύνη ἀπὸ
τοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους, δηλ. τὸ θέ-
μα τῆς Κυπριακῆς Βιβλιογραφίας. Ὅπως καὶ
στὴν περίπτωση πὸν ἀνάφερα πᾶν πάνω, συχνὰ
συναπτῶ στὰ διαβάσματά μου περιχοπές, ση-
μειώσεις, παραθέματα (quotations) κ.ἄ. πὸν
ἀφοροῦν Κυπριακῆς πραγματικότητας, καὶ
πάντα διερωτήθηκα ἀν ὑπάρχουν στὸν τόπο
μου κύκλοι ἢ καὶ πρόσωπα πὸν τὰ καταγρά-
φουν λεπτομερειακὰ γιὰ μελλοντικὴ χρῆση ἀ-

πὸ τοὺς μελετητές. Φίλος, πὸν βαθεῖα ἔχει ἐν-
διατρέψει στὴν Κυπριακὴ Ἱστορικὴ Ἐρευνα,
μὲ πληροφόρησε, σὲ σχετικὴ ἀπορία μου, πὸς
ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παλαιότερη «Κυπριακὴ βιβλιο-
γραφία» τοῦ Ν. Κυριαζή, κι' ἡ ἐτήσια ἐκδοση
τῶν «Κυπριακῶν Σπουδῶν» περιλαμβάνει μιὰ
βιβλιογραφία. Δυστυχῶς, δὲν ἔχω περισσότερα
στοιχεῖα γιὰ τὴν προσπάθεια.

Ἐκεῖνο πὸν θὰ ἤθελα μὲ τὴν εὐκαιρία, νὰ
εισηγηθῶ — καὶ γράφοντάς το ἀντιλαμβάνομαι
τις τεράστιες τεχνικὲς δυσκολίες πὸν συνεπά-
γεται ἡ υἰοθέτηση μιᾶς τέτοιας ἐισηγήσεως —
εἶναι τὴν καθιέρωση μόνιμης στήλης «Κυπρια-
κῆς Βιβλιογραφίας», στὶς σελίδες τῆς «Πνευ-
ματικῆς Κύπρου», χωρὶς βέβαια προθέσεις ἐ-
ξαντλητικῆς μηνιαίας βιβλιογραφίσεως, μάλ-
λον δὲ σὰν συμβολὴ στὴ γενικότερη ἐργασία
πὸν γίνεται στοὺς ὑπεύθυνους πνευματικούς
κύκλους τοῦ τόπου.

Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πνευματικούς μας ἀν-
θρώπους θὰ μπορούσε νὰ συμβάλῃ οὐσιαστι-
κὰ σὲ μιὰ τέτοια ἀξιεπαινη προσπάθεια.

Φιλικώτατα

Φ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Λάρνακα 26.10.61

ΑΞΙΕΠΑΙΝΗ ΚΑΙ ΣΟΦΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Ἀξιότιμε κ. Κ. Χρυσάνθη,

Σὰν ἐκδότης τῶν «Θρακικῶν Χρονικῶν»
λαμβάνω τὴν «Πνευματικὴ Κύπρος», τὴν «Φι-
λολογικὴ Κύπρος», ὄρισμένα ἄλλα βιβλία Κυ-
πρίων. Πῆρα ἐπίσης τὴ νουβέλλα σας «Ἐτσι
ἄρχισε ἡ Κυριακὴ» τὴν ὁποία θὰ παρουσιάσου-
με ἀπὸ τὸ περιοδικὸ μας.

Ἐξαιρετικὰ εὐχάριστη ἐντύπωση καὶ σὲ μέ-
να καὶ στοὺς συνεργάτες μου ἔκανε ὁ πνευμα-
τικὸς ὄργασμός πὸν βλέπουμε νὰ ὑπάρχει στὴν
Μεγαλόνησο. Ἐπειγομαι πρὶν προχωρήσω στὴν
ἀνάπτυξη τῶν σκέψεών μου πὸν μὲ ὄθησαν σ'
αὐτὸ μου τὸ γράμμα, νὰ σὰς πῶ: Ἀρκεσεθεῖτε
στὶς δικές σας πνευματικὲς δυνάμεις πὸν εἶναι
ἀδιάφθορες. Ἀναπτύξτε τις. Μὴ ζητᾶτε πολ-
λὰ πράγματα ἀπὸ τὸ Κέντρο.

Κατὰ ἀνόλογο γίνεται σήμερα καὶ στὴν Ἑλ-
ληνικὴ Ἐπαρχία. Ἀρχισε νὰ συνειδητοποιεῖ ὅ-
τι κρύβει μέσα της πνευματικούς θησαυρούς.
Ἀσφαλῶς θὰ ἔχετε ὑπ' ὄψη σας: Γιάννινα,
Πύργος Ἠλείας, Σέρρες, Ξάνθη, Ἐπαρχίες
μὲ μιὰ μεγάλη πνευματικὴ ἀκτινοβολία καὶ ἐ-
πίπεδο πολιτισμοῦ πὸν ἀρχισε νὰ ἐκτιμᾶται
καὶ νὰ ὑπολογίζεται στὴν Ἀθήνα.

Ἡ πόλη μας μέσα σὲ μιὰ δεκαετία κατόρθω-
σε νὰ κρατᾶ τὰ σκήπτρα μέσα στὴν Θράκη.
Δὲν τὸ λέω αὐτὸ ἀπὸ διάθεση ἀρχοντοχωρια-
τισμοῦ. Εἶναι ἱστορικὴ πραγματικότητα. Αἴριο
ἴσως μὰς ξεπεράσει ἡ Κομοτηνὴ ἢ ἡ Ἀλεξαν-
δρούπολη. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸ 1952, πὸν
ιδρύθηκε ἡ Φιλοπόδοδος Ἐνωσις Ξάνθης, τῆς
ὁποίας εἶμαι Γεν. Γραμματεὺς παρατηρεῖται
μιὰ ἀξιεπαινος δραστηριότης. Διαλέξεις μὲ
καθηγητὰς Πανεπιστημίου, ἀνθρώπους τῶν

Γραμμάτων, έντοπίους έπιστήμονες και διανοούμενους. Έπιμορφωτικά βραδυνά με συζητήσεις πάνω σε θέματα τέχνης, κοινωνικά, επιστημονικά, κ.ά. Συναυλίες με καλλιτέχνες και μουσικά συγκροτήματα πρώτης κλάσεως. Ίδρύσαμε σχολή Άγγλικής Γλώσσας, Ώδειο, την Βιβλιοθήκη που το 1955 πήρε τη μορφή της Δημοτικής Βιβλιοθήκης. Ξεκίνησε με 330 τόμους και σήμερα έχει 7.500 τόμους βιβλία. Άπό της ίδρύσεώς της τή διευνθώνω. Προβάλαβε το θέμα της αξιοποιήσεως του Άρχαιο-λογικού χώρου των Άδδθρών, που όπως ξέρετε είναι πατρίδα του Δημοκρίτου.

Έκτος από μένα στην Ξάνθη ασχολείται με τὰ γράμματα με μιὰ ευρύτερη προβολή ή κ. Κατίνα Βείκου Σερραμέτη, έχει βραβευθεί λαογραφική της εργασία από την Γλωσσική Έταιρεία της Άκαδημίας Άθηνών και το 1957 όταν εγώ πήρα το πρώτον βραβείο του Ύπουργείου Προεδρείας για άνέκδοτη τότε συλλογή διηγημάτων μου αυτή πήρε εϋφημο μνεία. Έχει εκδόσει ποιητική συλλογή και ήδη το Άρχείο Θρακικού Γλωσσικού και Λαογραφικού Θησαυρού (του Πολ. Παπαχριστοδούλου) κυκλοφορεί λαογραφική της εργασία. Ύπάρχουν άκόμα τρεις τέσσερις νεότεροι που άσχολούνται με την ποίηση και το διήγημα επέξια, επικεφαλής τους δε βρίσκεται ο συνεργάτης των «Θρακικών Χρονικών» Θανάσης Καρακατσάνης, ποιητής με θαθείαν εύαισθησία και γνώση της ζωής.

Και δώ περάσαμε μιὰ σύντομη είναι άλήθεια περιόδο έχθρικής κατοχής αλλά άφησε θαθεία ίχνη. Η Θράκη είχε μόλις είκοσι χρόνια ελεύθερου βίου. (Σημειώστε ότι αύριο γιορτάζεται στην πόλη μας ή επέτειος της ελευθερώσεως — 4 Οκτωβρίου 1919). Όπως σάς έγραψα πού μπροστά δέκα χρόνια μόλις έχει που δημιουργούμε. Και δώ όπως και κεί σε σάς έχουμε την ίδια έθνολογική σύνθεση. Κοινές γειτνιασεις. Κοινές προσπάθειες πνευματικής δημοσιογίας.

Στέφτηκα λοιπόν, χωρίς την σκέψη μου αυτή να την πώ μέχρι στιγμής σε κανένα από τους συνεργάτες μου τόσο της Φιλοπροόδου Ένώσεως Ξάνθης όσο και των «Θρακικών Χρονικών» αν θα μπορούσαν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για μιὰ στενότερη πνευματική έπαφή της Θράκης με την Κύπρο. Κάτι άνάλογο μ' αυτό που γίνεται τελευταία με τις άδελφοποιούμενες πόλεις.

Ήδη διαβάζοντας στην «Πνευματική Κύπρο» την εργασία του Θανάση Παπαϊωάννου Σ' ε ρ Ό ρ φ έ ο του έξηγήσα την άδεια της άναδημοσίευσης στο περιοδικό μας. Εϋγενώς μου την παραχώρησε και θα γίνει ή σχετική μνεία ότι είναι άναδημοσιευμένη από το περιοδικό σας.

Κάτι άνάλογο και σε μεγαλύτερη έκταση θα μπορεί να γίνει και με τους άλλους πνευματικούς σας άνθρώπους και τους συγγρα-

φείς σας. Έργασίες που θα έχουν γενικότερο ενδιαφέρον άλλες που όπως ή παραπάνω έχουν κάποια ιδιαίτερη σχέση με την Θράκη, λογοτεχνική εργασία. Άπό την πλευρά μας θα προσπαθήσουμε να σας στείλουμε δ,τι θα μπορούσε να σας ενδιαφέρει και λογοτεχνική μας εργασία.

Έπαφές και άνταλλαγές σκέψεων μεταξύ μας, και ίσως άργότερα και άνταλλαγές επισκέψεων.

Έγώ ρίπνω την ιδέα. Άν κατ' άρχην την συμμερίζεστε μπορείτε να μου γράψετε τις δικές σας σκέψεις και άπόψεις ώστε έν συνέχεια εγώ να τὰ άνακοινώσω εδώ.

Περιμένα λοιπόν και σās χαιρετώ.

Με άγάπη και θαθείαν έκτίμηση
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ξάνθη 3.10.61.

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΜΑΣ

Άγαπητή «Πνευματική Κύπρος»,

Άμέτρητον πλήθος ζητημάτων προβάλλονται πανταχόθεν και υποδεικνύεται ή λύση των από πολλές πλευρές προς την Κυβέρνηση της νεοφάς Δημοκρατίας μας και με ύπομνήματα και με εκθέσεις, και με εισηγήσεις, στον περιοδικόν και ήμερήσιον τόπο.

Έκκληκτικόν είναι το γεγονός που όλα σχεδόν τὰ προβαλλόμενα προς λύση ζητήματα βρίσκονται στην πλάστιγγα της υ λ ι σ τ ι κ ή σ άντιλήψεως της ζωής, ενώ στην πλάστιγγα της ιδεαλιστικής αντίληψεως μπαίνουν ελαχιστώτατα, και ή πλειονότητα των κατοίκων δίνει σ' αυτά μικρή σημασία, και συχνά, δείχνει σ' αυτά και περιφρόνηση. Όμως δεν έχω σκοπό ν' άσχληθώ στο γράμμα μου αυτό με την ύλιστική — ιδεαλιστική αντίληψη, και να υπενθυμίσω τό: «ο υ κ έ π ο ς ά ρ τ ω μ ό ν ο ν ζ ή σ ε τ α ι ά ν θ ρ ω π ο ς», αλλά να κάνω κι εγώ τη δική μου εισήγηση, άφου οι εισηγήσεις άποτελούν άρρώστεια της εποχής.

Η δική μου εισήγηση είναι αυτή:

Πολλά όνόματα χωριών και πολιτειών της Κύπρου έχουν παραμορφωθή, άλλα από τὰ χρόνια της Τ ο υ ρ κ ο κ ρ α τ ί α ς, κι άλλα από την Ά γ γ λ ο κ ρ α τ ί α. Τὰ παραφρασμένα αυτά όνόματα περιλαμβάνονται σ' ένα κατάλογο, γραμμένο από την Άγγλοκρατία και με Άγγλικούς χαρακτήρες, όπως άκριβώς είναι γραμμένα και στους Άγγλικούς χάρτες της Κύπρου.

Ό τέτοιος κατάλογος των χωριών χρησιμοποιείται από όλα τὰ Κυβερνητικά τμήματα και με τον ήδιον τρόπο που τον χρησιμοποιούσαν οι άποικιοκράτες.

Η εισήγηση μου είναι να άντικατασταθή ο κατάλογος αυτός με την ό ρ θ ή γ ρ α φ ή των όνομάτων των χωριών και των πολιτειών, και αυτό πρέπει να γίνει με την έκτύπωση και κυκλοφορία του καταλόγου της Ά π ο γ ρ α -

φής, ώστε να μη συνεχιστή ή παλιά λαθεμένη τακτική. Προσθέτω όμως πώς, τόσο οι Κυβερνητικοί υπάλληλοι όσο και το κοινό πρέπει ν' ακολουθήσουν την όρθη γραφή του καταλόγου και να παραμερίσουν λανθασμένες γραφές, που τις συνήθισε άδικαιολόγητα. Τò έργο όμως αυτό πρέπει να τò αναλάβουν οι δασκάλοι κι οι καθηγητές για να έχη θετικά άποτελέσματα.

Λευκωσία 11.ΧΙ.61.

Με την εκτίμησή μου
Ν. ΚΛΗΡΙΔΗΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΚΥΠΡΙΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ

Ήγαπητέ κύριε Χρυσάνθη,

Αναφέρομαι στο σχόλιό σας, τò σχετικό με την Έκθεση Κυπρίων Ζωγράφων τής Δημ. Πινακοθήκης Άμμοχώστου, που δημοσιεύθηκε στο τεύχος 14 τής «Πνευματικής Κύπρου», κι άπαντò στην άπορία που διατυπώνεται σχετικά με τή σύνθεση τής Έπιτροπής τής Πινακοθήκης.

Καθòς έχει δημοσιευθεί στο τεύχος Β' τού Δελτίου τής Δημοτικής Βιβλιοθήκης Άμμοχώστου, που σàs έστάλη πρό όλιγου καιρού, ή Έπιτροπή τής Πινακοθήκης είναι μόνιμο σòμα κι άποτελείται από τούς κ.κ. Α. Πούγιουρον, Δήμαρχον Άμμοχώστου, Ν. Ζαννεδίδη, Ε. Α. Λουΐζον και τόν ύποφαινόμενον. Τò πέμπτο μέλος τής έπιτροπής, τόν άείμνηστο Νίκο Βραχίμη, τότε χάσαμε κάτω από τις γνωστές τραγικές συνθήκες.

Κάμνετε λόγο για εϋθύνη έπιλογής πινάκων. Στην περίπτωση τής Έκθεσης Κυπρίων Ζωγράφων ή εϋθύνη αυτή είναι τόσο περιορισμένη που δεν μπορεί, νομίζω, ν' άμφισβητηθεί καλόπιστα ή άρμοδιότητα μας έπιτροπής που την άναρτίζον τὰ πρόσωπα που άνάφερα. Περί τίνος, οϋσιαστικά πρόκειται; Οι άνακοινώσεις που δημοσιεύθηκαν πέρσι σχετικά με τούς όρους τής έκθεσης (που είναι οι ίδιοι κι έφέτος) διαγράφουν με σαφήνεια τὰ πλαίσια μέσα στα όποια θ' άσκήσει τή δικαιοδοσία τής ή έπιτροπή. Άπό τὰ έργα που θά στείλουν «όσοι έπιθυμούν» να λάβουν μέρος στην έκθεση, ή έπιτροπή θά κρίνη ποιά θά γίνουν δεκτά. «Η έπιλογή υπό τής Έπιτροπής τής Πινακοθήκης» λέγει ή άνακοίνωση «των έργων που θ' άναρτηθούν εις τήν έκθεσιν, δεν θ' άποτελή άπστηράν άξιολόγησιν, οϋτε και θά κριθούν οι πίνακες πρός βράβευσιν. Βασικός σκοπòς τής έκθέσεως είναι να παρουσιάση εις τò φιλότεχνον κοινόν όλους τούς κυριους ζωγράφους και να δώση με τόν τρόπον αυτόν μίαν περιληπτικήν εικόνα τής κινήσεως εις τόν τομέα τής ζωγραφικής. Μία έκθεσις γινομένη με αυτό τò πνεύμα είναι φυσικόν να παρουσιάση μεγάλην κλίμακα άξιων. Τò ζήτημα τής άξιολόγησεως έναπόκειται εις τούς τεχνοκρίτας, τò φιλότεχνον κοινόν και τούς ίδιους τούς ζωγράφους».

Βάσει αυτών των όρων είναι πολύ καθαρά τὰ όρια τής «έπιλογής» που θά κάμη ή έπιτρο-

πή: Θά παραμερίση έργα πρωτόλεια κι άσήμαντα ή αντίγραφα, που είναι ένδεχόμενα να σταλούν.

Έξ άλλου στο εισαγωγικό σημείωμα τού καταλόγου τής περσινής έκθεσης που κυκλοφόρησε πολύ πλατεία, γίνονται άνάμεσα σ' άλλα και οι ακόλουθες διευκρινήσεις:

«Η έκθεση δεν φιλοδοξεί να είναι άλλο παρά μιά προσπάθεια να συγκεντρωθούν στòn ίδιο χώρο έργα που να αντιπροσωπεύουν τις έκδηλώσεις, τάσεις και άναζητήσεις στòn τομέα τής ζωγραφικής».

«Η Πινακοθήκη στεγάσει άπλòς τήν Έκθεση. Δεν προβάλλει τήν άξίωση να κρίνη ή ν' άξιολογήση τὰ έργα των ζωγράφων. Τò έργο τής κριτικής πρέπει ν' άφεθή στους τεχνοκρίτες..... Έπεφυλάχθη μόνον στην Έπιτροπή τò στοιχειώδες δικαίωμα να μη δεχθή πρωτόλεια ή έργα που δεν έφτασαν ακόμα σε κάποιο επίπεδο που να έπιτρέψη τήν άνάρτησή τους σε μάν έκθεση. Έπίσης δεν έγιναν δεκτοί πίνακες μαθητών ή μαθητριών των Σχολών Μέσης Παιδείας, γιατί κρίθηκε ότι οι πίνακες αυτοί άνήκουν στις μαθητικές έκθέσεις, που εϋτυχòς γίνονται».

«Με βάση αυτές τις άπόψεις, είναι έπόμενον ότι ή ποιοτική κλίμακα των έργων που θά άναρτηθούν, ή διαφορά άνάμεσα στα καλύτερα και τὰ κατώτερα, θά είναι μεγάλη. Κατά τήν άποψη τής Έπιτροπής ή διαφορά αυτή δεν άποτελεί μειονέκτημα για τήν έκθεση σαν σύνολο. Τὰ καλύτερα έργα θά ξεχωρίσουν έναργέστερα με τήν άξία τους, οι δέ νεώτεροι ζωγράφοι θά διδαχθούν ίσως από τή σύγκριση».

Τὰ πράγματα είναι πολύ άπλά. Η πινακοθήκη προσφέρει τήν Αΐθουσα της κι άναλαμβάνει όλα τὰ έξοδα και τήν εργασία που άπαιτεί ή όργάνωση τής έκθεσης. (Κατάλογοι, δημοσιεύματα, διευθετήσεις, για τήν άνάρτηση των πινάκων κ.τ.λ.) δίχως κανένα όρο ή άξίωση άλλην από τήν δικαιοδοσία να προσέλαξη τήν έκθεση από τήν ένδεχόμενη παρεΐσδυση στοιχείων που θά τήνε μετάτρεπαν σε παζάρι.

Άπό κει και πέρα, έναπόκειται στους ίδιους τούς ζωγράφους να κρίνουν αν αυτή ή φιλική προσφορά τούς έξυπηρετεί και αν άποτελή συμβολή στη δημιουργία μας ένθαρρυντικής κινήσεως στòn τομέα τής ζωγραφικής. Η Πινακοθήκη ευχαριστεί εκείνους που θά τιμήσουν τήν έκθεση και δεν έδειξε σε καμιά περίπτωση τήν πρόθεση να κρίνη εκείνους που για τόν ένα ή τόν άλλο λόγο προτίμησαν να μη στείλουν έργα τους.

Με τήν ευκαιρία αυτή μου είναι πολύ ευχάριστο να σας πληροφορήσω ότι από τούς πίνακες που έχουν ύποβληθεί ως αυτή τή στιγμή έχω σχηματίσει τήν έντύπωση ότι τò γενικό επίπεδο τής έφτερινής έκθεσης θά είναι ύψηλότερο από κεινο τής περσινής.

Φιλικά

Γ. Φ. ΠΙΕΡΙΔΗΣ

Άμμόχωστος 14 Νοεμβρίου 1961.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ

Ο ΝΤΑΓΚ ΧΑΜΜΑΡΣΕΛΝΤ, Η ΕΝΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΒΕΝ ΚΑΙ Η ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

«...νά έλπίσεις ώστόσο ή 'Ελπίδα δημιουργήσει από τά ίδια της τά συντρίμια τό πράγμα πού όραματίζεται».

Σ έ λ λ ε ύ: «Προμηθεύς Λυόμενος».

Οί πού πάνω γραμμές συνιστούσαν για τόν Ντάγκ Χάμμαρσελντ ένα ρητό πού συνήθιζε νά τό χρησιμοποιεί με μιá προτίμηση ιδιαίτερη, και με κείνη τή σιγουράδα και τή σχεδόν παράξενα γαλήνια αυτοπεποίθηση, πού χαρακτηρίζουν τόν άνθρωπο πού γνωρίζει τήν αλήθεια τους, πού πιστεύει στο πεπρωμένο τής ανθρωπότητας και πού, με ίση σιγουράδα και αυτοπεποίθηση, προχωρεί και κτίζει αυτό τό πεπρωμένο. Μέσα στον ίδιο ή έλπίδα ποτέ δέν ήταν ένα τεχνητό δοήθημα ή μιá «επιπόθηση» του νοϋ, πού ζητά στηρίγματα για νάχει δικαιολογία γι' αυτό πού κάνει. Γι' αυτόν ή έλπίδα και ή πίστη ήταν μάλλον ή ούσία των πραγμάτων πού έλπίζει κανείς, ή μαρτυρία τής ύπαρξεως όσων δέ βλέπει. "Η, όπως θά τό έβραζε ό 'Απόστολος Παϋλος, «...έλλυζόμενων υπόστασις, πραγμάτων έλεγχος οϋ βλεπομένων».

Τ' όνομα του Ντάγκ Χάμμαρσελντ δέν έγινε τυχαία συνώνυμο με τό «ό άνθρωπος πού πιστεύει» ή «ό άνθρωπος τής πίστεως και του θάρρους»: Καμιά δυσκολία και καμιά θύελλα δέ μόρθηκε ποτέ νά κλονίσει αυτήν τήν πίστη, και δέν έκανε ποτέ τή γνωστή εκείνη, άποσπασμένη άταραξία του προσώπου του νά χαλάσει.

Μήπως πρέπει ή πίστη κι' ή έλπίδα νά φύγουν τώρα με τό θάνατό του; 'Ασφαλώς όχι, — θ' άπαντούσε πρώτ' άπ' όλα ό ίδιος, άν ό,τι αντικρύζουμε τώρα είναι τά «συντρίμια» για τά όποια μιλά ό Σέλλεϋ... 'Ο θάνατός του, στο κάτω-κάτω, δέν ήταν παρά μιá φυσική συνέπεια πάνω στο δρόμο τής αυτοθυσίας και τής εργασίας άποκλειστικά για τους άλλους, πού είχε από τήν αρχή χαράξει για τόν έαυτό του:

«Γιατί δέν παντρευαστε;», τόν είχαν ρωτήσει κάποτε.

«Μά, είμαι κι' όλας παντρεμένος...», ήταν ή δόξαλα άβίαστη άπάντησή του, «...με τήν υπόθεση τής ανθρωπότητας».

Καθώς, φέτος, βλέπουμε νά περνά ή πρώτη επέτειος τής 'Ημέρας των 'Ηνωμένων 'Εθνών χωρίς τόν Χάμμαρσελντ, αϋθόρμητα φέρνουμε στο νοϋ μας τήν περσινή άξέχαστη μέρα, όταν ή 15η επέτειος τής 'Ημέρας των 'Ηνωμ. 'Εθνών είχε γιορταστεί στη Νέα 'Υόρκη μέσα στη μεγάλη άιθουσα τής Γενικής Συνελεύσεως, γι' ακόμα μιá φορά με τήν «παγκόσμια γλώσσα τής μουσικής». Σύμφωνα με τήν έ-

δραιωμένη πιά παράδοση, τό κορύφωμα τής συναυλίας εκείνης ήταν ή 9η Συμφωνία του Μπετόβεν, πού για πρώτη φορά τόν περασμένο χρόνο δόθηκε στην πληρότητά της, ενώ ως τότε ήταν τό συνήθειο νά εκτελεστεί μονάχα ή τελευταία κίνηση (χορωδιακή) πού είναι ή μελοποίηση του «'Υμνου τής Χαράς» του Σίλλερ. (Θά ήταν ενδιαφέρον άν σημειώναμε εδώ πως ή συναυλία στην όποία αναφερόμαστε είναι μιá από τρεις καθιερωμένες συναυλίες, πού δίδονται κάθε επέτειο τής 'Ημέρας των 'Ηνωμ. 'Εθνών, ταυτόχρονα, στη Γενεύη, τό Παρίσι και τή Νέα 'Υόρκη). Μιά από τίς συγκινητικότερες στιγμές τής περσινής συναυλίας τής Ν. 'Υόρκης ήταν τό μεγαλόπνοο προσωπικό μήνυμα του Ντάγκ Χάμμαρσελντ, πού ήταν μιá πρωτοφανής σε διεύθυνση ανάλυση του έσωτερικού περιεχομένου του μνημειακού Μπετοβενικού δημιουργήματος και του μηνύματός του προς τήν ανθρωπότητα.

Προτού δώσω τή μετάφραση όλόκληρου του μηνύματος αυτού του Χάμμαρσελντ, άς μου επιτραπεί νά κάνω μιá παρένθεση:

Θυμάμαι μιá ερώτηση, πριν λίγες μέρες, όταν ό ξαφνικός θάνατός του έφερε αϋθόρμητα τή σύνθεση του όνόματός του με τή μουσική: «Και ποιá σχέση έχει ό θάνατος του Χάμμαρσελντ με τά μουσικά πράγματα;» Στ' αλήθεια, τό ν' απαντήσει κανείς όπως θάπρεπε στην άπορία αυτή, θά έσήμαινε ν' «άνακαλύψει» αυτό τόν άγνωστο, κι' όμως τόσο πολύ «γνωστό» άνθρωπο, πού μέχρι τό θάνατό του είχε τή θέση του Γενικού Γραμματέως του ΟΗΕ, ένα άνθρωπο πού για τόν πολύ κόσμο, χωρίς άλλο, δέν ήταν παρά ένα ακόμα όνομα μέσα στον κόσμο τής πολιτικής και τής διπλωματίας. Τώρα πού δέν είναι πιά μεταξύ μας ίσως έχουμε μιá καλύτερη ευκαιρία νά πραγματοποιήσουμε αυτή τήν «άνακάλυψη». Χρειάστηκε νά φύγει για νά νοιώσουμε ότι ύπηρεξε — πράγμα πού θά μάς βοηθήσει. 'Αλλά πρέπει νά τό άφίσουμε αυτό άποκλειστικά για τό επόμενο σημειώμά μας, τό δεύτερο πού θά θέλαμε ν' αφιερώσουμε πάνω σ' ένα θέμα πού στην πραγματικότητα είναι έξαιρετικά πλατύ, και πού τό πρόσωπο του Χάμμαρσελντ άπλώσ τό συμβολίζει.

'Ας προσπαθήσουμε όμως νά διακρίνουμε τό μυστικό σύνδεσμο άνάμεσα στο έργο ενός τέτοιου ανθρώπου και τής μουσικής, γιατί στο μυαλό πολλών από μάς γεννιέται μιá άπορία και κάποιος ένδοιασμός: Μή τυχόν μπερδεύουμε τήν πολιτική με τήν τέχνη;

'Ο σύνδεσμος αυτός φαίνεται κι' όλας στην αρχή του μηνύματος του Χάμμαρσελντ:

«...Είναι δύσκολο νά πεί κανείς, στιδήποτε γνωστό, με τρόπο πού τά λόγια του ν' αποδίδουν αυτή τήν τεράστια Μπετοβενική όμολογία πίστεως στο νικηφόρο ανθρωπινό πνεϋμα και στην ανθρωπινή αδελφωσύνη· μιá όμολογία πού ισχύει πάντα και πού σε πλούτο και βάθος έκφρασης δέν έχει ποτέ ξεπεραστεί».

Αυτή η πεποίθηση στ' ανθρώπινα πεπρωμένα ήταν ακριβώς τὸ ὑπόβαθρο (μπορεῖ ὄχι συνειδητὸ — δὲν ἔχει σημασία) πάνω στὸ ὁποῖο κτίστηκε ὁ ΟΗΕ, καὶ ἦταν, ἀκόμα, ἡ ἀνεξάντλητη πηγή πού ἀπ' αὐτὴ ἀντλοῦσε τὴ δύναμη τῆς ἀκλόνητης πεποίθησέως του καὶ τὸν ἀκούραστο του ζήλο ὁ Ντάγκ Χάμμαρσελντ, τὸ πρόσωπο πού περισσότερο ἀπ' ὁποιοδήποτε ἄλλο οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν νὰ τὸν βλέπουν σὰν τὸ σύμβολο καὶ τὴν προσωπικὴ ἐνσάρκωση τοῦ ἰδανικοῦ τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν. Καὶ τὴν ἴδια αὐτὴ χαλύβδινη πίστη ἀντιπροσωπεύει ἡ Μπετοβενικὴ κραυγὴ τῆς παγκόσμιας ἀγάπης, τῆς ἀδελφωσύνης καὶ τῆς χαρᾶς, πού γυαίνει μέσ' ἀπ' τὰ συντρίμματα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. (Ἄς θυμηθῶμε καὶ πάλι τὰ λόγια τοῦ Σέλλεϋ...): Ὁ Μπετόβεν ἤξερε ὅσο λίγοι συνθέτες τὴ δύναμη τῆς μουσικῆς νὰ ἐκφράζει τὰ πανανθρώπινα θέματα, ἀφοῦ ἀπὸ τὴ φύση τῆς τῆν ἴδια, κί' ὅταν ἀκόμα ξενικά ἀπὸ κάποιο θέμα εἰδικὸ (θέμα ἐμπνεύσεως) τὸ κάνει σύμβολο πανανθρώπινο.

Εἶναι μάταιο νὰ προσπαθεῖ νὰ διαχωρίσει κανεὶς τὴ μουσικὴ (τὴν ἀληθινὴ μουσικὴ, ὅπως κί' ὅλη τὴν ἀληθινὴ τέχνη) ἀπ' αὐτὸ πού οὐσιαστικὰ εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου: Τὸ μήνυμα τοῦ Ντάγκ Χάμμαρσελντ παρουσιάζει μιὰ συνειδητὴ προσπάθεια γεφυρώσεως τῶν δυὸ αὐτῶν πραγμάτων, προσπάθεια πού φανερώνει ταυτόχρονα πὼς ἡ μουσικὴ συχνὰ δείχνει τὸ δρόμο πρὸς μιὰ ἀνώτερη μορφὴ ζωῆς, ὅπου τὰ πάντα εἶναι, ἀληθινὰ, ἁρμονία. Ἡ πραγματικότης τῆς σημερινῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, μὲ τὴ φοιτικὴ τῆς μιζέρια, ἀπὸ τὴν ἔλλειψη κατανόησεως καὶ ἀδελφωσύνης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κί' ἀπὸ τὸ ἀσταμάτητο κακὸ τοῦ πολέμου, σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἀγαθοποιὰ ἀποτελέσματα τῆς καλῆς θελήσεως καὶ τῶν ἔργων ἀνασυγκροτήσεως μέσα σὲ εἰρήνη καὶ παγκόσμια ἀγάπη, μὲ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος νὰ νικήσει καὶ μὲ τὸ μακρινὸ ἀλλὰ ἐφικτὸ ὄραμα τῆς ἀδελφωσύνης τῶν ἀνθρώπων — ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι μακρὰ ἀπὸ τὴ μουσικὴ τοῦ Μπετόβεν, γιατί ἡ μουσικὴ αὐτὴ τ' ἀγκαλιάζει καὶ τὰ ἐκφράζει πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο πράγμα. Κί' οἱ ἀλήθειες αὐτὲς εἶναι ἀπόλυτα φυσικὸ νὰ συνδέονται πρωτίστως μὲ τὴν ἰδέα ἐνὸς Ὁργανισμοῦ, πού γιὰ τὴν ὥρα τὶς ἐκφράζει ἔστω μόνο σὰ σύμβολο μιᾶς μελλοντικῆς καταστάσεως. Κάθε ἔννοια πολιτικολογίας, μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα, μένει πολὺ μακρὰ κί' ἡ μουσικὴ μιλά ἀπὸ τὸ ὕψος πού βρίσκεται.

Ἰδού, λοιπόν, τὸ προσωπικὸ μήνυμα τοῦ Ντάγκ Χάμμαρσελντ, πού συνάδευσε τὴν ἐκτέλεση τῆς 9ης τοῦ Μπετόβεν στὸν ἑορτασμὸ τῆς 15ης ἐπετείου τῆς Ἡμέρας τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν: Τὴν ἡμέρα ἐκείνη τῆς 24ης Ὀκτωβρίου, 1960, καθὼς ἡ ὥρα τῆς ἐνάρεξέως τῆς συναυλίας πλησίαζε, τὰ φῶτα τῆς μεγάλης σάλας χαμήλωσαν κί' ὁ Χάμμαρσελντ ἤρθε τὸ λόγο. Ἡ φωνὴ του ἦταν σταθερὴ,

διαυγὴς ὅπως πάντα, μόνο εἶχε, τὴν ἡμέρα ἐκείνη, μιὰ ξεχωριστὴ αὐτοπεποίθηση γιὰ τὸ μέλλον:

«Εἶναι ἡ παράδοση νὰ τιμᾷ ὁ Ὁργανισμὸς τὴν Ἡμέρα τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν μὲ μιὰ συναυλία, πού περιλαμβάνει τὴν τελευταία κίνηση τῆς 9ης συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν. Σήμερα, γιὰ πρώτη φορὰ σ' αὐτὴ τὴ σάλα θ' ἀκούσουμε τὴ συμφωνία αὐτὴ ὁλόκληρη.

»Εἶναι δύσκολο νὰ πεῖ κανεὶς ὅ,τιδήποτε γνωστὸ, μὲ τρόπο πού τὰ λόγια του ν' ἀποδίδουν αὐτὴ τὴν τεράστια ὁμολογία πίστεως στὸ νικηφόρο ἀνθρώπινο πνεῦμα καὶ στὴν ἀνθρώπινη ἀδελφωσύνη· μιὰ ὁμολογία πού ἰσχύει γιὰ πάντα καὶ πού σὲ πλοῦτο καὶ βάθος ἐκφράσεως δὲν ἔχει ποτὲ ξεπαραστεῖ.

»Ὅμως, ἡ συναυλία αὐτὴ δίδεται γιὰ νὰ γιορτάσει τὴν Ἡμέρα τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν· γι' αὐτὸ νοιώθουμε πὼς μερικὲς λέξεις θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς ὑπενθυμίσουν τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχουμε συναθροιστεῖ στὸ μέρος αὐτὸ.

»Ὅταν ἡ 9η συμφωνία ἀρχίζει, μπαίνουμε στὸ δράμα, πᾶναι γεμάτο ἀπὸ τραχεῖα διαμάχη καὶ σκοτεινὴ ἀπειλή. Μὰ ὁ συνθέτης μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὰ ἐμπρός, καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς τελευταίας κινήσεως ἀκούμε καὶ πάλι τὰ προηγούμενα θέματα νὰ ἐπαναλαμβάνονται — τώρα πᾶ σὰ μιὰ γέφυρα πρὸς τὴν τελικὴ σύνθεση.

»Μιὰ στιγμὴ σιωπῆς, κί' ἕνα καινούργιο θέμα εἰσάγεται· τὸ θέμα τῆς συμφιλιώσεως καὶ τῆς χαρᾶς τῆς συμφιλιώσεως. Μιὰ ἀνθρώπινη φωνὴ ἀκούεται, γιὰ ν' ἀπαρνηθεῖ ὅλα ὅσα προηγήθηκαν· καὶ μετὰ μπαίνουμε στὸ δνειρομένο βασίλειο τῆς εἰρήνης! Καινούργιες φωνὲς ἐνώνονται μὲ τὴν πρώτη καὶ σμίγονται σὲ μιὰ ἑξῆλλη ἐκφραση τῆς ζωῆς καὶ ὅλων ὅσα μᾶς δίνει, ὅταν τὴν ἀντιμεταπίξουμε μὲ συνδυασμένη πίστη καὶ ἀνθρώπινη ἀλληλεγγύη.

»Στὸ δρόμο τῆς ἀπὸ τὴ διαμάχη καὶ τὰ πάθη πρὸς τὴ συμφιλιώση, σ' αὐτὴ τὴν τελευταία κίνηση τοῦ «Ἕμνου τῆς Χαρᾶς», ὁ Μπετόβεν μᾶς ἔδωσε μιὰ ὁμολογία κί' ἕνα «πιστεύω», πού ἐμεῖς πού ἐργαζόμαστε ἀπὸ τὸ μέσα καὶ γιὰ αὐτὸ τὸν Ὁργανισμὸ, θὰ μπορούσαμε κάλλιστα νὰ τὰ κάνουμε κτῆμα μας.

»Παρασυρόμαστε σὲ ἀντιμαχόμενα συμφέροντα καὶ ἰδεολογίες, πού ὡς τὴ στιγμὴ χαρᾶς κτηροῦν τὴν ἰστορία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἀλλὰ δὲ μπορούμε ποτὲ νὰ χάσουμε τὴν πίστη μας πὼς οἱ πρῶτες κινήσεις θ' ἀκολουθηθοῦν μιὰ μέρα ἀπὸ τὴν τέταρτὴ κίνηση! Μ' αὐτὴ τὴν πίστη ἀγωνιζόμαστε νὰ φέρουμε τάξη καὶ ἀγνότητα στὴ θέση τοῦ χάους καὶ τῆς ἀναρχίας. Ἐμπνεόμενοι ἀπ' αὐτὴ τὴν πίστη, προσπαθοῦμε νὰ ἐπιβάλλουμε τοὺς νόμους τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ καὶ τῆς ἀνεραϊότητος τῆς ἀνθρώπινης θελήσεως, σ' αὐτὴ τὴ δραματικὴ ἐξέλιξη στὴν ὁποία ὅλοι παίρνουμε μέρος, καὶ γιὰ τὴν ὁποία ὅλοι ἔχουμε τὶς εὐθύνες μας.

»Ο δρόμος του Μπετόβεν στην 9η συμφωνία είναι συνάμα ο δρόμος που ακολουθούν ε-
κείνοι που έχουν συντάξει το προοίμιο του
Καταστατικού Χάρτου των Ήνωμένων Έ-
θνών: Το προοίμιο αρχίζει με την αναγνώριση
των αποτελεσμάτων κάτω από τα οποία δλοι
ζοῦμε, μιλώντας εύγλωττα για την ανάγκη
να σώσουμε τις κατοπινές γενεές από τις πλη-
γές του πολέμου, που έφερε ανείπωτες θλίψεις
στο ανθρώπινο γένος. Προχωρεί σε μια και-
νούργια επικύρωση της πίστωσης στην αξιο-
πρέπεια και την αξία του ανθρώπου σαν ά-
τόμου, και τελειώνει με την υπόσχεση έξασκή-
σεως της ανεκτικότητας και της συμβιώσεως
μας μέσα σε ερήνη, σαν καλοί γείτονες, ένώ-
νεντας τη δύναμή μας για να διατηρήσουμε
την ειρήνη¹.

»Αυτό το έτος, το δέκατο πέμπτο στη ζωή
του Όργανισμου, μάς οδηγεί σε καινούργιες
δοκιμασίες. Η πείρα έχει δείξει πόσο πολύ ά-
πέχουμε από το σκοπό που έχει εμπνεύσει τον
Καταστατικό Χάρτη: Είμασ τε, στ' αλή-
θεια, ακόμα στις πρώτες κινή-
σεις!

»Αλλά αδιάφορο πόσο βαθιές είναι οι σκι-
ές, πόσο δειξές οι διαμάχες, πόσο έντονη ή έλ-
λειψη έμπιστοσύνης, που αντανακλάται σ' ό,τι
λέγεται και γίνεται στο σημερινό μας κόσμο
(καθώς αντανακλάται μέσα σ' αυτή τη
σάλα και σ' αυτό το οικημα) δέ μάς επι-
τρέπεται να ξεχάσουμε πως έχουμε πάρα πολλά
πράγματα κοινά, πάρα πολύ μεγάλο μερίδιο
συμφέροντος, και πάρα πολλά άλλα που θα
μπορούσαμε μαζί να χάσουμε, τόσο οι ίδιοι ό-
σο και οι κατοπινές γενεές, ώστε να έξασθε-
νήσουμε ποτέ τις προσπάθειές μας να υπερ-
πηδήσουμε τις δυσκολίες κι' έτσι να μετατρέ-
ψουμε τις απλές ανθρώπινες αξίες, που είναι
κοινή κληρονομία μας, σε μια γερή βάση πάνω
στην οποία να μπορούσαμε να ένώσουμε τη
δύναμή μας και να ζήσουμε μαζί με ειρήνη.

»Ας είναι αυτά αρκετά, σαν υπόμνηση της
σημασίας αυτής της ημέρας· κι' η συμφωνία
ας αναπτύξει τώρα τα θέματά της, ένώνοντάς
μας στην αναγνώριση του φόβου και στην όμο-
λογία της πίστωσης που εκφράζει».

Αυτό ήταν ουσιαστικά το τέλος του μηνύ-
ματος του Ντάγκ Χάμμαρσελντ. Πρόσθεσε μο-
νάχα λίγα ακόμα λόγια, λόγια ευχαριστίας
κι' ευγνωμοσύνης από μέρος του Όργανισμου
για τον μαέστρο (που στην περίπτωση αυτή
ήταν ο Γιουτζίν Όργαντυ), την δεχόστρα και
τους διακεκριμένους—καθώς τους αποκάλεσε—
σολιστ και τα μέλη της χορωδίας, για την ευ-
γενή τους προσέλευση και τη συνεισφορά τους
στον έορτασμό της 15ης επέτειου της Ημέρας

1. Σε μέρη σαν αυτό έχει διατηρηθεί ή αδόθρ-
μητη σύνταξη του πρωτότυπου με τις ανωμαλίες
της, που δφείλονται στο ότι το μήνυμα αυτό δό-
θηκε πιθανώτατα εκ του προχείρου.

των Ήνωμένων Έθνών. (Άκόμα και τα ό-
νόματα των τεσσάρων σολιστ έχουν τη σημα-
σία τους να τ' αναφέρει κανείς, γιατί είχαν
διαλεχτεί με τρόπο που ν' αντιπροσωπεύουν τον
πανανθρώπινο χαρακτήρα του Όργανισμου
και του έργου: Γκλόρια Ντέιβυ — νέγρα σο-
πράνο, Έλενα Νικολαΐδη — Έλληνίδα κον-
τραάλτο, Τζών Βίκερς — Άγγλος τενόρος και
Γι - Κουέι - Ζέ — Ίαπωνέζος μπασσαορτύο-
νος).

P. Γ. ΛΟΊΖΙΔΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Δυό βιβλία που κυκλοφόρησαν τελευταία
προσδιορίζουν με αρκετή σαφήνεια τις έξτερε-
μιστικές τάσεις, μεταξύ των οποίων τοποθε-
τείται το νέο γαλλικό μυθιστόρημα. Πρόκειται
περί του (Merveilleux Nuages) «Θαυμάσια
σύννεφα» της Françoise de Sagan και του
(La marquise sortit a cinq heures) «Η
μαρκησία βγήκε στις πέντε ή ώρα» του Claude
Mauriac.

Η διασημότης της Françoise de Sagan
έχει ίσως βλάβει στην ανανέωση της εμπνεύ-
σεώς της. Θύμα των επιτυχιών της συνεχίζει
να γράφει για την μεγάλη μάζα των αναγνω-
στών, που αγάπησε τα πρώτα της έργα. Δεν
θα μπορούσε παρ' όλα ταύτα κανείς να την
κατηγορήσει, γιατί εκμεταλλεύθηκε ένα είδος
το οποίο εκκαλλίεργησε με μεγάλο ταλέντο.
Τα μυθιστορήματά της είναι εκείνα που κάθε
φοιτητής Πανεπιστημίου θα ήθελε να δημοσι-
εύσει, όπου η ψυχολογική ανάλυση, ή έκφραση
των συναισθημάτων, το παιχνίδι των καταστά-
σεων, ή συμπεριφορά των προσώπων αντιτοι-
χούν με αρκετή ακρίβεια σ' εκείνα που θα έ-
πιθυμούσε να βοη κανείς σ' ένα μυθιστόρημα,
που δφείλει να διαβασθ ή χωρίς προσπάθεια
και που ή μορφή και το πνεύμα του είναι προ-
ωρισμένα ν' αποσπάσουν τον αναγνώστη από
τη μονοτονία της καθημερινής ζωής.

Αυτό το είδος του πατροπαράδοτου μυθιστο-
ρήματος έχει πάντοτε τους όπαδούς του· έχει
την αξίωση να είναι το μυθιστόρημα «που
προσφέρει κάτι». «Les merveilleux nuages»
είναι το μυθιστόρημα της ζήλιας καθώς και
άλλα βιβλία της είναι τα μυθιστορήματα της
μοναξιάς, της μητρικής ή της πατρικής αγά-
πης, της αμαρτίας, της ανταρσίας, χωρίς να
μπορέσει κανείς να τα θεωρήσει ακριβώς σαν
πραγματικά λογοτεχνικά δημιουργήματα. Η
πραγματικότητα σ' αυτά παρουσιάζεται τμημα-
τικά. Περιγράφεται μέσα στα πλαίσια της ανα-
πτύξεως μίας ιστορίας καλά προσδιορισμένης
και επί πλέον στηρίζεται πάνω σε συμβίβα-
σμούς, που περιορίζουν την έπαφή των όντων
με τα φανταστικά γεγονότα στην μόνη εξή-
γηση, που προτείνει ο μυθιστοριογράφος.

Ο Claude Mauriac με το μυθιστόρημα
«La marquise sortit a cinq heures» προσπα-
θεί να δώσει μιαν άλληνη εξιμνησία της πραγμα-

τικότητας όσο το δυνατόν πιο εύρεια, αφού κατατάσσει τα διάφορα στοιχεία που την αποτελούν σ' ένα σύνολο προσδοκιών που διακόπτονται, συμπληρώνονται ή αντιτίθενται σύμφωνα με την σκηνογραφία κι' εκείνο που απασχολεί τα πρόσωπα που παρουσιάζονται επί της σκηνής. Προσκαλεί έτσι τον αναγνώστη να ζήσει μίαν ώρα με τους διαβάτες που διασχίζουν το σταυροδρόμι του Bucy στο "Saint Germain des Prés" ενώ συγχρόνως επιχειρεί να παρουσιάσει την ιστορίαν αυτής της συνοικίας και την ιστορίαν των κατοίκων της. 'Ο τρόπος αφήγησης, που χρησιμοποιείται εδώ, συγγενεύει με την τάση για συγχρονισμό των φουτουριστών ζωγράφων. 'Ο καθένας μιλά έξ' ονόματός του και επιδιώκει μιὰ προσωπική περιπέτεια παράλληλα μ' εκείνη του πλήθους και ὁ ἀφηγητής λαμβάνει μέρος σ' αὐτήν τὴν ἀωνυμία, γιὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ συλλάβῃ τὸν θόρυβο τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Στὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ μυθιστορηματὸς τὸ ὁ Claude Mauriac διευκρινίζει τὸν σκοπὸ του: «Τὸ βιβλίο μου τὸ ἐφραντάστηκα, ἔγραψα, ἐτελείωσα χωρὶς νὰ συλλάβω ἀπὸ πρὶν καμμίαν ἄλλην ἰδέαν ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνη τοῦ θέματος αὐτοῦ. 'Ἡ πραγματικότητα τοῦ χρόνου ποὺ συγχρόνως ἐξαιρέται καὶ ἀρνεῖται ἀπὸ αὐτὸ τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ μέρα σὲ μέρα καὶ ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνο καὶ ἀπὸ αἰῶνα σὲ αἰῶνα δὲν ἔπαυσε νὰ διασχίζει τὸ ἴδιο σταυροδρόμι τῆς πόλεώς μου». Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι γι' αὐτὸν ἡ συγγραφή ἑνὸς μυθιστορηματὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν σκέψη πάνω στὴν δυνατὴ νὰ καταλαβαῖν κανεὶς τὴν πραγματικότητά με τὸν τρόπον τὸν ποὺ ἀντικειμενικὸ, τὸν ποὺ πλησίον στὴν ἀλήθεια (ἐδῶ ἡ ἱστορία τοῦ φέρονε τὴν ἐγγύθησίν της) παραδίδοντας στὸν ἀναγνώστη τὸ μυθιστόρημα αὐτῆς τῆς σκέψεως, ποὺ με τὸν καιρὸ λυεῖ τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζονται πρῶτά της. Οἱ περιπέτειες τῶν προσώπων, οἱ σκέψεις τους, οἱ πράξεις τους, τὰ λόγια τους δὲν εὐρίσκονται ἐκεῖ παρὰ γιὰ νὰ δείξουν πῶς ἀσχεῖται αὐτὴ ἡ σκέψη, αὐτὴ ἡ σύλληψη τοῦ πραγματικοῦ. Πρόκειται γενικὰ νὰ ἀναπαραγάγῃ, νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν πραγματικότητα, με μέσα καθαρῶς λογοτεχνικά: συνδυάζοντας στενῶς τοὺς διάφορους τύπους τῆς καθόμιλουμένης με τὸ ἀφηγηματικὸ ὕφος ὁ Claude Mauriac ἐπιτυγχάνει νὰ τοποθετήσῃ τὰ πρόσωπα, χωρὶς νὰ τὰ ταυτίσῃ (τὰ ἀναγνωρίζει κανεὶς ἀπὸ τὸν τρόπον ποὺ ἐκφράζονται) καὶ χρησιμοποιώντας συχνὰ διακοπὲς τόνου, παρουσιάζει ἀκόμη τὴν κίνησιν τῆς ζωῆς. Γιατὶ γιὰ τὸν Claude Mauriac καθὼς καὶ γιὰ τοὺς περισσότερους τεχνικοὺς τοῦ καινούργιου μυθιστορηματὸς ὁ μοναδικὸς δρόμος, ποὺ προσφέρεται στοὺς σημερινούς μυθιστοριογράφους, ἂν θέλουν νὰ κάνουν πρωτότυπο ἔργο, δὲν εἶναι νὰ περιγραφῶν τὸν κόσμον ἢ τὴν ζωὴν, ἀλλὰ νὰ τὰ ὑποβάλουν με τὸ μόνο παιχνίδι τοῦ γραψίματος. Τὸ βιβλίο τοῦ Mauriac εἶναι ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως εἰδικὰ ἀποκαλυπτικὸν καὶ θαυραῖν σὰ μιὰ ἐπιτυχία σὲ ὄλους ἐκείνους, ποὺ

δὲν βλέπουν στὴν ἀνάγνωσιν μιὰν ἀπλὴ διασκέδαση.

IBERT

Μετ.: Μ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

'Α. Τερζάκης: Σαράντα Χρόνια, ΡΙΚ, σκηνοθεσία κ. Θ. Σακέτα.

Συμφωνοῦμε πὼς τὸ «Θέατρο ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο» εἶναι μιὰ ὑψηλὸ ἐπαλῆδου ραδιοφωνικὴ ἀπόλαυση, ἴσως ἡ μόνη ποὺ ἔχει δικαιώματα μετ' τὸν χρόνο τῆς Τέχνης, ὅπως τὸν καθορίζουμε ὡς τὰ σήμερα. 'Αλλὰ γιὰ νὰ φτάνῃ τὸν καλλιτεχνικὸ στόχον ἢ ὥρα αὐτὴ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ συνήθεια τῆς προχειρότητας. 'Ενας τέτοιος τρόπος γι' ἀπολύτρωσίν της δὲν εἶναι μόνον τὸ δάνειο ἀπὸ τὴν 'Αθήνα, ποὺ δὲν εἶναι πάντοτε καλὸ, ἀλλὰ ἀπλῶς ἐμπορικὸ. 'Ἡ ἐπιστροφή τῶν ντόπιων θεατρικῶν συγκροτημάτων καὶ σκηνοθετῶν ἀποτελοῦν τὸν ποὺ ὑγιὲς τρόπο θεραπείας ἀπὸ τὴν προχειρότητα.

'Απόδειξιν τῶν ποὺ πάνω παρατηρήσεών μας ἦταν ἡ ἐκπομπὴ μετ' στελέχη τοῦ «Θεάτρου Τέχνης» καὶ μετ' σκηνοθέτη τὸν κ. Θάνο Σακέτα στὸ ἔργο τοῦ Τερζάκη «Σαράντα χρόνια». 'Ἡ ὁμοιογένεια τῶν ἐρμηνευτῶν κάτω ἀπὸ μιὰ πραγματικὴ διδασκαλία ἀνανέωσε τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἐκπομπῆς. Σὲ μερικὰ μάλιστα σημεία ἡ ὑποκριτικὴ ξεπερνῶσε παρόμοιες ἐκπομπὲς ἔργων δανείου ἀπὸ τὴν 'Αθήνα. Βέβαια τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Τερζάκη δὲν εἶναι τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ, μὰ περιέχει θεατρικὰ στοιχεῖα, ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς γίνῃ ραδιοφωνικὴ ἐκμετάλλευση.

'Ο κ. Σακέτας δὲν ἔπνυξε τὸ ἔργο σὴ μουσικῇ, παρὰ μονάχα ὅπου χρειαζόταν σύμφωνα μετ' τὸ κείμενον κι' ὄχι γιὰ λόγους μουσικοῦ διανθισμού ὡς γίνεται πολὺ ἄστοχα στὶς πλείστες περιπτώσεις (σάμπως τὸ θεατρικὸ εἶδος γιὰ νὰ σταθῇ θέλει μουσικὴς ὑποκρούσεις). Παρατηρήθηκε ὅμως καὶ μιὰ παράλειψη: οἱ δυὸ κύριοι ῥόλοι εἶχαν πολὺ ὅμοια φωνή, ἀφοῦ κι' ἐμεῖς ποὺ ξέραμε τοὺς ἐρμηνευτὰς ξεγελιόμαστε σὲ μερικὰ σημεία.

Πάντως τὸ νὰ ἀναθέτῃ τὸ ΡΙΚ σὲ γνωστὸς σκηνοθέτες νὰ δουλέψουνε σὲ ὁμοιογενὲς ἐρμηνευτικὸ ὕλικὸ ἀποτελεῖ ὀρθὴ καλλιτεχνικὴ πολιτικὴ.

Τζῶν Πάτρικ: Τεῖσποτεῖο «τ' Αὐγουστιάτικο Φεγγάρι», «Θέατρο Τέχνης» ἀπὸ τὴν Τηλεόρασιν τοῦ ΡΙΚ, σκ. κ. Θ. Σακέτα, τηλεοπτικὴ ἐπιμέλεια κ. Γ. Μιτσιδίη.

'Ἡ Τηλεόρασις τοῦ ΡΙΚ, ποὺ εἶχε στὸ θέατρο πολλὰς φορὰς θαυμάσιες ἐπιδόσεις, ξαναδοκίμασε νὰ ἐμφανίσῃ ντόπια θεατρικὰ συγκροτήματα ὅπως ἄλλοτε τὸ «Νέο Θέατρο». Δυστυχῶς δὲν ἔτυχε νὰ παρακολουθήσῃ τίς μεταδόσεις αὐτές.

Στὶς 31 τοῦ 'Οκτώβρη εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ

δῶ τὸ ἔργο τοῦ Πάτρις τὸ «Τειοποτείο — τ' Αὐγουστιάτικο Φεγγάρι» καὶ μπορῶ πιά ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία νὰ κάμω κάποιες συγκρίσεις καὶ σκέψεις. Ἐξάλλου τὸ «Θέατρο Τέχνης» ἔπαιξε τὸ ἔργο αὐτὸ σὲ κηποθέατρο προσαρμόζοντάς το πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ τύπου αὐτοῦ θεάτρου, τοῦ ἔδωσε δηλαδὴ περισσύτερη ἄπλα καὶ κίνηση σὲ πολλὰ ἐπίπεδα. Στὴν τηλεόραση ὅμως ἀλλάζει ὀλίγετα πιά τὸ κλίμα. Ἐδῶ τὴν κίνηση σὲ διάφορα ἐπίπεδα τὴν παίρνει ὁ «φρακὸς» καὶ τὸ κίτταγμα τῶν ἐρμηνευτῶν — ἰδίως τῶν προσώπων τους — ἀπὸ διάφορες γωνίες.

Καὶ πραγματικὰ ἡ τηλεόραση ἔκαμε τὸ ἔργο πὸ ἐσωτερικὸ, θὰ μπορούσα νὰ πῶ πὸ θεατρικὸ μὲ προσεξάρχοντα στοιχεῖα τὸν λόγο καὶ τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὀφείλω νὰ τονίσω πόση σημασία ἔχει ἡ ἔκφραση τοῦ προσώπου (ἰδίως στὸ γκρὸ πλάνο) παρὰ ἡ ὁποιαδήποτε ἄλλη κίνηση τοῦ σώματος στὴν τηλεόραση. Ἐδῶ πιά δὲν ὑπάρχει ἡ ἀπόσταση μεγάλη ἢ μικρὴ μεταξύ θεατῆ καὶ μαλκοσένικου, ὅπως στὸ θέατρο. Ὑπάρχει μονάχα ἀπόσταση ἄλλως... συνομιλίας μὲ προσήλωση προσοχῆς πάνω στὶς κινήσεις τοῦ προσώπου. Ὡστόσο δὲν ἔλειψαν καὶ τὰ κινήματα γραφικὰ: τὸ σκηникὸ πὸ μᾶς μετέφερε στὸ κλίμα τοῦ κινήματογράφου καὶ ἄλλα ἐμφέ, (ὡς μοῖρασμα τῆς ὀδύνης γιὰ νὰ παρουσιάζονται δυὸ διαφορετικὲς σκηνὲς ταυτόχρονα).

Τὸ ἔργο εἶχε μεγαλύτερη ταχύτητα παρὰ ἐκείνη στὶς παραστάσεις του τὸ καλοκαίρι στὸ κηποθέατρο. Ὁ Μουσουλιάτης στὸ Συνταγματάρχη μιλοῦσε πὸ ἀργὰ καὶ καθαρὰ μὲ πολλὴ λίγη νευρικότητα, πρῶγμα πὸ θὰ ἦταν ἐπιθυμητὸ ἂν γινόταν καὶ στὶς παραστάσεις τοῦ κηποθέατρου.

Ἡ ἐκπομπὴ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν τηλεόραση ὅπως ὀποτε ὑπῆρξε μιὰ πολὺ ἐπιτυχὴς στιγμὴ τῆς σὲ ὅλα καὶ μιὰ πολὺ καλὴ πείρα γιὰ ὅλους πὸν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ θέατρο. Ἡ ἐπιμέλεια καὶ προσαρμογὴ τοῦ ἔργου γιὰ τὴν τηλεόραση ἀπὸ τὸν κ. Γ. Μιτσίδη, χωρὶς νὰ τὸ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ σκηνοθεσίαν τοῦ κ. Σακέττα, τοῦ ἔδωσε ἕνα ἄλλο τόνο, πολὺ προσωπικὸ πὸν νὰ θεωρεῖται μιὰ νέα δημιουργία.

Ρίτσαρντ Νάς: Ὁ Βροχοποιός, «Θέατρο Τέχνης», σκην. Θ. Σακέτα.

Τὸ «Θέατρο Τέχνης» ἔχει καθιερώσει ἐδῶ στὸ νησί μας τὸν τύπο τοῦ κηποθέατρου. Καὶ ἐξυψητέησε στὸ μικρὸ κηποθέατρο τὴν Τέχνη κατὰ τὸν πὸ εὐσυνείδητο τρόπο, ὥστε πραγματικὰ νὰ μπορεῖ νὰ ὀνομαστῆ «εὐσυνείδητος πρωτεργάτης» τοῦ εἶδους αὐτοῦ.

Μὲ τὴν χειμερινὴν περίοδο τὸ ἴδιο συγκρότημα, πὸν βασίζετα καθ' ὀλοκληρήν σὲ μορφωμένα στελέχη τῆς δραματικῆς τῶν σχολῆς, ἐγκαινίασε ἕνα ἄλλο τύπο θεάτρου: τὸ κυκλικὸ θέατρο. Εἶναι κ' ὅλας ὁ τύπος αὐτὸς πὸν νεότερος κ' ἔχει πραγματοποιήσει ἀρκετὲς καταστάσεις. Ἀσφαλῶς ἔχει καὶ πλεονεχτήματα καὶ

μειονεχτήματα. Κεῖνο πὸν ἐνδιαφέρει ὅμως πολὺ ἰδιαίτερος εἶναι τὸ πλεονεχτήμα τῆς «οἰκειότητας» ἡθοιοῦ καὶ θεατῆ κατὰ πρῶτο λόγο, καὶ τῆς δυνατοτήτας συμμετοχῆς τοῦ κοινού μὲ συμπλήρωση διὰ τῆς φαντασίας του σ' ὅ,τι δὲν παραχωρεῖ ἄμεσα τὸ σκηникὸ.

Ἀσφαλῶς δὲ μπορούμε νὰ προφητέψουμε ὡς πὸν σημεῖο θ' ἀποδώσει ἐδῶ τὸ κυκλικὸ θέατρο κ' ἂν θὰ ἀποχτήση φανατικὸς ὀπαδός. Πάντως εἶναι ἕνα ἀξίεπαινο πείραμα στὴν περὶ ὀχὴ τῆς Τέχνης καὶ μένει στὸν χρόνο ἂν τὸ «Θέατρο Τέχνης» θὰ μπορέσει νὰ τὸ ἀξιοποιήσει. Ἀλλὰ πάντοτε τὸ θεατρικὸ αὐτὸ συγκρότημα θάξῃ στὸ καλλιτεχνικὸ πὸν ἐνεργητικὸ τῆ νεωτεριστικῆ του αὐτῆ προσπάθεια.

Τί εἶναι ὅμως ὁ «Βροχοποιός» τοῦ Νάς; Εἶναι μιὰ σάτιρα καὶ ἕνα δράμα πὸν σὲ μερικὰ σημεῖα κυριαρχεῖ, γιὰ νὰ καταλήξει τὸ ἔργο σ' ἕνα «χάπτω ἐντ», πολὺ ἀνακουφιστικὸ, χωρὶς ὅμως νὰ ξεχάσης μ' αὐτὸ τὴ σάτιρα καὶ τὸ δράμα πὸν κλείει. Ὁ Ἀστρολέοντας, ὁ τύπος τοῦ καταφερτῆ τῆς πολλῆ φαντασία (μπορεῖ νάταν καταφερτῆς χωρὶς φαντασία;) γίνεται αἰτία νὰ σατιριστῆ τοῦτο τὸ νέο εἶδος ἐπαγγέλματος, τοῦ βροχοποιῦ, πὸν κρύβει πολλὴ ἀπάτη. Ὡστόσο ἡ καλοκαρδιά του τὸν δικαίωσε στὴ συνείδησή μας, ἀφοῦ ἔγινε αἰτία τὸ δράμα τῆς Μάγκυ, τοῦ ἀσκημον κοριτσιῦ μὲ τὰ νεῦρα καὶ τὸ φόβο τοῦ γεροντοκορισμοῦ, νὰ βρῆ μιὰ πολὺ εὐτυχημένη στιγμή — τὴ στιγμή τοῦ «χάπτω ἐντ». Ἡ Μάγκυ μὲ τὶς ἐκρήξεις τῆς ἔδωσε ἕνα καλὸ τύπο ἀσκημης γεροντοκόρης, χωρὶς μεταβάσεις, μελοδραματισμοὺς ἢ τάσεις ἐναρετότητας. Προπαντὸς ὑπάρχει στὸ ἔργο μιὰ καθαρὴ γραμμὴ μεταξύ τῶν τύπων. Ὁ καθένας ἦταν ἕνα ὀλοκληρωμένο ἄτομο μὲ τάσεις, σκέψεις, συμπεριφορὰ ἔναντι τοῦ κοινού ἐξωτερικὸ ἐρεθίσματος. Αὐτὴ ἡ σαφὴς διαγραφὴ τύπων δίνει τὴ σφραγίδα μᾶς μαστοριὰς στὸ ἔργο.

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸ «Θέατρο Τέχνης» εἶχε καὶ εὐτυχημένα σημεῖα καὶ μερικὲς ἀρροσεξίες, ἔστω καὶ δικαιολογημένες. Ὁ τόνος τῶν φωνῆς τῶν περισσοτέρων ἡθοιοῦν, ἰδίως τοῦ Καυκαρίδη (Θωμά), ἦταν πολὺ δυνατός, ἐνῶ ὁ χῶρος ἦταν μικρὸς καὶ τὰ καθίσματα πολὺ κοντὰ στοὺς ἡθοιοῦς. Αὐτὸ, βέβαια, ὀφείλεται στὴ συνῆθεια πὸν εἶχαν κατὰ τὶς καλοκαιρινὲς παραστάσεις τοῦ κηποθέατρου: τότε ὀφείλανε νὰ μιλοῦν πολὺ δυνατὰ γιὰ ν' ἀκούονται, ὑπερνωκῶντας καὶ τοὺς ἐξωτερικοὺς θορύβους. Τώρα ὅμως πρέπει νὰ μετριάσουν πολὺ τὸν τόνο τῆς φωνῆς τους.

Εὐτυχημένα σημεῖα ἦταν ὀλόκληρο τὸ παίξιμο τοῦ Ν. Χαράλαμπος ὡς Ἀστρολέοντα. Πραγματικὰ μᾶς ἔδωσε μιὰ σπουδαία δημιουργία, τὸν κορμὸ τῆς ὀλης παραστάσεως: ὀραία κίνηση, ὀραία ἔκφραση προσώπου, μαλακὴ καὶ πειστικὴ ὀμλία. Ἡ Μάγκυ εἶχε ἀρκετὰ καλὰ σημεῖα, ἰδίως στὰ τραγικὰ μέρη. Εἶχε ὀμως μιὰ σκληρότητα, πὸν ὀφείλεται στὴ σκηνοθετικὴ ὀποψη. Ὡστόσο ὑπῆρξε γιὰ τὴ Μελετίου, πὸν τὴν ὑποδύθηκε, μιὰ καλὴ ἀπαρχὴ σὲ κύριο

ρόλο. 'Ο Μουσικοντής ως πατέρας είχε την καλοκαγαθία του γέροντα μά... δεν τον βοηθούσε ή ηλικία. Πολύ καλός και μετρούμενος — ο μόνος που είχε απολύτως το κατάλληλο ύψος φωνής για την περίπτωση του περιορισμένου χώρου — ήταν ο Νεοφύτου. Λιγάκι περισσότερο έκρηκτικός ο Σπανός.

Ξεχωριστά όμως πρέπει να σταθούμε στη σκηνοθεσία και τις σκηνικές λύσεις του κ. Θ. Σακέτα. 'Αν αναλογιστούμε τον πολύ μικρό χώρο για σκηνή, που διαρρέθηκε με πολύ άδρες χαρακτηριστικές σκηνογραφικές γραμμές σε τρία μέρη για να καλύψει την όλη σκηνική δράση, τότε καταλαβαίνουμε τον άθλο. Με το χώρο και το ύψος δεν θα μπορούσε αλλιώς να σταθή το έργο παρά έτσι όπως το σκηνοθέτησε ο κ. Σακέτας, παρά τη λίγη βραδύτητα σε δυο-τρία σημεία πούχε σκοπό να τονήσει κάποιες καταστάσεις, μά είχε υπερβή τη λιτή γραμμή... Στα σημεία αυτά — σημεία θεατρικής βραδύτητας — ο σκηνοθέτης θέλησε να εκμεταλλευτή τον κινηματογράφο. 'Ός σ' ένα σημείο το κυκλικό θέατρο με τους πολύ κοντά στον ήθοποιό θεατές, μπορεί να άνεχθη μία κινηματογραφική προσομοίωση. 'Αλλά με πολύ μέτρο. 'Η τηλεόραση άσφαλώς θά το δεχτεί αυτό γιατί θά δώσει από πολλές γωνίες εικόνα.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μπάμπη Νίντα: Το σύγχρονο πνεύμα στη ζωή και στη λογοτεχνία, Θεσσαλονίκη, 1961.

'Η φιλολογία και ή λογοτεχνία, αν δεν θέλουν να περιπέσουν σε λογοκοπία και έννοιολογικούς άκροβατισμούς και σε φτηνόν άισθηματισμό, πρέπει να κατευθύνονται πάντα προς τη σύλληψη της ιδέας της ζωής και του ανθρώπου της εποχής των: ιδέα στην προκειμένη περίπτωση είναι ή συνολική συναίσθησις και θεώρησις ή άλλως λεγόμενον, ή έποπτεία. 'Ο βαθμός στον όποιον μία λογοτεχνία ή φιλοσοφία έχει κατορθώσει να συνθέσει και να συμπυκνώσει την ιδέα της εποχής, είναι ο βαθμός της αυτοσυνειδησίας της — 'Η αυτοσυνειδησία είναι βαθύτατο αίτημα του ανθρώπου κι' όχι άσκοπη πολυτέλεια.. Γι' αυτό ή φιλοσοφία και ή λογοτεχνία (θά λέγαμε γενικότερα ή τέχνη, έδω όμως μάς ενδιαφέρει ή λογοτεχνία) σαν οί λειτουργίες που ύπηρετούν αυτήν την αυτοσυνειδησία είναι ζωντανή και πρωταρχική ανάγκη του ανθρώπου: άνθρωπον έδω έννοούμε βέβαια εκείνον που έχει εξασφαλίσει κάποια έλευθερία και στη σκέψη και στη πράξη άπέναντι στη βιολογική ζωή.

'Αν όσα αναφέραμε αληθεύουν τότε ή θέσις του κεφαλαϊώδους προβλήματος σχετικά με τη σύγχρονη λογοτεχνία από το Μπάμπη Νίντα στο δοκίμιο του «Τό σύγχρονο πνεύμα στη ζωή και στη λογοτεχνία, Θεσσαλονίκη, 1961», είναι ή ένδειξιμένη. 'Ο Νίντας θέτει τό πρόβλημα έτσι: 'Η σύγχρονη λογοτεχνία έχει συλλάβει

στην ούσία του τό πνεύμα του σημερινού κόσμου; και έν συνεχεία: Τό εκφράζει όμολογα προς τό πραγματικό της νόημα ως πνευματικής και καλλιτεχνικής ενέργειας και ως κοινωνικής λειτουργίας; (σελ. 7).

'Ο Νίντας είναι καλά εξοπλισμένος με φιλοσοφικές κατηγορίες ώστε κατορθώνει να ξεφύγει από τη συνήθη λογοκοπία των ιστορικών και κριτικών της λογοτεχνίας που φτιάχνουν τά λογοπυροτεχνήματα με τις ξεθωριασμένες αισθητικές κατηγορίες των αιστέτ — Είναι πραγματικά ένας φιλοσοφημένος κριτικός που οδηγεί τον αναγνώστη του στο βάθος του πνεύματος της λογοτεχνίας — Στο κεφάλαιο «Σύντομη τοποθέτηση» μάς δίνει σε καθαρές πυκνές γραμμές φιλοσοφημένα και με καλλιτεχνική έποπτικότητα την ανθρωπολογία του συγχρόνου ανθρώπου: επίσης και τό κεφάλαιον "altera pars" είναι ένα καθαρό ανθρωπολογικό διάταγμα της σύγχρονης εποχής από την άποψη της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας. Πιο ένδιαφέρον ακόμη βρίσκω τό κεφάλαιο «'Απόσταση», όπου ο συγγραφέας με μία έπιλογή από τά έργα των νέων δοκίμων λογοτεχνών της τελευταίας διετίας, δραματοποιεί θά έλεγα, τό φαινόμενο της άποστάσεως — διαστάσεως άνάμεσα στις γενές, στους γέροντες και στους νέους — 'Ενδιαφέροντα είναι και τά κεφάλαια «'Η Τεχνοκρατία» και «'Η κρίση των αξιών». Σ' όλα αυτά τά κεφάλαια, άσχετως του αν συμφωνεί κανείς με τις διαπιστώσεις και τις άπόψεις που εκτίθενται, πρέπει να αναγνωρισθή, εκείνο που νομίζω ότι άποτελεί τό κύριο γνώρισμα της καλής θέσεως ενός προβλήματος, και της εκθέσεως άπόψεων δηλ. τό να κατορθώσει εκείνος που γράφει να άναμοχλεύσει τη συνείδηση του άναγνώστου — 'Ο Νίντας κατορθώνει τούτο —

Θά παρακαλέσω όμως τον εϋπαιδευτο συγγραφέα να μου έπιτρέψει να διαφωνήσω με μερικές άπόψεις του: δεν μου έπιτρέπει έδω ο χώρος να εκθέσω όλες τις διαφωνίες μου γι' αυτό και θά περιορισθώ σε μερικές — 'Αν εκθέτω τις διαφωνίες κάμνω τούτο όχι για να έλέγξω ένα τόσο φιλοσοφημένο συγγραφέα άλλα για να άκουστή και ή άλλη πλευρά.

'Όταν μία εποχή είναι φοβερή και δυσώωνα, όταν ίσως τό βάθος της είναι άβυσσος και κενό, ο άνθρωπος προτιμά άντι να την κοιτάξει κατάματα να άποστρέψει τό πρόσωπο του απ' αυτή και τό πολύ - πολύ να την λοξοκοιτάξει λίγο: άναζητεί ο άνθρωπος τότε τη φυγή στο παρελθόν, «στους παλιούς καλούς καιρούς», στην παιδικότητα, στη λήθη, στην άνοηση της εϋθύνης: άποφεύγει τό (σύγχρονον) έαυτό του, ψάχνει για τό ποιος φταίει, γυρνεί τον αποδιοπομπαίο τράγο που θά φορτωθή όλον τις άνομιές — Μερικές περιπτώσεις φυγής έπισημαίνει ο Νίντας στο δοκίμιο του στο κεφάλαιο "Η altera pars". Με αυτή την altera pars συνδέει κατά κάποιο, για μένα άκατανόητο τρόπο, και τον ύπαρξισμό. Δέν μπόρεσα να έννοήσω άν ο Νίντας διακρίνει ύπαρξισμό

και υπαρξιακή φιλοσοφία, γιατί όπως ανέφερα και άλλοτε, οι Γερμανοί διακρίνουν υπαρξισμό και υπαρξιακή φιλοσοφία: αν ο Νίντας διέκρινε τα δυο αυτά, οι διαφορές μου με τα λεγόμενά του δια των υπαρξισμῶν θά ήταν λιγώτερες.

Και ὁ υπαρξισμὸς και ἡ υπαρξιακή φιλοσοφία δὲν εἶναι καμμιά φηγή ἀλλὰ τὸ ἀποφασιστικώτερο ἀντικείμενον ὅλης τῆς σκληρότητος κ' ὅλης τῆς φοβέρας τῆς ἐποχῆς μας — Ὁ Νίντας θεωρεῖ τὸν υπαρξισμόν ὅτι ὀδηγεῖ στὴν ἐκμηδένιση τῆς (υπαρξιστικῆς) ἀγωνίας ὅπου και τὸ ἀδιέξοδον — Τὴν ἀγωνία δὲν τὴν δημιουργεῖ, οὔτε και ὀδηγεῖ σ' αὐτὴν ὁ υπαρξισμὸς — ἡ ἀγωνία εἶναι γνώρισμα τῆς ἐποχῆς μας, τὸ ὅποιο ὁ ἄνθρωπος, φεύγοντας μπροστὰ στὸ φοβερό, σκεπάζει με πολλοὺς τρόπους: τὸ ἴδιο και ὁ μηδενισμὸς ἡ πρώτη εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα πολλῶν παραγόντων και σὲ μεγάλο βαθμὸ τῆς τεχνικῆς, ὁ δεύτερος συνέπεια τοῦ (υπερτροφικῆ) ρασιοναλισμοῦ. Ὁ υπαρξισμὸς ἔρχεται νὰ ἀντικρύσῃ κατὰματα αὐτὴ τὴν ἀγωνία κ' αὐτὸ τὸν μηδενισμόν — Οὔτε μοῦ φαίνεται νὰ ἔχη ὑπερνηκιστὴ ὁ υπαρξισμὸς ὅπως πιστεῖται ὁ Νίντας — Τὴν ὑπερνήκιστον τοῦ υπαρξισμοῦ διευτυμάνισαν και ἄλλοι π.χ. στὴ Γερμανία ὁ Bollnow. Ποιῆς ὅμως εἶναι οἱ ἐνδείξεις τῆς ὑπερνήκιστος, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ σχετικὴ κάμψη στὴ λογοτεχνία; Ὁ υπαρξισμὸς θά ὑπερνηκισθῆ ὅταν ὑπερνηκισθῆ ὁ ἄνθρωπος: γιατί στὴ καθύστερον τοῦ ὑπὲρ ὁ ἄνθρωπος εἶναι υπαρξιακὰ συγκροτημένος — ἐκεῖνον ποῦ μπορεῖ νὰ συμβῆ εἶναι ἀπλῶς ἡ ἐπικάλυψιν τοῦ υπαρξιακοῦ πυρήνος τοῦ ἀνθρώπου: γιατί μιὰ κ' ἀνοίξε τὸ κενὸ στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου και συναισθάνθηκε τὴν υπαρξίαν τοῦ σάν συγκράτηση μέσα στὸ μηδέν, μέσα στὸ χάος, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ πληρωθῆ αὐτὸ τὸ κενὸ οὔτε και ἐγκαταλείπει ὁ ἄνθρωπος εὔκολον τὸ θέαμα αὐτὸ τοῦ φοβεροῦ, τὴν τραγικὴν αὐτοσυνειδησίαν, ποῦ εἶναι ἀναγκαῖα προϋπόθεση γιὰ νὰ φτάσῃ στὴν υπαρξίαν. Πιστεῖω εἰλικρινὰ πὼς ὁ Νίντας δὲν ἀδικεῖ τὸν υπαρξισμόν ἀλλὰ τὸν εαυτὸν του και τοῦτο γιατί ἀπὸ τὸ δοκίμιον μοῦ ἔδωσε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸν υπαρξισμόν τὸν βλέπει μόνον διὰ μέσον τοῦ Σάρτη, και τὸ χειρότερον ἀκόμη, και μέσα ἀπὸ τοὺς υπαρξιστῆς ποῦ κυκλοφόρησαν στὴν Ἀθήναν (σελ. 13) — Μοῦ φαίνεται πὼς κάτι τέτοιο μοιάζει με τὸ νὰ βλέπῃ τὸν ρομαντισμὸν μέσα ἀπὸ τὸν Α. Παράσχο ἢ τὴν παρωδία τοῦ Καμπούρογλου γιὰ τὸ ρομαντισμὸν.

Στὴν Ἑλλάδα δὲν εἶχαμε, ἐξ ὅσων γνωρίζω, καμμιά σημαντικὴ υπαρξιακή ἔκφραση στὴ λογοτεχνία και πολλὸ λιγώτερον ἀκόμη στὴ φιλοσοφία — Ὁ Καζαντζάκης ποῦ με τὴ μεγάλη του δεκτικότητα θά μπορούσε νὰ μετουσιώσῃ υπαρξιακὰ διώματα σὲ λογοτεχνία ἔμεινε δεμένος στὴ «φιλοσοφία τῆς ζωῆς» τοῦ Νίτσε και τοῦ Μπερζόν. Ὅτι ὅμως δὲν συνέλαβεν ὁ Καζαντζάκης φαίνεται πὼς τὸ ἄγγιξαν γιὰ καλά μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νεώτερον μας λογοτέχνες ἀπ' αὐτοὺς ποῦ κρίνει ὁ Νίντας. Γι' αὐτὸ

θάλεγα πὼς ἡ πολεμικὴ τοῦ Νίττα ἐναντίον τοῦ υπαρξισμοῦ εἶναι μιὰ ἀνακολουθία ἂν ὄχι ἐκδηλῆ ἀντίφασιν ἀφοῦ τοὺς λογοτέχνες αὐτοὺς τοὺς κρίνει πολὺ εὐμενῶς ἐνῶ κρίνει — σαρκαστικὰ μάλιστα — τὸν υπαρξισμόν.

Θὰ διαφωνήσω και σ' ἓνα ἄλλο ἀκόμη σημείο: μετὸ σημείο ὅτι ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ σήμερα περισσότερο ὑπεύθυνα παρὰ ποτὲ ἄλλοτε τὴ μοῖρα του: δὲν ξέρω ἂν ἐδῶ ὁ Νίντας ἐννοεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄτομον ἢ ὡς γένος: μοῦ φαίνεται ὅμως πὼς και εἰς τὴ μιὰ και εἰς τὴν ἄλλην περίπτωση ὁ ἄνθρωπος δὲν δημιουργεῖ και τόσο ὑπεύθυνα τὴ μοῖρα του. Μιὰ ἄλλοις ἱστορικῶν, κοινωνικῶν και ἄλλων παραγόντων — θάλεγα τὸ ἀντικειμενικὸ πνεῦμα — περισφίγγει ὀλοένα και ποῦ σφικτὰ τὸν ἄνθρωπον ποῦ ὠθεῖται δαιμονικά πρὸς μιὰ μοῖρα πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ ἀνάστημα του. Θὰ ἀκοῦσε μόνον σάν παράδειγμα νὰ ἀναφέρωμε τὰ πυρηνικά ὄπλα γιὰ νὰ φανῆ τί ὑπεράνθρωπὴ δύναμις και πόσα βρίσκεται στὰ χεῖρα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου: δύναμις πέρα ἀπὸ ὀποιοδήποτε ἔλεγχον — Ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἱστορία σήμερα κινεῖται κατὰ τρόπο ἀναγκαῖον και μοιραῖον γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὴν ὑπερνήκιστον τῶν μεγάλων πηγῶν τῆς ἀνασφαλείας, δηλ. τῆς πείνας και τῆς ἀρρώστιας, ζῆ σὲ μιὰν ἀγωνία: ἄλλο ζήτημα ἂν ἡ ἀγωνία αὐτὴ στίς περισσότερες περιπτώσεις πρὶν προφθάσῃ νὰ γίνῃ συνειδητὴ συγκαλύπτεται με χίλιες — δυὸ μεταμφιέσεις — Ἀκόμη θὰ παρατηροῦσα και τοῦτο: πὼς δημιουργεῖ ὁ ἄνθρωπος ὑπεύθυνα τὴν ἱστορία του στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ποῦ διακρίνεται γιὰ τὴν παραγωγή μαζῶν; μαζικοποίησης κ' εὐθύνη εἶναι ἀσυμβίβαστα.

Ἐνα ἄλλο σημείο δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ἀνταποκρίνεται στὴ πραγματικότητα: ἡ θέσις τῶν νέων μετὰ τὸ Β' Παγκόσμιον Πόλεμον: ἀσφαλῶς οἱ νέοι κατέκτησαν πολὺ ἔδαφος μετὰ τὸν πόλεμον ὅχι ὅμως τόσο ὅσο πιστεῖται ὁ Νίντας ποῦ γιὰ νὰ κατοχυρώσῃ τὴ θέσις του περὶ τῆς τεραστίως κατακτῆσεως τῶν νέων ἀναφέρει τὸν πρόεδρον τῶν Η.Π.Α. Τζ Κέννεντυ και τοὺς συνεργάτες του ὡς παράδειγμα: εὔκολον ὅμως ἀνατρέπεται ἡ θέσις αὐτὴ σάν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ Κέννεντυ εἶναι ἐξαίρεση ἐνῶ ὁ κανὼνας εἶναι τὸ ἀντίθετον.

Ἐπέμεινα στὴν ἀναφορὰ μου στὸν υπαρξισμόν και στίς ἀνθρωπολογικὰς θέσεις τοῦ δοκίμιου γιατί πιστεῖω πὼς ὑπάρχει ἐδῶ παρανόηση ποῦ θά πρέπει νὰ παραμερισθῆ. Στίς θέσεις αὐτὰς ὁ Νίντας φαίνεται πὼς ἔχει καταλήξει ὕστερον ἀπὸ πολλὴ μελέτη ὄχι μόνον τῆς λογοτεχνίας ἀλλὰ και ἀπὸ ἄλλες πηγὰς και ἴσως ὡς ἓνα μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὴ δικὴν του ἐμπειρία: αὐτὰς τίς θέσεις μὰς τίς προσφέρει σάν γνωρίσματα τοῦ συγχρόνου πνεύματος, τὰ ὅποια κατέχων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν λογοτεχνία ἐκ τῶν προτέρων, ἔρχεται νὰ τὰ ἀναζητήσῃ και εἰς τὴν λογοτεχνίαν: τὰ κείμενα τὰ προσάγει μᾶλλον σάν τεκμηρίωση κ' ἐπαλήθευση αὐτῆς

τῆς προτεροδοξίας του· γι' αὐτὸ δὲν ἀσχο-
λουμαι ἐδῶ μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ συγγραφέως γιὰ
τὴ λογοτεχνία ἀλλὰ μὲ τὶς φιλοσοφικὲς του
ἀπόψεις τίς ὁποῖες θέλει νὰ ἐνισχύσῃ μὲ τὴν
κρινόμενη λογοτεχνία· φοβοῦμαι ὅμως πὼς
οἱ ἀπόψεις του δὲν ἐνισχύονται γιὰτί ὅπως
ἀνέφερα πάρα πάνω οἱ ἀπόψεις του βρίσκον-
ται σὲ διαφωνία ἢ καλύτερα σ' ἀντίφαση μὲ
τὰ κρινόμενα λογοτεχνικά ἔργα τὰ ὁποῖα ὅπως
τὰ ἐμφανίζει ὁ Νίντας ἔχουν πολλὰ ὑπαρξιακά
σοιχεῖα —

Ἐλπίζω νὰ μὴν ἀδίκησα τὸν συγγραφέα
ἂν ἐξέθεσα τίς διαφωνίες μου— μ' ὄλες ὅμως
τίς διαφωνίες θέλω νὰ τονίσω ἀκόμη μιά φορὰ
τὴ δύναμη τοῦ δοκιμίου αὐτοῦ νὰ ἀναμοχλεύῃ
προβλήματα στὸν ἀναγνώστη καὶ νὰ τὸ φέρῃ
σὲ μιά γνωριμία (αὐτογνωριμία) μὲ τὸ σύγχρο-
νο πνεῦμα. Γι' αὐτὸ τὸ συστήνω ιδιαίτερα στοὺς
νέους —

I. ΚΟΥΤΣΑΚΟΣ

Γιάννη Σκαρίμπα: Ἡ μαθητευομένη
τῶν τακουινῶν, Ἀθήνα, 1960.

Ἐπῆξε πάντοτε πρωτότυπος στὸ στυλ, στὰ
θέματα καὶ τίς ἀπόψεις του ὁ κ. Γιάννης Σκα-
ρίμπας. Χαρακτηριστικὸ του εἶναι οἱ τολμη-
ρὲς δοκιμὲς, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος,
πρῶτα μὲν δείχνει τὴν ἀνησυχία του καὶ τὴν
ἀναζήτηση κάθε φορὰ τῆς κατάλληλης ἐκ-
φρασης.

Στὸ βιβλίον τοῦ «Ἡ μαθητευομένη τῶν τα-
κουινῶν» ποῦ ἀποτελεῖται στὴν πραγματικότη-
τα ἀπὸ δύο νοβέλλες (ἡ πρώτη διασπασμένη
σὲ δύο: «Ὁ Κύριος τοῦ Τζάκ» καὶ ὁ «Κομ-
ωτὴς Κυριῶν καὶ ἡ δεύτερη «Ἡ μαθητευομέ-
νη τῶν τακουινῶν») ὑπάρχει ἔχτος ἀπὸ τὸ
λογοτεχνικὸ ἐνδιαφέρον κ' ἓνα καθαρῶς ψυ-
χιατρικὸν ἐνδιαφέρον. Καὶ στίς δύο νοβέλλες
κέντρο εἶναι ὁ σχιζοφρενικὸς τύπος κ' ἡ σχι-
ζοφρενικὴ σκέψη, εἰδωμένη κ' ἐκφρασμένη ἀπὸ
μιά ἐσωτερικὴ θέση (λογοτεχνικά) κ' ὄχι ἀπὸ
ἀντικειμενικὴ θέση ὡς ἡ θέση ἰατροῦ.

Στὴν πρώτη νοβέλλα ποῦ τὴ δημοσιεύει
ὁ συγγραφέας χωριστὰ σὲ δύο διηγήματα,
ἓνας σχιζοφρενικὸς τύπος μὲ δύο ζωές, τὴν
πραγματικὴ κ' ἐξωπραγματικὴ, ποῦ εἶναι
καὶ τραγουδιστὴς καὶ ποιητὴς (ἀνάμεικτη ἀσα-
φῆς δήλωση γιὰ τὴ διπλὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ;
ἔστω κ' ἂν αὐτὸ θεωρεῖται φυσιολογικὸ, ἐφό-
σον ὁ ποιητὴς νιώθει καὶ χρησιμοποιεῖ γιὰ
σαφῆ σκοπὸ τὴν ἀπόσπασή του ἀπὸ τὴν πρα-
γματικότητα) φτάνει κάποτε στὸ ἔγκλημα σκο-
τώνοντας μιά γυναῖκα ἀπὸ μιά παρόρμηση
καὶ κατόπιν σχιζοφρενικῶν συλλογισμῶν. Στὸ
πρῶτο διηγημα ἀπλῶς ὡς τραγουδιστὴς ξε-
γελιέται συνεχῶς καὶ ζῆ μιά διπλῆ... ἀπὸ ἐρω-
τικῆς πλευρᾶς ζωῆ. Στὸ μέρος αὐτὸ ὑπάρχει
πάρα πολὺ ποίηση κ' ἀρκετὸ δρᾶμα, τὸ δρᾶ-
μα τῶν χωρισμῶν. Μιά περιγραφή στὴ σελ. 23,
ποῦ θυμίζει Μπαταρῖο τοῦ Μαλασκάση, εἶναι
ἀριστουργηματικὸ κομμάτι, ἀπὸ τὰ καλύτερα
τῆς λογοτεχνίας μας. Στὸ δεύτερο μέρος ἢ

διήγημα, ἢ παρόρμηση ὁδηγεῖ στὸν φόνο. Κι'
ὁ σχιζοφρενικὸς ποιητὴς μὲς τὸ κελλί τῆς
φυλακῆς ξαναζῆ κατὰ κάποιον τρόπο τὸ δρᾶμα
τῶν τελευταίων ἡμερῶν.

Στὴ δεύτερη νοβέλλα ἓνας δόκιμος τοῦ
ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ξενιτὰ μὲ τὸ βατόρι «Σταυ-
ρὸς τοῦ Νότου» γιὰ τὴν Ἄπω Ἀνατολή. Σ'
ὄλο τὸ ταξίδι καὶ τίς λίγες μέρες πρὶν ἐπι-
βιβαστῆ στὸ πλοιο ζῆ τὴ διπλὴ ζωὴ. Συνεχῶς
δέρνεται ἀπὸ μιά ἔμμομη ἰδέα πὼς τὸν ταΐζουν
ποντικούς. Μιά σειρὰ παρερμηνειῶν καὶ πα-
ραισθήσεων (ἀπὸ τίς ὀπτικὲς ὡς τίς ἀκουστι-
κῆς) τὸν συνοδεύουν μ' ἓνα τόνο ἔξαρσης
τίς πρὸ πολλῆς φορῆς. Παράλληλα περιγράφον-
ται ὠραεῖες θαλασσινῆς στιγμῆς στὸν Ἰνδικὸν
Ἰκεανό.

Καὶ στὰ τρία μέρη τοῦ βιβλίου ὑπάρχει
ἓνας χαρακτηριστικὸς ἐρωτικὸς διχασμὸς ὡς
διπλὴ ἐρωτικὴ ζωὴ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στοὺς
ἄλλους τομῆς τῆς ζωῆς. Τὸ ὕψος εἶναι μᾶλλον
δύσκολο ἀπὸ τὴν χρῆση πολλῶν ἰδιωματικῶν
τύπων καὶ ἐκφράσεων, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν πα-
ρεμβολὴν ἐπεξηγηματικῶν ἐκφράσεων. Ἡ χρῆ-
ση βωμολογιῶν στὴ δεύτερη νοβέλλα εἶναι
χαρακτηριστικὰ πληθωρικὴ καὶ πολὺ τολμηρὴ
κ' ἔχει σκοπὸ νὰ δείξῃ τὴν ἐλευθεροστομία
τοῦ ναυτικοῦ, ὅπως καὶ τὴν ἔλλειψη ἐλέγχου
στὸν σχιζοφρενικὸ. Τὸ γράμμα, ἰδίως στὴ
δευτέρῃ νοβέλλα, δηλώνει καθαρὰ αὐτομα-
τισμὸ.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Σκαρίμπα εἶναι προσ-
φορὰ στὰ νεοελληνικά γράμματα, ἔστω κ' ἂν
ἄλλοι ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ γραψίματος ξεπε-
ράστηκε. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἐπιστημονικὴ σημασία
τῆς περιγραφῆς σχιζοφρενικῶν, ὅπως συμβαί-
νει στὸ βιβλίον αὐτὸ, εἶναι ξεχωριστὰ σημαντικὴ.
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἄ. Παπαδόπουρη: «Σχολικὴ Ἀνθολο-
γία», 1961.

Ὁ κ. Ἀνδρέας Παπαδόπουρης, διευθυντὴς τῆς
Ἀστικῆς Σχολῆς Ἁγ. Ἀνδρέου, ἐκδίδει τὴ
Σχολικὴ αὐτὴ Ἀνθολογία γιὰ νὰ ὑποβοηθήσῃ,
καθὼς ὁ ἴδιος γράφει, τοὺς δασκάλους στὸ μά-
θημα τῆς ἀπαγγελίας καὶ νὰ κάμῃ τὰ παιδιά
νὰ γνωρίσουν καλύτερα τὴ νεοελληνικὴ ποίηση,
στὴν ὁποία ὁ κ. Παπαδόπουρης θεωρεῖ τὴν ἀν-
θολογία του εἰσαγωγὴ. Ἐχοντας ὑπ' ὄψη πό-
σο λίγα βιβλία γιὰ τὸ παιδί γράφονται, και-
ρετίζουμε μὲ χαρὰ κ' αὐτὴν τὴν ἐκδοση, ποῦ
εἶναι χρήσιμη κ' ἂν δὲν εἶναι ἐξαιρετικὴ. Ὁ
ἀνθολόγος ἐννοεῖται πὼς λαμβάνει ὑπ' ὄψη
τὰ ποιήματα τῶν νεοελλήνων ποιητῶν ποῦ μπο-
ροῦν νάχουν μεγαλύτερη ἀπήχηση στὸ παιδί,
γι' αὐτὸ δὲ πρέπει νὰ παίρνουμε κατὰ γράμ-
μα τὸ δεύτερο τίτλο τοῦ βιβλίου («Εἰσαγωγὴ
στὴ νεοελληνικὴ ποίηση»), ἐκτὸς ἂν θεωρή-
σουμε μόνον γεγονὸς πὼς προτάσσεται βιο-
γραφικὸ σημεῖωμα γιὰ κάθε ποιητὴ ποῦ ἀν-
θολογεῖται. Ὅλαυρα βέβαια νὰ προσεχθοῦν
περισσότερο οἱ ὑποδιαιρέσεις ποῦ παραπλανοῦν
καὶ δὲ δίδουν μιά σωστὴ ἀποψη γιὰ τὴ νεοελ-

ληνική ποίηση. Α.χ. ο Γεώργιος Βιζυηνός θεωρείται μαζί με τόν 'Αχιλλέα Παράσχο τυπικός εκπρόσωπος τής παλαιάς 'Αθηναϊκής σχολής, ο δὲ Καβάφης δίπλα στὸν Κρυστάλλη περιλαμβάνεται στὴ νέα 'Αθηναϊκή σχολή. Διαλέχθηκε δὲ γιὰ νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὴ Φαναριώτικη σχολή ὁ Γ. Ζαλοκώστας μετὰ τὸ «Χάνι τῆς Γραβιάς» καὶ τὸ «Βοριά πὸν τ' ἀρνάκια παγώνει», μετὰ κίνδυνον νὰ δοθῇ ἐσφαλμένη ἐντύπωση ἀπὸ αὐτὴ τὴ σχολή. 'Υπάρχουν ἐπίσης παραλείψεις, ἀλλὰ τοῦτο βέβαια ἦταν φυσικὸ σὲ μιὰ ἀνθολογία γιὰ τὰ παιδιά.

Γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς ἀνθολογίας λαμβάνονται ὑπ' ὄψην καὶ Κύριοι ποιητές, ὁ Μιχαηλίδης, ὁ Λιτέρτης, ὁ Κ. Χρυσάνθης κ. ἢ Ε. Π. Πετράνδα. Ὁ ἀνθολόγος δὲ ξέχασε καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου καὶ σὰν παράρτημα τοῦ ὅλου ἔργου συμπεριέλαβε καὶ ποιήματα Κυπρίων ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα. Συγκρομημένα, ἀνθολογοῦνται ὁ Α. Περάνης, ὁ Χρ. Παπαχρυσόστομος, ὁ 'Αχ. Πυλιώτης κ. ὁ Κ. Χρυσάνθης. Προσέχθη ὥστε τὰ ποιήματα αὐτὰ τοῦ ἀγῶνος νὰ ταιριάζουν γιὰ παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ. Δὲν ἦταν δηλαδὴ πρωταρχικὸ κριτήριον ἡ αἰσθητικὴ ἀξία σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, ὅπως καὶ στὴν ὅλη ἀνθολόγησιν.

Ὁπωσδήποτε, ὁ κ. Παπαδούρης προσφέρει χρησίμη ὑπηρεσία μετὰ τὴν «Σχολικὴ ἀνθολογία» του, πού ἐστὶ μελλοντικὴ ἔκδοσις (καὶ πρέπει νὰ ἴσῃ) θὰ πρέπει νὰ τὴν ολοκληρώσῃ, ἀποφεύγοντας μερικὰ (οὐσιώδη) λάθη καὶ συμπληρώνοντας μερικὰς ἐλλείψεις.

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΡΓΩΝ ΟΚΤΩ ΑΓΓΛΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΖΩΓΡΑΦΩΝ ΣΤΗΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ἡ Ἐκθεση τῶν ὀκτῶ Ἄγγλων ζωγράφων στὶς αἴθουσες τοῦ Βρετανικοῦ Συμβουλίου στὴν Λευκωσία εἶναι ἓνα εἶδος πρόκλησης διὰ τοὺς ζωγράφους μας, τὸ κοινὸ μας, τὴν καλλιτεχνικὴν μὲς κίνησιν γενικὰ.

Οἱ ὀκτῶ καλλιτέχνες εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Ἡ Sandra Blow ἡ μόνη γυναίκα τῆς ομάδος καὶ οἱ κ.κ. Alan Davie, Gerry Frost, Adrian Heath, Roger Hilton, Peter Lanyon, William Scott καὶ Bryan Wynter. Ἐκθέτουν 16 ἐν ὄλῳ ἔργα, σὲ μεγάλο σχῆμα, ἀνὰ δύο ἕκαστος.

Ἡ ομάδα αὐτὴ τῶν Ἄγγλων ζωγράφων ἀνήκει στὴν νεώτερη γενιά, πού ξεκίνησε τὴν σταδιοδρομίαν της μετὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον καὶ πού ἔζησε τὴν δραματικὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων σὲ παγκόσμιον κλίμακα ἀπὸ τὸ 1945 μέχρι σήμερον. Ἡ τέχνη των μέσα στὰ πλαίσια πάντοτε τῆς γενικῆς ἐξελίξεως τῆς ζωγραφικῆς στὴν Δύση, δὲν προσφέρει κανένα νέο μήνυμα, παρὰ πιστοποιεῖ τὴν ἐποχὴν μας καὶ τὸ χαοτικὸν κλίμα πού βρίσκεται σὰν σύνολο ἢ σημερινὴ ἀνθρωπότητα. Ἀπὸ τοὺς παλαιότε-

ρους τὸν Sutherland, τὸν Passmore, τὸν Moore, τὸν Piper, γιὰ νὰ ἀναφέρω μερικούς, ἡ σύγχρονη γενιά δείχνει ὅτι δὲν ἔχει συνειδησιν τῶν συμβόλων τῆς Τέχνης καὶ ἀφήνεται νὰ παίξῃ τὸν ρόλον «τοῦ μέσου» ἐκφράσεως μορφῶν πού ἐπιέχουν νὰ ἐκφραστοῦν γιὰ νὰ λυτρώσων τὸν δημιουργὸν τους, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ πολυενδιαφέρεται γιὰ τὴν ἐνσυνειδητὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν τῶν συμβόλων πού ψυχαναλυτικὰ μπορεῖ νὰ τὸν ὀδηγήσων στὴν αὐτοεπίγνωσιν. Ἡ Τέχνη αὐτὴ, παρ' ὅλο τὸν λυτρωτικὸν της χαρακτήρα, ὅσον ἀφορᾷ τὸν δημιουργὸν της δὲν εἶναι καθόλου λυτρωτικὴ ὅσον ἀφορᾷ τὸν παρατηρητὴν τοῦ ἔργου. Τὸ πὸ κλασσικὸν παράδειγμα τῆς προέκτασιν αὐτῆς τῆς σχολῆς στὴν παρακμὴν της εἶναι ἡ τέχνη τοῦ Francis καὶ τοῦ Pollock. Σὲ τοῦτο μοιάζουν οἱ ζωγράφοι αὐτῆς τῆς σχολῆς μετὰ τὰ παιδιά, καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἡ τέχνη των εἶναι ἓνα λυτρωτικὸν παιχνίδι ἐνστίχτου καὶ ὑποσυνειδητοῦ, μετὰ μόνον διαφορά: στὴν περίπτωση τῶν ζωγράφων αὐτῶν τὸ ὑποσυνειδητὸν εἶναι πλουσιώτερον σὲ ὑπολανθάνουσας ἐμπειρίας κόσμου καὶ ἔχει τὴν τεχνικὴν τελειότητα τῆς ἐκτέλεσιν πού δὲν ἔχουν τὰ παιδιά. Μετὰ αὐτὸ δὲν θέλω νὰ πῶ πῶς δὲν ὑπάρχουν καὶ καλλιτέχνες πού δημιουργοῦν ὄχι μόνον βάσει τῆς ἐσωτερικῆς ἀνάγκης μὰ καὶ σύγχρονης εὐθύνης πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν Ἀλήθειαν καὶ πού τὸ ἔργο τους εἶναι ἡ συνέπεια τοῦ ἐνσυνειδητοῦ προσανατολισμοῦ των πρὸς τὴν λύσιν τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων μετὰ βάση πάντοτε τὴν ἀπρόσωπον Ἀγάπην καὶ τὴν Ἀλήθειαν, τὴν συνεχῆ θυσίαν γιὰ τὸ καλὸ, τὸ ὀραϊκὸν καὶ τὸ Ἀληθινόν.

Οἱ ὀκτῶ Ἄγγλοι ζωγράφοι εἶναι σχεδὸν ἀντιπροσωπευτικὸν τῶν τάσεων τῆς σημερινῆς Ἀγγλικῆς ζωγραφικῆς. Παρ' ὅλην τὴν συμπάθειαν πού μπορεῖ νὰ σοῦ προσφέρουν οἱ πίνακές τους, σχεδὸν κανέναν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶναι καθαρὸς στὸ μήνυμά του. Ὁ μύθος κανέναν ἔργον δὲν εἶναι ἔτοιμος νὰ φανερώσῃ τὰ σύμβολα, τὴν ἰδέαν, καὶ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ τὸ χαροῦμε μετὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μας — μετὰ τί ἄλλο θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ χαροῦμε καλύτερα;

Τὸ κοινὸν μας, παρ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν πού πήρε τὰ τελευταία δέκα χρόνια μετὰ τὴς διαφορῆς ἐκθέσεις, τίς φωτογραφίας ἔργων τέχνης πού εἶναι σήμερον ἀφθονοῦν στὴν ἀγορὰ, σὲ βιβλία, περιοδικὰ, card-postal, σὲ διαλέξεις καὶ συζητήσεις, ἡ τέχνη αὐτῶν τῶν νεωτέρων Ἄγγλων ζωγράφων, δύσκολα βρίσκει θαυμαστή τους. Οἱ περισσότεροι, ὅπως ἔχω παρατηρήσει καὶ ὅπως μοῦ ἔχουν πῆ καὶ ἄλλοι, δὲν βρίσκουν τίποτε νὰ δοῦνε στοὺς πίνακές τους, παρὰ ἀνακατεμένα σχήματα καὶ χρώματα.

Ἴσως μέσα στίς ἄλλες παρατηρήσεις τοῦ κοινοῦ μας νὰ ξεπηθᾷ τὸ οὐσιαστικώτερον ἐρώτημα. Μήπως οἱ σύγχρονοι καλλιτέχνες στὴν μανίαν τους νὰ ἀνακαλύψουν νέες καὶ νέες μορφές, ἔχασαν τὴν ἰσορροπίαν καὶ εἴτε ἐκδηλώνονται μόνον δίδοντας βάρος στὴν μορφή ἀγνοώντας τὴν ἰδέαν, εἴτε ἀντιστρόφως, καὶ ἔχουμε σήμερον τὸ παγκόσμιον φαινόμενον τῆς ἀναρχίας

πὺν βασιλεύει στὴν «ἀφρημένην» καὶ στὴν «φωτογραφικὴν» τέχνην.

Στὴν περίπτωσιν τῶν ὀκτῶ Ἑλλήνων ζωγράφων, παρ' ὅλην τὴν συμπάθεια τῆς ἀγγλοσαξωνικῆς ἰδιοσυγκρασίας στὴν μαλακότητα τοῦ ἐλαφροῦ πάθους, ἡ ἐνδοστροφία γίνεται κάποιον εἶδος νοσηρότητας πὺν ξαφνιάζει τοὺς Μεσογειακοὺς λαοὺς. Ἡ Ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ περὶνὰ μὴ φοβερὴ κρίσιν πὺν ὁ ἀντίκτυπός τῆς πᾶνει ἀρχετὰ μακρὰ καὶ πὺν τὰ αἰτία τῆς βροσκονταί μέσα στὶς ρίζες τῆς ἀγγλικῆς φυλῆς καὶ ἀγγλικῆς παραδόσεως.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΒΟΤΣΗΣ

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΜΩΝ

ΓΙΑ ΤΟ «ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ...» τοῦ κ. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ὁ κ. Χρ. Λεβάντας γράφει στὴν «Πειραϊκὴ» (7 Ὀκτ.) τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν νοβέλλα τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη «Ἐτσι ἀρχισε ἡ Κυριακή...»:

«Πολυγραφώτατος καὶ ἀκαταλόγητος ὁ Κύπριος ποιητὴς καὶ πεζογράφος κ. Κύπριος Χρυσάνθη, μᾶς προσφέρει τώρα ἕνα νέο πεζογραφικὸ ἔργον του, πὺν βγήκε στὴν Λευκωσία, σὲ φροντισμένη ἔκδοσι. Τίτλοφορεῖται «Ἐτσι ἀρχισε ἡ Κυριακή...» καὶ μᾶς περιγράφει τὴ ζωὴ, σὲ μὴ πανοῦν κοντὰ στὸ Κένονγκτον Γκάρντενς τοῦ Λονδίνου. Εἶναι ἔργον πρὸ παντὸς ἀτυμώφαιρας, ὅπου μᾶς δίνονται εἰκόνες ζωῆς, ἀπὸ τὴ σμίξιν λογῆς ἀνθρώπων τύπων κάτω ἀπὸ τὴν αὐτὴ στέγην. Τύπων, πὺν τὸ κυριώτερό τους χαρακτηριστικὸ εἶναι ἡ ψυχικὴ φτώχεια, ἡ κενότητα, ἡ ἔλλειψις στέρεου προσανατολισμοῦ. Φθηνῆς οἱ συγκινήσεις καὶ οἱ χαρῆς τους καὶ ἔκδηλος ὁ ἐσωτερικὸς ξεπεσμοῦς τους. Κτυπητὰ σημάδια ἐνὸς κόσμου πὺν αὐτοδιαλύεται, πὺν πορεύεται τρικλιζοντας σὰ νὰ βροσκαί σὲ ὑποβάσι πρὸς τὸν ἀφανισμό. Ὁ κ. Χρυσάνθη, μᾶς δίνει αὐτὲς τὶς εἰκόνες, πὺν ὑποδλητικὰ. Ἐπάρχουν σελίδες του, στὴν ἀρχὴ τῆς νοβέλλας, γραμμένες μὲ ποιητικὸ σίσθημα — ἐννοοῦμε αὐτὲς πὺν ἀναφέρονται στὴν ἀπεικόνισι τοῦ τοπίου καὶ στὴν ἀπεικόνισι τῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ μὴ Κυριακάτικη ἐκδρομὴ στὸ Λονδίνον — ἀλλὰ δὲν λείπει ἀπὸ τὸ ἀφήγημά του καὶ ἡ δξύτατη ρεαλιστικὴ παρατήρησι. Οἱ τύποι πὺν κινοῦνται κάτω ἀπὸ τὴν αὐτὴ στέγην, μᾶς δίνονται μὲ ἀδρότατες πνελλιῆς καὶ μᾶς προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον. Γενικὰ καὶ σ' αὐτὸ τὸ πεζογραφικὸ βιβλίον, σιναντοῦμε τὰ στοιχεῖα, πὺν μᾶς πείθουν γιὰ τὴ γόνιμη πνοὴ τοῦ κ. Χρυσάνθη καὶ τὶς ἀναπλαστικῆς ἰκανότητές του, καὶ στὴν πεζογραφικὴν του ἐπίδοσι, πὺν εἶχαμε χαρεῖ σὲ προηγουμένον το βιβλίον καὶ κυρίως στὰ διηγήματά του».

Ὁ κ. Π. Μπίστης στὴν «Κύπρος» (30 Ὀκτ.) γράφει ἐπίσης γιὰ τὴν ἴδια νοβέλλα τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη τὰ παρακάτω:

«Καλοτυπωμένο καὶ φροντισμένο ὅπως ὅλα τὰ βιβλία του καὶ τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Χρυσάνθη «Ἐτσι ἀρχισε ἡ Κυριακή...». Πρόκειται γιὰ τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν του στὴν Ἑγγλία, πὺν πραγματοποιήσε μὲ τὴν γυναῖκα του, ἐντυπώσεις, πὺν, παρὰ τὸν προσωπικὸν χαρακτήρα σὲ πολλὰ σημεῖα προσφέρουν, μὲ τὴν μορφή τῆς νοβέλλας, πλοῦσιον λογοτεχνικὸν ὕλικόν, δουλεμένο ὅπως πάντα, μὲ προσοχή καὶ ἀγάπη. Ὁ Χρυσάνθη κατορθώνει νὰ δώσῃ στὴν νοβέλλα του αὐτῇ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ὡραῖες εἰκόνες πὺν παρουσιάζει σὲ πολλὰ σημεῖα, πὺν παραστατικὰ τὶς ἰδέες καὶ τὴν νοοτροπία τῶν ἀνθρώπων πὺν ζοῦν γύρω ἀπὸ τὸν Τάμεσιν.

Καὶ γιὰ τὴ «Ζωγραφικὴ» τοῦ Crespo τὸ ἐξῆς:

Μὲ σχέδια τοῦ Τάκη Φραγκοῦδη, πὺν ἐπιτυχημένα, ὁ Χρυσάνθη μᾶς δίδει σὲ μετάφρασιν τὸ ποιήματα τοῦ Ἄγγελ Κρέσπο μὲ τίτλον «Ἡ Ζωγραφικὴ». Πρόκειται γιὰ μὴ πολλὴν κομψὴ μικρὴ ἔκδοσιν ἀπὸ 25 σελίδες πὺν ὅσποσον ἐντυπωσιάζει καὶ σὺν ἕνα κομψὸν βιβλιαράκι καὶ σὺν περιεχόμενον. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι τὸ 20ὸ τῆς σειρᾶς πὺν ἐκδίδονται ἀπὸ τὴν «Λυρικὴ Κύπρος», μὲ 210 τὴν πὺν πάνω νοβέλλα τοῦ Χρυσάνθη. Μ' αὐτὴ τὴν ἐνκαιρία θὰ πρέπει νὰ τόνισομε πόσον καλὴ ἐργασία γίνεται μὲ τὶς ἐκδόσεις τῆς «Λυρικῆς Κύπρος», πὺν μέσα σὲ λίγα χρόνια μᾶς ἔχει δώσει τόσο πολλὰ καλοτυπωμένα βιβλία.

ΒΡΑΒΕΙΟ ΝΟΜΠΕΛ (1961)

ΙΒΟ ΑΝΤΡΙΚ (IVO ANDRICH)

Ὁ Ἴβο Ἄντρικ, διηγηματογράφος καὶ μυθιστοριογράφος, γεννήθηκε στὸ Τρανβικ στὶς 10 τοῦ Ὀκτώβριου 1892. Φοίτησε στὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῆς Visegrad. Ἡ μαγευτικὴ αὐτὴ πόλι γίνεται ἕνα πραγματικὸν οἰκεῖον περιβάλλον τῆς παιδικῆς του ἡλικίας καὶ τῆς πρώτης του νεότητος. Μὴν σειρὰ ἐπεισόδια καὶ μορφῆς μὲς τὰ διηγήματά του εἶναι παρμένες ἀπὸ τὴν Visegrad: τὸ μυθιστόρημα «Ἡ γέφυρα πάνω στὸ Δρίνα» ἐπίσης σχετίζεται μὲ αὐτὴν. Ἀποφοίτησε ἀπ' τὸ ἀνώτερον σχολεῖον τοῦ Σαράγιεβου, σπούδασε φιλολογίαν στὸ Ζάγκρεπ, Βιέννη, Κράκοβο καὶ Γκρᾶτς ὅπου πήρε τὸν τίτλον τοῦ δόκτορος στὰ 1923.

Εἶχε συλληφθῆ καὶ ἐντοπισθῆ ὡς Γιουγκοσλάβος πατριώτης ἀπὸ τοὺς Αὐστρο-ουγκάρους κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου καὶ στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ὑπάρξεως τοῦ Βασιλείου Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων ὁ Ἄντρικ ὡς Γιουγκοσλάβος πατριώτης εἰσήλθε στὴν διπλωματικὴ ὑπηρεσία καὶ δαπάνησε ἀρχετὰ χρόνια σὲ προξενεῖα καὶ ἀντιπροσωπεῖες (Ρώμη, Βουκουρέστι, Μαδρίτη, Γενεύη, Βερολίνο).

Μετὰ τὴν πώσιν τῆς προηγούμενης Γιουγκοσλαβικῆς κυβερνήσεως ἀπεσῶρθηκε ἀπὸ τὴν ὑ-

πηρεσία και τη δημόσια ζωή γενικά. Στα αίσθηματά και τις απόψεις του υπήρξε με το μένος του λαού και του απελευθερωτικού του αγώνα. Μετά τον πόλεμο ήταν Αντιπρόσωπος του Λαού στη Λαϊκή Βουλή της Βοσνίας — Έρζεγοβίνης έπως και στη Λαϊκή Συνομοσπονδιακή Βουλή για λίγα χρόνια.

Έμφανίστηκε ως συγγραφέας κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και μετά. Στην πραγματικότητα τα έργα του και τα μικρά ποιημάτια του, εθνικιστικά άρθρα και μεταφράσεις πρωτοφανήκανε στη «Bosnska Vila», στο «Vihor» και σε άλλα περιοδικά από τα 1911 κι' έλας.

(Άποσπασμα από Βιβλιογραφικό Σημείωμα της Υπηρεσίας Πληροφοριών της Γιουγκοσλαβίας).

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γ. Κ. Μαυραντώνη: 'Ο έγκολεασμός της βάσεως του κρανίου, 'Αθήνα, 1961.

Σ. Α. Σωφρονίου: 'Ανδρέας Κάλβος, 'Αθήνα, 1960.

'Α. Σ. Παπαδόουρη: Σχολική 'Ανθολογία, Λευκωσία—Βαρώσια, 1961.

'Ι. Οικονομίδη: Νεανικοί παλμοί, Λευκωσία, 1961.

Φρ. Βράχα: Προβλήματα και κατευθύνσεις της Έλληνικής Παιδείας στην Κύπρο — Τό Είκοσιένα κι' έμεις, Λευκωσία, 1961.

Δεκαετηρίς Έρατικής Σχολής «'Απόστολος Βαρνάβας» 1949—1959, Λευκωσία, 1961.

Ν. Κληρίδη: Χωριά και Πολιτείες της Κύπρου, 1961.

*'Ανθου Λυκαύγη: Κραυγές.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Στις 6 Νοεμβρ. ή κ. Εύγενία Παλαιολόγου—Πετρούνα μίλησε στην Γκαλερύ «'Απόφαση» με θέμα «'Η γέννηση της ποίησης κι' ή άγία άποστολή της».

—Στις 8 Νοεμβρ. δ κ. Γ. Προδρομού μίλησε στην αίθουσα τελετών του Παγκ. Γυμνασίου υπό την αιγίδα του ΕΠΟΚ με θέμα «Ζήνων ό Στωϊκός και ή σχολή του».

—'Αρχές Νοεμβρίου έχουν μεταβή στην Αίγυπτο για έπίσκεψη εκπαιδευτικού σκοπού οι κ.κ. Κλ. Γεωργιάδης, διευθυντής του Γραφείου Έλληνικής Παιδείας, Φρ. Βράχας, διευθυντής της Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας Κύπρου, και 'Α. Κοϋρος, τμηματάρχης κατωτέρως παιδείας.

—'Εχουν όρισθ ή Συμβουλευτική 'Επιτροπή του ΡΙΚ για τό τμήμα ήχου και τηλεο-

ράσεως οι έξής κ.κ. Κ. Χρυσάνθης, πρόεδρος, 'Α. Παυλίδης—Περνάρας, 'Α. Χριστοφίδης, Παν. Σέρογης, Βάσος Καραγιώργης, Γιάγκος Μιχαηλίδης και ή κα Μόνα Πετρίδη.

—'Ο ΕΠΟΚ άφιέρωσε ειδική συγκέντρωσή του στις 29 Νοεμβρ. στον Γαίγκερ πού τόσο ξεχωριστά και τιμητικά άσχολήθηκε με τά Έλληνικά γράμματα. Στην ειδικήν αυτή συγκέντρωση μίλησε ό δρ. Κ. Σπυριδάκις.

—Στις 18 Νοεμβρ. άνοιξε έκθεση άκουαρελών και χαλιών του κ. Χρ. Σάββα στην Γκαλερύ «'Απόφαση».

—Στις 17 Νοεμβρ. ό δρ. Κ. Σπυριδάκις μίλησε στην 'Αμμόχωστο υπό την αιγίδα του «Φιλολογικού και 'Επιστημονικού 'Ομίλου 'Αμμοχώστου» με θέμα: «Οί Έλληνιστικοί χρόνοι και ή αρχή αυτών εν Κύπρω».

—Στις 21 Νοεμβρ. ό καθηγητής κ. Ν. Κομοής μίλησε υπό την αιγίδα του ΕΠΟΚ με θέμα: «'Η άρχαία πολιτική σχέσις».

—'Οκύπριος βαρύντος (άμερικανικής υπηκοότητος) κ. Τζών Μοδινός έδωσε σειρά ρεσιτάλ τραγουδιού στις διάφορες πόλεις της Κύπρου κατά πρόσκληση του «Μουσικού Συλλόγου Κύπρου».

—'Ο καθηγητής κ. Claude Schaeffer μίλησε στο «Κυπριακόν Μουσείον» στις 23 Νοεμβρ. με θέμα: «Recentes Fouilles a Ras - Shamra - Ugarit (Syria) et Enkomi (Chypre)».

—Στις 22 Νοεμβρ. ό καθηγητής κ. Jerome Leavitt μίλησε υπό την αιγίδα του «'Ομίλου Παιδαγωγικών Έρευνών» στο Θέατρο της Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Π. Καραβία: Saint - John Perse, 'Αθήνα.

Χρ. Μηλιώνη: Παραφονία (διηγήματα), Γιάννινα, 1961.

Θ. Τζημήτρα: Θρακικά Διηγήματα, 1961.

Σ τ. Σκιαδά: Προθάλαμος, 1961.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

G. Aufrère: Jean Coutsocheras, Bruxelles, 1961.

→ Τό προσάρτημα της «Πνευματικής Κύπρου»

«ΤΟ ΞΕΣΗΚΩΜΑ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ»

(Νουβέλλα του κ. Κ. Χρυσάνθη). →

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμηνιαίες αυτότελες εκδόσεις

Ίδρυτής — διευθυντής: Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Λήδρας 114 ή περιοδικό «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Έχουν κυκλοφορήσει οι έξις εκδόσεις:

1958

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (του κ. Λ. Μαλένη)
5. ΣΤΙΓΜΕΣ (του κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (του κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ (του κ. Κ. Σπιριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ (του κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (του κ. Ι. Κυθρέωτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ (του κ. Θ. Σοφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ (του κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ (του κ. Έλ. Οικονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ (του κ. Ά. Περνάρη)
20. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ (του κ. Άν. Κρέσπο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ
ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (του κ. Κ. Χρυσάνθη)

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία:
Άκίνητα Τραπεζής Κύπρου,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεύθυνσις διὰ Κεντρικόν
καί όλα τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ
Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ε Δ Ρ Α :
ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὑποκαταστήματα:

} ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΛΕΜΕΣΩ,
ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

καί κατά τήν θερινήν περίοδον

ΕΝ ΠΡΟΔΡΟΜΩ καί ΠΛΑΤΡΕΣ

— Πλήρες δίκτυον ανταποκριτῶν εἰς
ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Ἀνταποκριτής ἐν Κύπρῳ τῶν
μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

**ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ.**

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΝ) ΛΤΔ.

23/24, Margaret Street, LONDON W. 1.

Tel. No. COVent Garden 1142.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.
ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.
ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΜΙΑ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ DOMINION

Ὑπεύθυνος κατά τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεία ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.